

ISSN 2956-0489

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ВИШЕ ЈАВНО ТУЖИЛАШТВО У БЕОГРАДУ

БИЛТЕН

БРОЈ 4

БИЛТЕН ВИШЕГ ЈАВНОГ ТУЖИЛАШТВА У БЕОГРАДУ

ПРИРЕЂИВАЧ:

Више јавно тужилаштво у Београду
улица Савска број 17а, 11000 Београд
телефон: 011/745-1510
факс: 011/745-1498
е-mail: uprava@beograd.vjt.rs
сајт: <https://beograd.vjt.rs>

ЗА ПРИРЕЂИВАЧА:

Ненад Стефановић, Главни јавни тужилац Вишег јавног тужилаштва у Београду

ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК:

Никола Пантелић, јавни тужилац Вишег јавног тужилаштва у Београду

ЧЛАНОВИ РЕДАКЦИЈЕ:

Јавни тужиоци Вишег јавног тужилаштва у Београду и подручних основних тужилаштава

Биљана Јакшић, Наташа Дубак, Јелена Стеванчевић, Бојана Савовић,
мр Мирослав Симић, др Снежана Радојичић, Горјана Мирчић Чалуковић

Јавнотужилачки помоћници Вишег јавног тужилаштва у Београду

Марко Стојковић, Светлана Милићевић, Александра Хаџић

СЕКРЕТАР РЕДАКЦИЈЕ:

Александра Хаџић, јавнотужилачки помоћник Вишег јавног тужилаштва у Београду

ИЗДАВАЧ:

Више јавно тужилаштво у Београду

ПРЕЛОМ, КОРЕКТУРА И ДИЗАЈН:

Службени гласник

ШТАМПАРИЈА:

Службени гласник

Свако копирање, умножавање, објављивање и дистрибуирање целине или делова текста из ове публикације представља повреду ауторског права и кривично дело.

Коришћење делова текста из овог билтена дозвољено је сходно ауторском праву и уз сагласност издавача.

САДРЖАЈ

I УВОДНЕ РЕЧИ

- Уводна реч ----- 9

II ТРГОВИНА ЉУДИМА

- Трговина људима према кривичном законiku
Републике Србије (Катарина Саичић,
Жељко Јовановић, Никола Пантелић) ----- 13
- Борба против трговине људима и улога
заштитника грађана као националног известиоца
за област трговине људима са посебним освртом
на сарадњу на националном нивоу
(МА Мирјана Николић, мр Зоран Пашалић) ----- 30
- Институционални и оперативни капацитети
у области борбе против трговине људима
у Републици Србији – пресек стања
(Канцеларија за координацију активности
у борби против трговине људима) ----- 38
- Рањиве категорије у области трговине људима
у прекршајном поступку (др Коста Д. Митровић) ----- 46
- Улога инспектора рада у детекцији
и прелиминарној идентификацији
жртава трговине људима (Маја Илић) ----- 54
- Трговина људима са сврхом радне експлоатације
(Тања Линделл) ----- 67

III

ОПШТИ ИНСТИТУТИ КРИВИЧНОГ ПРАВА

- Анализа решења Апелационог суда у Београду
које се односи на законитост претреса стана
(Бојана Савовић) - - - - - 75
- Могућности кажњавања странака и учесника
у кривичном поступку у фази истраге од стране
јавног тужиоца (Јелена Стеванчевић) - - - - - 79
- Јемство у кривичном праву – погодност
за окривљеног или заштита његових права
(Новица Радовић) - - - - - 89

IV

ПРВОСТЕПЕНО КРИВИЧНО ОДЕЉЕЊЕ

- Психолошко насиље (Данијела Јокановић) - - - - - 95

V

ДРУГОСТЕПЕНО КРИВИЧНО ОДЕЉЕЊЕ

- Кривично дело грађење без грађевинске дозволе
(др Снежана Радојичић) - - - - - 101
- Застарелост кривичног гоњења – кривично дело утаја
(др Снежана Радојичић) - - - - - 103
- Кривично дело изазивање опште опасности
(др Снежана Радојичић) - - - - - 106
- Кривично дело насилничко понашање
(др Снежана Радојичић) - - - - - 109
- Кривично дело насиље у породици
(др Снежана Радојичић) - - - - - 111
- Условни отпуст – рочиште за одлучивање
о молби осуђеног (др Снежана Радојичић) - - - - - 113

VI

ПОСЕБНО ОДЕЉЕЊЕ ЗА СУЗБИЈАЊЕ КОРУПЦИЈЕ

- FATF препоруке и њихов утицај на рад тужилаштва
(мр Ана Ђуричић) - - - - - 117
- Место извршења кривичног дела
– сукоб надлежности (Биљана Јакшић) - - - - - 121
- Месна надлежност јавног тужиоца
– сукоб надлежности (Биљана Јакшић) - - - - - 123
- Грађанско (цивилно) одузимање имовине
(Бојана Савовић) - - - - - 125

VII

ОДЕЉЕЊЕ ЗА МАЛОЛЕТНИЧКИ КРИМИНАЛ

- Трошкови кривичног поступка у поступку према
малолетним лицима (Биљана Јакшић) - - - - - 133

VIII

ГОСТИ БИЛТЕНА

- Сумарни огледи у вези са кривичним делом
Неовлашћено држање опојних дрога из члана 246а
Кривичног законика (Срђан Шупут) - - - - - 145
- Принцип IN DUBIO PRO REO као неопходан услов
правичног поступка (Александар Ђуринац) - - - - - 165

I
УВОДНЕ РЕЧИ

Поштоване колегинице и колеге,

У четвртом броју припремили смо за вас више од 20 текстова и сенценци који су распоређени у две веће целине. Једна се односи на тему овог броја, а друга на текстове у којима су обрађена питања кривичних дела из надлежности виших и основних јавних тужилаштава. Тема броја је трговина људима. За њу смо се определили услед жеље да скренемо пажњу стручне и шире јавности на цивилизацијске тековине, људска права и положај човека као неприкосновене јединке на планети. Нашу намеру да вам прикажемо шта трговина људима обухвата подржали су многи државни органи. Концентрација текстова и проблема с којима се суочавају колеге из других сектора приликом сузбијања трговине људима указује на то да смо пред изазовом који увелико превазилази кривично дело из члана 388. Кривичног законика.

У другом делу *Билтена* имаћете прилику да прочитате текстове и сенценце који се односе искључиво на кривично-правну материју. Тај материјал је подељен у тематске делове који прате распоред одељења у ВЈТ-у. Ко је читао наш билтен, зна да он настаје како радом колега запослених у Вишем јавном тужилаштву, тако и све већим ангажманом наших уважених и вредних колега из основних јавних тужилаштава, као и гостију ван јавнотужилачке организације. Надамо се да ће материјал који смо припремили унапредити ваше знање и олакшати ваш рад. Такође се надамо да своје тешко стечено знање нећете задржати за себе и да ћете своје искуство и минули рад изнети на светлост дана. *Билтен ВЈТ-а* права је платформа за то.

Срдачно

Редакција *Билтена*

II

ТРГОВИНА ЉУДИМА

Катарина Саичић

Јавнотужилачки помоћник Вишег јавног тужилаштва у Београду

Жељко Јовановић

Јавни тужилац у Вишем јавном тужилаштву у Београду и контакт особа за сузбијање трговине људима

Никола Пантелић

Јавни тужилац у Вишем јавном тужилаштву у Београду и контакт особа за сузбијање трговине људима

ТРГОВИНА ЉУДИМА ПРЕМА КРИВИЧНОМ ЗАКОНИКУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Айсџиракџи: Кривично дело трговина људима спада у групу кривичних дела против човечности и других добара заштићених међународним правом. Прописано је чланом 388. Кривичног законика Републике Србије. Има посебан фокус међународне заједнице која настоји да се успоставе ефикасна кривичноправна заштита жртава и уједначена пракса у поступању свих чланица потписница Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима. У овом стручном раду биће представљени рад јавног тужилаштва у погледу овог кривичног дела, те сарадња коју јавно тужилаштво има са другим државним органима, које све законе јавни тужилац примењује у поступцима у којима се учинилац гони због извршења овог кривичног дела, као и судска пракса.

Кључне речи: трговина људима, експлоатација, положај ропства, међународно право, Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима, сарадња државних органа

Први усвојени међународни правни акти у Републици Србији који се баве темом трговине људима јесу Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала и Протоколи за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом и против кријумчарења миграната копном, морем и ваздухом, који допуњују наведену конвенцију, усвојени у Палерму од 12. до 15. децембра 2000. године, а који су у Републици Србији потврђени Законом о потврђивању Конвенције Уједињених нација против транснационалног организованог криминала и допунских протокола.¹

Наведеним законом о потврђивању, трговина људима дефинише се у члану 3. став 1. тачка (а) Протокола који гласи: „Трговина људским бићима значи врбовање, превозење, пребацивање, скривање и примање лица, путем претње силом или употребом силе или других облика присиле, отмице, преваре, обмане, злоупотребе овлашћења или тешког положаја или давања или примања новца или користи да би се добио пристанак лица које има контролу над другим лицем, у циљу експлоатације. Експлоатација обухвата, као минимум, експлоатацију проституције других лица или друге облике сексуалне експлоатације, принудни рад или службу, ропство или однос сличан ропству, сервитут или уклањање органа.“ Чланом 5. истог акта прописано је да је свака држава чланица и потписница дужна да инкриминише радње дефинисане чланом 3. у својим националним законодавствима.

Даљим развојем међународног права, али и потребом за широм применом заштите у вези са извршењем кривичног дела трговина људима, Савет Европе донео је 16. 5. 2005. године Конвенцију Савета Европе о борби против трговине људима, коју је држава Србија усвојила Законом о потврђивању Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима. Наведеном конвенцијом, и то чланом 36, Савет Европе основао је Групу експерата за борбу против трговине

1 https://www.paragraf.rs/propisi_download/zakon_o_potvrdivanju_konvencije_ujedinjenih_nacija_protiv_transnacionalnog_organizovanog.pdf

људима (у даљем тексту ГРЕТА), која представља независно тело које прати начин на који земље потписнице примењују Конвенцију Савета Европе о борби против трговине људима и издаје препоруке у складу са резултатима које постижу земље потписнице, које извештавају у својим редовним периодичним извештајима.²

Чланом 4. наведеног закона о потврђивању измењена је и проширена дефиниција трговине људима, тако да гласи: „Трговина људима значи врбовање, превоз, премештање, скривање или прихват лица, уз примену претње или силе или других облика принуде, отмице, преваре, обмане, злоупотребе овлашћења или стања угрожености, или давање или примање новчаних средстава или друге користи ради добијања пристанка лица које има контролу над другим лицем у циљу искоришћавања. Искоришћавање, у најмању руку, треба да укључи искоришћавање проституције других лица или друге облике сексуалног искоришћавања, присилан рад или пружање услуга, служење, ропство или праксу сличну ропству или вађење људских органа.“ Језичким тумачењем ове дефиниције трговине људима и поређењем са дефиницијом из Конвенције Уједињених нација против транснационалног организованог криминала може се приметити да је у каснијој конвенцији изопштена реч експлоатација, те да је уместо ње употребљена реч „искоришћавање“, међутим законодавац у Републици Србији остао је при првобитној речи.

Етимолошким тумачењем наведене две речи долази се до закључка да су у питању синоними. Наиме, реч „експлоатација“ пореклом је из француског језика и потиче од речи *exploiter*, што значи „искористити“, док сама реч „искористити“ потиче од корена речи *користи*, што указује на то да се неко или нешто употребљава ради остварења добити, користи, интереса, због чега сматрамо да би употребом било које од ове две речи смисао одредбе био задовољен, с тим што сматрамо да је реч „искоришћавање“ ближа духу српског народа.

2 Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима, „Службени гласник РС – Међународни уговори“, број 19/09.

Кривичним закоником Републике Србије кривично дело трговина људима прописано је чланом 388. Дело је два пута измењено, 11. 9. 2009. године и 1. 1. 2013. године, од када није мењано, те гласи:

1) Ко силом или претњом, довођењем у заблуду или одржавањем у заблуди, злоупотребом овлашћења, поверења, односа зависности, тешких прилика другог, задржавањем личних исправа или давањем или примањем новца или друге користи, врбује, превози, пребацује, предаје, продаје, купује, посредује у продаји, сакрива или држи друго лице, а у циљу експлоатације његовог рада, принудног рада, вршења кривичних дела, проституције или друге врсте сексуалне експлоатације, просјачења, употребе у порнографске сврхе, успостављања ропског или њему сличног односа, ради одузимања органа или дела тела или ради коришћења у оружаним сукобима, казниће се затвором од три до дванаест година.

2) За дело из става 1. овог члана учињено према малолетном лицу учинилац ће се казнити казном прописаном за то дело и кад није употребио силу, претњу или неки други од наведених начина извршења.

3) Ако је дело из става 1. овог члана учињено према малолетном лицу, учинилац ће се казнити затвором најмање пет година.

4) Ако је услед дела из ст. 1. и 2. овог члана наступила тешка телесна повреда неког лица, учинилац ће се казнити затвором од пет до петнаест година, а ако је наступила тешка телесна повреда малолетног лица услед дела из става 3. овог члана, учинилац ће се казнити затвором најмање пет година.

5) Ако је услед дела из ст. 1. и 3. овог члана наступила смрт једног или више лица, учинилац ће се казнити затвором најмање десет година.

6) Ко се бави вршењем кривичног дела из ст. 1. до 3. овог члана или је дело извршено од стране групе, казниће се затвором најмање пет година.

7) Ако је дело из ст. 1. до 3. овог члана извршено од стране организоване криминалне групе, учинилац ће се казнити затвором најмање 10 година.

8) Ко зна или је могао знати да је лице жртва трговине људима, па искористи њен положај или другоме омогући искоришћавање њеног положаја ради експлоатације предвиђене ставом 1. овог члана, казниће се затвором од шест месеци до пет година.

9) Ако је дело из става 8. овог члана учињено према лицу за које је учинилац знао или је могао знати да је малолетно, учинилац ће се казнити казном затвора од једне до осам година.

10) Пристанак лица на експлоатацију или на успостављање ропског или њему сличног односа из става 1. овог члана не утиче на постојање кривичног дела из става 1.³

Анализом бића кривичног дела произилази да постоји основни облик извршења, пет тежих облика извршења основног кривичног дела, три посебна облика извршења и један тежи облик посебног облика извршења кривичног дела.

Елементи бића основног облика кривичног дела састоје се од радње извршења, начина извршења радње, циља извршења радње и пасивног субјекта, док се за субјективни елемент тражи умишљај. Да би дело било извршено, важно је да буде остварен најмање по један облик од сваког од алтернативно прописаних елемената. Те радње извршења могу бити: врбовање, превоз, пребацивање, продаја, куповина, посредовање у продаји, сакривање или држање другог лица. Начини извршења јесу: сила или претња, довођење у заблуду или одржавање у заблуди, злоупотреба овлашћења, поверења, односно зависности, тешких прилика другог, задржавање личних исправа или давање или примање новца или друге користи. Циљ могу бити експлоатација рада пасивног субјекта, принудни рад, вршење кривичних дела, проституције или друга врста сексуалне експлоатације, просјачење, употреба у порнографске сврхе,

---

3 Кривични законик („Службени гласник РС“, бр. 85/05, 88/05 – испр., 107/05 – испр., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 и 35/19).

успостављање ропског или њему сличног односа, одузимање органа или дела тела или коришћење у оружаним сукобима. Кривично дело трговина људима је свршено предузимањем неке од алтернативно прописаних облика радњи извршења, а у циљу остваривања неког од предвиђених облика експлоатације лица које је предмет трговине људима, док је ирелевантно што сама експлоатација није реализована (Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, Кж1 30/2023 од 11. 4. 2023. године).

Што се тиче пасивног субјекта, законом је прописано да то може бити било које лице, међутим још је Конвенцијом Уједињених нација против транснационалног организованог криминала указано на то које су посебно рањиве жртве, а то су деца и жене, те је наш законодавац с намером прописао посебне облике извршења кривичног дела у ст. 2. и 9. у којима је пасивни субјекат малолетно лице. С обзиром на то да је један од елемената бића кривичног дела циљ предузимања радње, поставља се питање да ли је потребно да постоји намера за извршење наведеног кривичног дела или је довољно да учинилац зна за шта ће пасивни субјекат бити искоришћен, при чему је став праксе да је довољно да учинилац зна за циљ, а све ради пружања шире заштите пасивним субјектима.⁴ Још један од посебних облика прописан је ставом 8, и то је случај када је лице знало или могло знати да је реч о жртви трговини људима па искористи њен положај или другоме омогући искоришћавање положаја жртве. Код ове радње извршења довољан је нехат за степен кривице учиниоца. Последњим ставом наведеног члана 388. прописано је да пристанак пасивног субјекта на експлоатацију или на успостављање ропског или њему сличног односа неће искључити постојање основног облика извршења кривичног дела, као и када је основни облик учињен према малолетном лицу, али и онда када је дело извршено од стране групе или када га врше лица која се баве вршењем овог кривичног дела. Упркос томе што је предметно кривично дело некада прикривено позивима за наводне или стварне послове,

---

4 Др Зоран Стојановић, *Коментар Кривичног законика*, дванаесто допуњено издање, Београд, 2022.

те посредовањем у запошљавању, приликом оцене бића кривичног дела надлежни органи поступају рестриктивно. Апелациони суд у Крагујевцу закључио је да се реклама да нека агенција пружа услуге посредовања у запослењу, у недостатку других доказа, не може подвести под појам врбовања као једне од алтернативно предвиђених радњи извршења кривичног дела трговина људима (Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, Кж1 507/2022 од 4. 10. 2022. године).

По Кривичном законнику Републике Србије, за извршење кривичног дела трговина људима не може се ублажити казна⁵ док је у погледу застарелости кривичног гоњења и извршења казне потребно консултовати члан 108. КЗ. Наведеним чланом прописано је да: „Кривично гоњење и извршење казне не застаревају за кривична дела предвиђена у чл. 370. до 375. овог законика, за кривична дела за које је прописана казна доживотног затвора, као ни за кривична дела за која по ратификованим међународним уговорима застарелост не може да наступи.“⁶ Те како је реч о кривичном делу које не потпада под чл. 370–375, као ни о кривичном делу за које је прописана казна доживотног затвора, одговор на ово питање морали смо да потражимо у ратификованим конвенцијама. Наведена тема је дефинисана само у Конвенцији Уједињених нација против транснационалног организованог криминала и допунским протоколима, и то чланом 11. став 5, из којег произилази да ће свака држава потписница, где је потребно, предвидети у домаћем закону дуг законски рок застарелости у току којег ће се започети судски поступак за свако дело предвиђено том конвенцијом, као и дужи рок кад је наводни учинилац избегавао извршење правде, што даље указује на то да се за кривично дело трговина људима може, али и не мора прописати незастаревање кривичног гоњења и извршења казне, док се наш законодавац определио за решење да може доћи до наступања застарелости.

5 Члан 57. став 2. КЗ („Службени гласник РС“, бр. 85/05, 88/05 – испр., 107/05 – испр., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 и 35/19).

6 Члан 108. КЗ („Службени гласник РС“, бр. 85/05, 88/05 – испр., 107/05 – испр., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 и 35/19).

Међутим, да је законодавац препознао значај кривичног дела трговине људима произилази не само из чињенице да је кривично дело у материјалном кривичном законодавству систематизовано у оквиру XXXIV главе где су нормирана кривична дела против човечности и других добара заштићених међународним правом, већ и по чињеници да је за наведено кривично дело прописана и могућност примене посебних доказних радњи из одредбе члана 162. став 1. тачка 2. Законика о кривичном поступку, где је таксативно наведено да се посебне доказне радње могу предузимати и у погледу кривичног дела трговина људима из одредбе члана 388. КЗ. Наиме, прикупљање доказа да је одређено лице извршило кривично дело често је отежано. Ово нарочито имајући у виду да није ретка ситуација да жртва која је изложена притисцима и претњама у току поступка промени исказ, тако да се практично доводи у питање и доказивање самог кривичног дела. На тај начин законодавац је показао колики значај има ово кривично дело, јер је дао ову могућност заједно са другим, најтежим кривичним делима која је таксативно навео. Примена посебних доказних радњи захтева проактивну истрагу и укљученост поступајућег тужиоца практично од самог почетка, односно од првих сазнања о извршењу кривичног дела и учиниоцу. Из овог разлога од изузетног је значаја комуникација између тужиоца и полицијских службеника у смислу правовременог обавештавања тужиоца, с једне стране, а с друге стране, предузимања правовремених радњи у циљу обезбеђења и прикупљања доказа.

Што се тиче јавних тужилаштава, приликом поступања у истрагама кривичног дела трговине људима из члана 388. КЗ, задатак поступајућег тужиоца не може се посматрати само из угла прикупљања доказа, чији квалитет би био такав да ниво основа сумње подигне до нивоа оправдане сумње, већ је задатак и пружање адекватног статуса оштећеном – жртви кривичног дела. Ово наравно важи за сва кривична дела у којима постоји пасивни субјекат, а нарочито за кривично дело трговине људима, имајући пре свега у виду вулнерабилност оштећених – жртава предметног кривичног дела.

Најпре, приликом испитивања оштећеног у својству сведока потребно је избећи секундарну виктимизацију. У том правцу је битно оштећеног правилно поучити о свим правима која произилазе из Законика о кривичном поступку (у даљем тексту ЗКП)⁷ и која су прописана одредбом члана 50. У наведеном члану прописан је низ права која има оштећени (укупно 12), а пре свега да оштећени има право да поднесе предлоге и доказе за остваривање имовинскоправног захтева и да предложи привремене мере за његово обезбеђење. Од нарочитог значаја у поступању јесу одредбе чл. 103. и 104. ЗКП. Наиме, сходно одредби члана 103. ЗКП, сведоку који је с обзиром на узраст, животно искуство, начин живота, пол, здравствено стање, природу, начин или последице извршења кривичног дела, односно друге околности случаја, посебно осетљив, орган поступка може по службеној дужности, на захтев странке или самог сведока, одредити статус посебно осетљивог сведока. Орган поступка је властан да, уколико процени да је потребно ради заштите интереса посебно осетљивог сведока, истоме постави и пуномоћника из реда адвоката. Доношењем решења о одређивању се статуса посебно осетљивог сведока, сам сведок се ставља у један лакши процесни положај, јер питања посебно осетљивом сведоку могу постављати само преко органа поступка, а такође орган поступка може одлучити да ли ће сведока испитати употребом техничких средстава за пренос слике и звука (члан 104. ЗКП).

Треба истаћи, а у погледу права жртве, да оштећени може и у кривичном поступку поднети имовинскоправни захтев ако се тиме не би знатно одуговлачио овај поступак (члан 252. став 1. ЗКП). Сходно одредби члана 253. ЗКП овлашћена лица за подношење имовинскоправног захтева јесу она лица која су овлашћена да такав захтев остварују и у парничном поступку. Такво лице је дужно да означи свој захтев и да поднесе доказе. Нажалост, кривични суд се врло често позива на одредбу члана 258. став 4. ЗКП која, гласи „да ако подаци

7 Законик о кривичном поступку („Службени гласник РС“, бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14, 35/19, 27/21 – одлука УС и 62/21 – одлука УС).

кривичног поступка не пружају поуздан основ ни за потпуно ни за делимично пресуђење, суд ће овлашћено лице упутити да имовинскоправни захтев у целини може да остварује у парничном поступку“.

С циљем промене овакве праксе кривичних судова, сматрам да су од великог значаја Смернице за унапређење судске праксе у поступцима за накнаду штете жртвама тешких кривичних дела у кривичном поступку, које је израдила радна група Врховног касационог суда Републике Србије 2019. године. У самим смерницама се назначава и шта се подразумева под тешким кривичним делима, односно да ту спадају кривична дела са елементима насиља, а нарочито кривична дела против живота и тела, отмица, злостављање и мучење, прогањање, кривично дело против полне слободе, принудно закључење брака, насиље у породици, као и кривична дела против човечности и других добара заштићених међународним правом у које спада свакако и кривично дело трговина људима.⁸ Закључење принудног брака је и даље присутно у Србији и чини облик трговине људима. Из судске праксе имамо случај да је трговина људима извршена задржавањем личних исправа са циљем успостављања ропског или њему сличног односа и ради вршења сексуалне експлоатације. У овом случају малолетна жртва, која је ступила у уговорени дечији брак уз материјалну накнаду, морала је да обавља кућне послове у породици која ју је купила, без могућности да своје стање промени, као и да одржава сексуалне односе са лицем са којим треба да живи у браку противно својој вољи. Иако је првостепени суд проценио је оштећена девојчица у овом домаћинству имала статус својеврсне супруге, виша инстанца се с том констатацијом није сложила. Апелациони суд је нашао „да послове које је обављала оштећена у кући нису послови невенчане супруге члана породице јер оштећена није била невенчана супруга већ дете од 14 година, која је у кући

---

8 Смернице за унапређење судске праксе у поступцима за накнаду штете жртвама тешких кривичних дела у кривичном поступку, Врховни касациони суд, август 2019. године.

чистила, прала, пеглала и радила друге послове по захтеву укућана, па чак и када је била болесна и исцрпљена, при чему то стање није могла да измени јер њени захтеви нису уважени нити њене жеље пошто је, како су јој говорили, купљена. Кућу у којој је живела није могла да напусти јер јој је забрањено да сама излази, при чему код себе није имала путну исправу, па се у конкретном случају не може говорити о њеном статусу као статусу невенчане супруге и снахе. Оштећена је, по ставу суда, била у статусу жртве која ја обављала послове који су јој задати без могућности избора или одлучивања да ли ће остати у том статусу или отићи уз стално предочавање да је купљена (Пресуда Апелационог суда у Нишу, Кж 1504/2017 од 15. 12. 2017. године).

На овај начин чине се напори у правцу унапређења статуса оштећеног у кривичном поступку, јер оштећени практично само представља важан извор сазнања о чињеницама, док су друга питања везана за његов положај у кривичном поступку, као што су поштовање и остваривање његових права, практично остајала занемарена. Ефикасно остваривање права жртве на накнаду штете повезано је свакако и са ризицима од њене вишеструке виктимизације. Кривични поступци, нажалост, трају често веома дуго из различитих објективних или субјективних разлога, а то је све за оштећене веома исцрпљујуће, те се након дугих кривичних поступака тешко одлучују да остварују имовинскоправни захтев у парничном поступку. Поред тога, реч је често о лицима која су правно неука и недовољно информисана и без адекватне правне помоћи за вођење грађанског поступка. Побољшању положаја оштећеног у кривичном поступку свакако може допринети и другачија улога јавног тужиоца, и то у делу који се односи на прикупљање доказа о насталој штети, односно његова обавеза да у посебним поступцима води рачуна о праву жртве, односно оштећеног на накнаду штете. У самим смерницама наведени су и примери како би требало да изгледају наредбе за вештачење, а такође и модели изреке пресуде у кривичном поступку у којем се одлучује о имовинскоправном захтеву, тако

да су у целини веома значајан основ, како за јавне тужиоце који поступају у оваквој врсти предмета, тако и за судије које суде у кривичноправној материји.

Досуђивањем имовинскоправног захтева у оквиру самог кривичног поступка, пре свега, оштећена страна доживела би и одређену врсту сатисфакције, а с друге стране, избегла би се секундарна виктимизација коју би свакако доживела кроз вођење парничног поступка који је веома дуг и исцрпљујућ. Уз све то, оштећена страна губи статус који има кроз кривични поступак, и у парничном поступку практично се своди на странку у поступку где би жртва, приликом саслушања парничних странака, поново требало да исприча кроз шта је све прошла у присуству туженог (односно у кривичном поступку окривљеног), без било какве посебне процесне заштите.

Ово правило у вези са накнадом штете требало би у пракси да важи и приликом закључења споразума о признању кривичног дела из одредбе члана 313. ЗКП. Штавише, постоји и обавезно упутство Републичког јавног тужиоца О. број 5/2013 од 26. 12. 2013. године, сада Врховног јавног тужилаштва, које је измењено упутством О. број 6/23 од 6. 6. 2023. године. Наведеним упутствима прописан је начин поступања јавних тужилаца приликом предлагања, као и преговарања и закључења споразума о признању кривичног дела. Додуше, на овакву обавезу поступања јавног тужиоца упућује и сама законска норма из одредбе члана 313. став 6. ЗКП, у којој се прописује да уколико овлашћено лице није поставило имовинскоправни захтев, јавни тужилац ће га пре закључења споразума позвати да га поднесе. Такође, ту су и одредбе члана 65. став 2. Кривичног законика којима је прописано да се учиниоцу коме је изречена условна осуда може поставити нека друга обавеза и одредити да се казна изврши ако осуђени у одређеном року, између осталог, не врати имовинску корист, накнади или не накнади штету која је проузрокована кривичним делом или не испуни неке друге обавезе предвиђене кривичноправним одредбама.

Један од проблема приликом поступања правосудних органа јесте и однос кривичног дела трговина људима са дру-

гим кривичним делима. Пре свега, то се односи на кривично дело посредовање у вршењу проституције које је прописано одредбом члана 184. Кривичног законика и чија је радња извршења прописана као навођење, односно подстицање другог на проституцију или учествовање у предаји неког лица другоме ради вршења проституције, као и пропагирање и рекламирање проституције путем средстава јавног информисања и других сличних средстава.

Посебан проблем представља одредба става 2. наведеног члана којим је прописано да уколико се дело из става 1. изврши према малолетном лицу, учинилац ће се казнити казном затвора од једне до десет година и новчаном казном. Пре свега, овде се поставља питање како је могуће да малолетна особа пристане односно да пристанак на вршење проституције, нарочито имајући у виду и Палермо протокол који предвиђа да је дете особа која је млађа од 18 година. У дефинисању детета огледа се и најзначајнија разлика између дефиниције трговине људским бићима која је прописана у Палермо протоколу, тачније у члану 3. став а), односно подстав (д), где је констатовано да је дете било која особа млађа од 18 година, и нашег кривичног законодавства с обзиром на то да је у домаћем законодавству прописано да је дете особа која није навршила 14 година.

Дакле, о кривичном делу посредовање у вршењу проституције могло би се говорити само у ситуацији која подразумева довођење у везу клијента и особе која се проституише без накнаде или уз накнаду чију врсту и вредност слободном вољом доминантно дефинише особа која се проституише и која у случају претходног договора задржава могућност да бира и одбија клијенте, да дефинише начин, врсту и услове ангажовања, доноси одлуку о престанку проституисања и слично. Са друге стране, уколико се навођење или подстицање врши на један од начина предвиђених у члану 388. Кривичног законика Републике Србије, односно силом, претњом, довођењем у заблуду или одржавањем у заблуди, злоупотребом овлашћења, поверења, односно зависности, искоришћења

тешких прилика другог или у односу на малолетно лице, а за циљ има експлоатацију особе кроз проституцију, радило би се о кривичном делу трговина људима а не о посредовању у вршењу проституције, па из тога произилази суштинска разлика између ова два кривична дела, а то су циљеви који се желе извршењем ових кривичних дела постићи.

Код кривичног дела трговина људима радње извршења се предузимају са циљем експлоатације, односно искоришћења жртве, док се код кривичног дела посредовање у вршењу проституције радње извршења не предузимају са циљем експлоатације жртве, већ су радње извршења, односно навођење и подстицање на проституцију, предаје неког лица другом ради вршења проституције као и пропагирање проституције, истовремено и циљеви овог кривичног дела. Дакле, код кривичног дела трговина људима, у погледу радње извршења, неопходно је постојање свести учиниоца о томе да је циљ активности чије се остварење жели експлоатација на неки од законом прописаних начина (Пресуда Апелационог суда у Нишу, Кж1 1008/2016 од 29. 9. 2016. године).

Овде се враћамо на проблем одредбе става 2. члана 184. КЗ, јер се практично занемарује одредба која предвиђа да за постојање кривичног дела трговина људима кроз експлоатацију малолетних лица није потребно доказивати употребу силе, претње или других средстава извршења, већ само извршење неке наведене радње предузете са циљем експлоатације малолетног лица. С обзиром на све наведено, у случајевима у којима су пасивни субјекти малолетна лица практично не постоји могућност подвођења учињеног под кривично дело посредовање у вршењу проституције, већ под кривично дело трговина људима. Другим речима, уколико би се радило о подстрекавању или помагању у вршењу проституције са циљем експлоатације особе која се проституише, а пасивни субјект је малолетно лице, тешко да би се радило о квалификованом облику кривичног дела посредовање у вршењу проституције већ о кривичном делу трговина људима, и то пре свега што се термини *наводи или њогсџиче* (члан 184. КЗ) суштински

подударају са термином *врбује* из члана 388. КЗ, а термин *ипредаја* користи се за опис начина извршења.

Врбовање ради проституције, у смислу овог кривичног дела, постоји када лице које се бави проституцијом то чини против своје воље, без могућности да одбије клијенте или донесе одлуку о висини накнаде и сл., без обзира на то да ли за то добија део новчане накнаде или не. Стога је нејасан закључак првостепеног суда да није постојао однос зависности (што је један од начина извршења радње кривичног дела из члана 388. став 1. КЗ, али који окривљеном није оптужницом стављен на терет) између окривљеног и оштећене и да оштећена није врбована од стране окривљеног, нити је он злоупотребио њене тешке прилике, услед тога што је окривљени оштећеној давао половину новца који је остварен пружањем сексуалних услуга (Решење Апелационог суда у Крагујевцу, Кж1 399/2018 од 3. 5. 2018. године).

Такође, непрепознавање кривичног дела трговина људима која се реализује кроз принудну проституцију, односно њено подвођење под кривично дело посредовање у вршењу проституције, прати неоправдано оптужење жртава трговине људима за прекршај из члана 16. Закона о јавном реду и миру за одавање проституцији. С друге стране, тако донете пресуде у прекршајном поступку значајне су за доказивање у кривичном поступку јер се користе као исправе и на главном претресу се предлага да се врши увид у његову садржину.

Приликом рада на предметима кривичног дела трговина људима, нарочито са жртвама, од великог значаја је и постојање, као и сарадња са Центром за заштиту жртава трговине људима. Центар је основан као независна установа социјалне заштите 2012. године Уредбом Владе Републике Србије о мрежи установа социјалне заштите. Са непосредним радом Центар је започео 2. 7. исте године. Оснивању је претходила анализа о потребама у тадашњој Служби за координацију заштите жртава трговине људима, која је показала да је неопходно веће ангажовање. Центар своју делатност обавља у оквиру две организационе јединице, Службе за координацију

заштите жртава трговине људима и прихватилишта за жртве трговине људима које је отпочело са радом 2019. године. Нарочито је од значаја постојање прихватилишта, односно места где се жртве могу привремено сместити, с обзиром на то да долазе из различитих социјалних миљеа и, нажалост, углавном са социјалне маргине, те на тај начин може да им се пружи адекватна помоћ и заштита. То се наравно не своди само на пуко обезбеђење „крова над главом“ већ и на пружање адекватне психолошке подршке. Од значаја је свакако и вршење процене да ли одређено лице испуњава критеријуме да би се могло подвести под жртву трговине људима, а коју врши такође Центар за заштиту жртава трговине људима. У почетку рада Центра, у пракси је долазило до одређених проблема, јер судови нису прихватили налаз и мишљење Центра, али је то свакако превазиђено и постало неспорно у судској пракси, пре свега, имајући у виду то да је Центар основан при Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, који свакако представља државни орган. Такође, у раду јавног тужилаштва, пре свега, али наравно и полиције и суда, од великог значаја јесте сарадња са невладиним организацијама које могу пружити адекватну помоћ жртвама, и то не само у виду материјалне помоћи већ и, рецимо, обезбеђивања пуномоћника са којима ипак оштећена страна остварује неки ближи однос него на пример са пуномоћником којег би орган поставио по службеној дужности са списка адвоката који доставља надлежна Адвокатска комора и слично.

Поред чињенице да су у Закону о бесплатној правној помоћи жртве трговине људима препознате као рањива категорија која има право на бесплатну правну помоћ, у пракси жртве и даље добијају бесплатну правну помоћ и правне савете од адвоката кога обезбеђује Центар за заштиту жртава трговине људима и специјализоване невладине организације које финансирају приватни донатори. Стога је свакако потребно да надлежни државни органи предузму даље кораке и да жртвама трговине људима гарантују приступ правном савету и бесплатној правној помоћи, укључујући и то што ће осигурати да држава надокнађује трошкове бесплатне правне помоћи.

Поред свих поменутих закона, у поступцима у којима се гони због постојања основа сумње да је извршено кривично дело трговина људима, може се применити и Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела,⁹ како је то прописано чланом 2. став 2, односно уколико је наведеним делом прибављена имовинска корист чија вредност прелази износ од милион и петсто хиљада динара.

Занимљиво је споменути да иако у српском законодавству још увек не постоји посебна одредба о некажњавању жртава трговине људима због њихове укључености у незаконите активности у мери у којој су на то присијене, смернице о спровођењу начела некажњавања објављене су и укључене у програм обука правосудне академије, док ГРЕТА сматра да је потребно да државни органи Србије уложе даље напоре како би осигурали доследну примену начела некажњавања у пракси.

С тим у вези, неспорно је да је Република Србија урадила доста да побољша положај оштећених – жртава кривичног дела трговине људима, те је Влада Републике Србије донела Одлуку о образовању савета за борбу против трговине људима¹⁰ којем је, између осталог, један од главних циљева координација националних и међународних активности за борбу против трговине људима, али и усклађивање поступања надлежних државних институција које су од значаја за борбу против трговине људима. Савет броји шест чланова, од којих је један председник савета. Савет заседа најмање два пута годишње и на седницама присуствује и национални координатор за борбу против трговине људима, међутим, сматрамо да је свакако потребно наставити и даље у том смеру, јер је остало још ствари које је неопходно уредити да би се положај жртава подигао на још виши ниво.

9 Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела („Службени гласник РС“, бр. 32/13, 94/16 и 35/19).

10 Одлуку о образовању савета за борбу против трговине људима („Службени гласник РС“, бр. 92/17 и 60/23).

МА Мирјана Николић

Саветник заштитника грађана

мр Зоран Пашалић

заштитник грађана Републике Србије

БОРБА ПРОТИВ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА И УЛОГА ЗАШТИТНИКА ГРАЂАНА КАО НАЦИОНАЛНОГ ИЗВЕСТИОЦА ЗА ОБЛАСТ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА С ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА САРАДЊУ НА НАЦИОНАЛНОМ НИВОУ

Уставом Републике Србије прописано је да је Заштитник грађана независни државни орган који штити права грађана и контролише рад органа државне управе, органа надлежног за правну заштиту имовинских права и интереса републике Србије, као и других органа и организација, предузећа и установа којима су поверена јавна овлашћења. Заштитник грађана није овлашћен да контролише рад Народне скупштине, председника Републике, Владе Републике Србије, Уставног суда, судова и јавних тужилаштава. Заштитника грађана бира и разрешава Народна скупштина у складу са Уставом и законом. Заштитник грађана за свој рад одговара Народној скупштини, а о Заштитнику грађана доноси се закон.¹ На овај начин Заштитник грађана је једини независни државни орган за заштиту људских права уставног ранга. У међународним оквирима, под окриљем

---

1 Члан 138. ст. 1, 2 и 3. „Службени гласник РС“, бр. 98/06 и 16/22.

Уједињених нација, препознат је и као национална институција за људска права у највишем „А“ статусу чиме је потврђено да је рад Заштитника грађана на заштити и промоцији људских права у потпуности усклађен са Париским принципима.² Заштитник грађана (Омбудсман) кључна је институција задужена за промоцију и заштиту људских права и слобода грађана. У контексту борбе против трговине људима, доношењем новог Закона о Заштитнику грађана, улога Заштитника грађана постаје још значајнија, јер се ово питање примарно тиче основних људских права и достојанства.

УВОД

Године 2021. донет је нови Закон о Заштитнику грађана којим је, између осталог, овај независни државни орган препознат и као национални извештач у области трговине људима.³ Како трговина људима представља озбиљан глобални проблем који захтева координисане акције на националном и међународном нивоу, јасно је да је законодавац препознао досадашњи рад и кредибилитет Заштитника грађана доделивши му и надлежност националног известиоца за област трговине људима, што је од кључног значаја за унапређење стања у области борбе против трговине људима. Овај рад фокусира се на сарадњу Заштитника грађана као националног известиоца за област трговине људима са свим релевантним актерима у борби против трговине људима, са посебним освртом на недавне иницијативе и постигнућа.

Улога националног известиоца

Законом о Заштитнику грађана прописано је да Заштитник грађана обавља послове националног известиоца у области трговине људима, сходно Закону о потврђивању Конвенције

2 Париски принципи представљају сет стандарда/смерница који се односе на статус националних институција за људска права (NHRI) и у односу на које се разматра (ре)акредитација NHRI-јева. Усвојила их је Генерална скупштина Уједињених нација 1993. године, на предлог Савета за људска права Уједињених нација.

3 „Службени гласник РС“, број 105/21.

Савета Европе о борби против трговине људима.⁴ Законом о потврђивању Конвенције Савета Европе о борби против трговине⁵ људима прописано је да свака страна уговорница треба да размотри могућност именовања националних извештача или других механизма за надгледање активности државних институција у борби против трговине људима и примене захтева које поставља национално законодавство. Осим наведене опште одредбе о надлежностима националних извештача, надлежности нису јасно прописане и утврђене ниједним општим актом. Истовремено, одредбом Закона о Заштитнику грађана којом је прописано да Заштитник грађана обавља послове националног извештача за област трговине људима, можемо рећи да је улога Заштитника грађана као националног извештача шире постављена у односу на одредбе Конвенције, имајући у виду да се у Конвенцији наводи улога надгледања активности државних институција у борби против трговине људима. Овај став може се заузети уколико борбу против трговине људима посматрамо као један од сегмената области трговине људима, кроз активности као што су: откривање, истрага, кривично гоњење и процесуирање овог кривичног дела. Конкретније, надлежности Заштитника грађана као националног извештача знатно су шире од оних које су прописане Законом о ратификацији, односно Конвенцијом Савета Европе.

Како надлежности националног извештача за област трговине људима још увек нису јасно прецизиране, Заштитник грађана поред одредаба Закона о потврђивању Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима, активно у овој области предузима и у складу са својим изворним законским надлежностима.

Став Заштитника грађана јесте да је улога Заштитника грађана као националног извештача у области трговине људима да контролише и прати рад надлежних органа као и да прикупља релевантне податке о трговини људима

---

4 Члан 2. став 3, „Службени гласник РС“, број 105/21.

5 „Службени гласник РС – Међународни уговори“, број 19/09.

и следствено томе извештава о тренутном стању и даје препоруке надлежним органима за унапређење поступања у области трговине људима.

Према органима управе које је Заштитник грађана надлежан да контролише у складу са Законом о Заштитнику грађана, ради обезбеђивања сарадње, прикупљања информација, надзора и других активности примењују се релевантне одредбе Закона о Заштитнику грађана.

Како су за свеобухватно сагледавање стања у области трговине људима Заштитнику грађана, као националном известиоцу, неопходни и подаци којима располажу актери које није надлежан да контролише у складу са својим надлежностима, информације од ових актера прикупљају се актима сарадње. Конкретније, у питању су Влада Републике Србије, надлежна јавна тужилаштва и судови, али и удружења грађана и међународне организације, чији рад Заштитник није овлашћен да контролише.

С циљем израде и објављивања годишњег извештаја Заштитника грађана као националног известиоца за област трговине људима у Републици Србији за 2023. годину, 9. јануара 2024. године упућени су акт и упитник на адресе свих релевантних актера у области трговине људима (101 актер).

Сви органи управе које је Заштитник грађана надлежан да контролише доставили су одговоре.

Сви правосудни органи, које Заштитник грађана није надлежан да контролише, а од којих су информације затражене актом сарадње, доставили су одговоре Заштитнику грађана као националном известиоцу за област трговине људима.

Заштитник грађана, сходно својој улози у националном и међународном систему заштите и промоције људских права чији је неодојиви део, и борба против трговине људима препознају потребу за доношењем посебног закона који би на системски начин детаљно уредио сва питања од значаја за област трговине људима, а пре свега за организацију и поступање државних органа и организација, институција и организација

цивилног друштва у свим областима борбе против трговине људима, положај и улогу националног известиоца у области борбе против трговине људима, као и да се жртвама трговине људима обезбеди благовремена и делотворна заштита. Законом се посебно мора обезбедити уједначен и/или јединствен начин прикупљања података о трговини људима, не само када је реч о кривичноправним аспектима већ и о различитим аспектима помоћи, заштите, превенције, сарадње и координације.

Након што је Заштитник грађана препознао потребу за доношењем системског закона у области трговине људима, новим Програмом за борбу против трговине људима утврђена је обавеза доношења закона, што је као приоритет препознао и Савет за борбу против трговине људима.

Заштитник грађана као национални извештач наглашава да је поред доношења Програма за борбу против трговине људима за период 2024–2029, усвајање посебног закона у области трговине људима најрелевантније за постизање свеобухватног, координисаног и одрживог приступа кроз јачање система превенције и кривичног гоњења уз обезбеђивање заштите жртава, посебно жена и деце.

Сарадња с државним органима и организацијама

Сарадња Заштитника грађана као националног известиоца за област трговине људима са државним органима и организацијама кључна је у ефикасној борби против трговине људима. Ова сарадња, поред улоге Заштитника грађана као националног известиоца, укључује прикупљање и размену информација о случајевима трговине људима с циљем заједничког деловања актера у свим сегментима ове области, од превенције, идентификације и заштите жртава до откривања, кривичног гоњења и процесуирања.

Посебна пажња усмерена је на сарадњу са Националним координатором за борбу против трговине људима, Министарством унутрашњих послова и надлежним организаци-

оним јединицама министарства, пре свега Канцеларијом за координацију активности у борби против трговине људима, Министарством за рад, запошљавање, борачка и социјална питања и Центром за заштиту жртава трговине људима.

Иницијативе и постигнућа

Једна од кључних иницијатива која је покренута ради јачања борбе против трговине људима јесте формирање Савета за борбу против трговине људима. Овај савет, који координира националне и међународне активности, има важну улогу у разматрању извештаја, предлагању мера и оцењивању напретка у спровођењу стратегија борбе против трговине људима. Саветом председава министар унутрашњих послова, а чине га и министар финансија, министар за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, министар здравља, министар правде и министар за европске интеграције.

Такође, именовање националног координатора за област трговине људима представља значајан корак у јачању институционалних капацитета за ефикаснију борбу против овог проблема. Национални координатор има кључну улогу у координацији активности различитих државних органа и организација, као и у усмеравању напора ка остваривању конкретних циљева и резултата.

Сарадња Заштитника грађана са правосуђем, Владом Републике Србије и невладиним организацијама у области трговине људима представља кључни аспект целокупне стратегије борбе против овог глобалног проблема. Сваки од ових актера има своју улогу у систему и доприноси борби против трговине људима.

Заштитник грађана и правосуђе

Сарадња између Заштитника грађана и правосудног система кључна је за осигуравање правичности и ефикасности у процесуирању случајева трговине људима. Правосуђе има

одговорност да ефикасно суди у случајевима трговине људима, док Заштитник грађана у том процесу има улогу посматрача и може да делује како би осигурао да се права жртва поштују током целог истражног или судског поступка. Ова сарадња може укључивати и дељење информација и ресурса који могу помоћи у бољем разумевању и процесуирању ових сложених случајева. Истовремено прецизни, детаљни и релевантни подаци којима располажу правосудни органи о трговини људима неопходни су за свеобухватно сагледавање стања у овој области.

Заштитник грађана и Влада Републике Србије

Влада Републике Србије има кључну улогу у дефинисању политике борбе против трговине људима. Заштитник грађана сарађује са Владом на више начина, укључујући заговарање системских и конкретних законских решења, унапређење политика и програма заштите жртава и промоцију боље координације међу различитим државним органима. Осим тога, Заштитник грађана делује и као механизам за надзирање примене ових политика, осигуравајући да надлежни органи предузимају адекватне кораке у борби против трговине људима.

Заштитник грађана и невладине организације

Невладине организације (удружења грађана) имају значајну улогу у систему борбе против трговине људима пре свега кроз пружање подршке жртвама, упућивање конструктивних предлога надлежним органима за побољшање стања у области, као и кроз спровођење бројних кампања с циљем превенције и јачања свести о овом глобалном проблему. Сарадња између Заштитника грађана и невладиних организација обухвата размену информација о случајевима трговине људима, заједничко деловање на заговарању промена политике и сарадњу на програмима обуке за државне службенике. Ова сарадња омогућава боље разумевање потреба жртава и ефикасније коришћење ресурса за њихову заштиту.

ЗАКЉУЧАК

Борба против трговине људима захтева заједнички рад и координацију између различитих актера, а Заштитник грађана као национални извештач показао се као релевантни саговорник и конструктивни ауторитет у овом динамичном процесу. Кроз сарадњу са државним органима, међународним организацијама и цивилним друштвом могуће је постићи значајније резултате у сузбијању трговине људима. Увођење позиције националног известиоца, заједно са успостављањем Савета за борбу против трговине људима и именовањем националног координатора, представља значајан напредак у институционалном одговору на овај изазов. Међутим, континуирани напори на свим нивоима, укључујући и унапређење сарадње и координације, неопходни су како би се ојачала борба против трговине људима и заштитиле жртве овог кривичног дела. Активности и иницијативе које се предузимају у Републици Србији показују одлучност и посвећеност борби против трговине људима, али исто тако подсећају на важност сталног напретка и прилагођавања стратегија актуелним изазовима и потребама. Сарадња Заштитника грађана са правосуђем, Владом и невладиним организацијама у области спречавања трговине људима представља битан елемент успешне борбе против овог кривичног дела. Овај мултидисциплинарни приступ омогућава свеобухватно решавање проблема, од пружања подршке и заштите жртвама, до процесуирања починитеља и креирања ефикаснијих политика превенције. Континуирана и проактивна сарадња међу свим релевантним актерима неопходна је како би се трговина људима ефикасно сузбила и како би се осигурали заштита и поштовање права жртава у складу са свим међународним стандардима.

**Канцеларија за координацију активности
у борби против трговине људима**

Министарство унутрашњих послова

**ИНСТИТУЦИОНАЛНИ И ОПЕРАТИВНИ
КАПАЦИТЕТИ У ОБЛАСТИ БОРБЕ ПРОТИВ
ТРГОВИНЕ ЉУДИМА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ
– ПРЕСЕК СТАЊА**

Република Србија и даље у великој мери представља земљу порекла, транзита, али и земљу коначне дестинације за жртве трговине људима.

Доминантна је унутрашња трговина људима с домаћим држављанима, који су изложени различитим облицима експлоатације, при чему је најзаступљенија сексуална експлоатација, која већином погађа малолетне жртве женског пола.

Присутни су и други облици експлоатације: принудни брак, принудни рад, просјачење и присиљавање на вршење кривичних дела.

Држављани Србије су најчешће експлоатисани у Србији, и то у више од 80% случајева, док се мање од 20% случајева експлоатишу у иностранству кроз принудни брак, принуду на просјачење, радну и вишеструку експлоатацију.

Најчешћи облик трговине људима је сексуална експлоатација, која се претежно врши унутар Републике Србије (Београд, Ниш, Нови Сад, Суботица, Кикинда). У сврху сексуалне експлоатације користе се онлајн платформе за рекламирање услуга, а „*Lover boy*“, као један од начина регрутовања и даље

је присутан и у већини случајева усмерен ка малолетним жртвама трговине људима. Иновације у друштвеним комуникацијама, где се проституција оглашава на одређеним порталима с рестриктивним приступом, промовисање одређених делатности иза којих се крије проституција и/или радна и сексуална експлоатација све чешће је саставни део друштвених мрежа, али и јавних медија. У забележеним случајевима експлоатације деце уочен је велики пораст броја сексуално експлоатисане деце.

Радна експлоатација присутна је како у Републици Србији, тако и у иностранству, где се држављани Републике Србије експлоатишу најчешће као нискоквалификована радна снага. У периоду од 2015. до 2018. држављани Србије експлоатисани су у иностранству као сезонски радници, радници у јавном саобраћају, грађевинарству, пољопривреди и фабричким халама, угоститељству и као помоћ у кући, а овај тренд је делимично настављен и у периоду од 2019. године, од када су идентификовани и нови видови радне експлоатације домаћих, али и страних држављана у Републици Србији кроз експлоатацију у сектору привреде и пољопривреде. У погледу страних држављана, у фокусу су најчешће држављани који потичу из азијских земаља. Узимајући у обзир чињеницу, да још увек не постоје јасни критеријуми у раздвајању радне експлоатације од тзв. рада на црно, радна експлоатација представља изазов у спровођењу кривичних истрага, односно проблема у идентификацији жртава трговине људима. Радна експлоатација домаћих и страних држављана у Србији има своје појавне облике у секторима грађевинарства, пољопривреде, угоститељства. Експлоататоре у овим секторима мотивишу: могућност краткотрајног запошљавања, пролазност радне снаге и недовољан надзор над применом прописа из области рада.

Просјачење се на територији Србије јавља у три облика: породично просјачење, организовано просјачење и спонтано дечје просјачење. Принуда на просјачење као елемент кривичног дела трговине људима може се пронаћи у прва два типа просјачења. Принуда на просјачење је трећи вид

експлоатације по заступљености. Тачан број деце која про-сјаче у неком од три наведена типа није могуће утврдити, с обзиром на специфичност појаве и чињеницу да не постоји јединствена методологија њеног евидентирања. Праћење ове појаве од значаја је за превентивно реаговање, јер су оваква деца посебно изложена ризику од различитих врста насиља, девијантног понашања, али и трговине људима.

На територији Србије као један од начина трговине људима присутан је принудни брак, који се остварује кроз два облика: када особа женског пола самовољно улази у брак, најчешће с партнером из иностранства, несвесна његових скривених намера и случајеви када је брак склопљен између лица млађих од 16 година. Бракове најчешће уговарају чланови породице, рођаци и новостечени познаници, који добијају материјалну надокнаду. Како би се добила сагласност жртве, користе се различите методе преваре или принуде, укључујући уцену, обману, даривање или обећање новца и поклона. Овакви бракови доминирају међу припадницима ромске националне мањине.

Принуда на вршење кривичних дела малолетних и пунолетних лица углавном се односи на приморавање на вршење кривичних дела крађе и тешке крађе. Углавном се из станова у Србији, али и иностранству отуђују новчана средства, док се из комерцијалних установа отуђују материјална средства која се могу уновчити на црном тржишту (злато, бакар, мобилни телефони и др.).

Вишеструка експлоатација у већини случајева обухвата сексуално искоришћавање повезано са још једним обликом експлоатације, најчешће радном експлоатацијом, али је присутно и комбиновање сексуалне експлоатације с принудом на просјачење и вршење кривичних дела.

Злоупотребе интернета и друштвених мрежа утичу на појаву нових и сложенијих модуса трговине људима и на ефикасност у њеном сузбијању. Интернет и друштвене мреже дају широке могућности у погледу врбовања жртава, формирања односа зависности код жртава, стварања лажног поверења

и комуникације са жртвама и клијентима, али и онемогућавања правовременог увида у појаву нових модуса трговине људима, а самим тим и реаговања.

Према подацима Центра за заштиту жртава трговине људима на националном нивоу, током 2022. идентификоване су 62 жртве трговине људима, док их је у 2023. идентификовано 66.

У периоду јануар–децембар 2022. од стране полицијских службеника Министарства унутрашњих послова поднето је 18 кривичних пријава за кривично дело трговина људима из члана 388. КЗ РС, којима су обухваћени 32 учиниоца и 24 оштећена лица – жртве трговине људима.

У периоду јануар–децембар 2023. од стране полицијских службеника Министарства унутрашњих послова поднето је 20 кривичних пријава због основа сумње да је извршено кривично дело трговина људима. Пријавама је обухваћено 37 учинилаца и идентификовано је 39 оштећених лица – жртве кривичног дела.

Ради унапређења институционалних капацитета за системски одговор друштва на проблем трговине људима, Влада Републике Србије је 20. јула 2023. донела нову одлуку о образовању Савета за борбу против трговине људима, којим председава министар унутрашњих послова, а чији су чланови: министар правде, министар за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, министар здравља, министар финансија и министар за европске интеграције. Савет за борбу против трговине људима образован је као стручно саветодавно тело Владе ради координације националних и међународних активности за борбу против трговине људима, разматрања извештаја релевантних тела међународне заједнице о трговини људима, заузимања ставова и предлагања мера за спровођење препорука од стране међународних тела у борби против трговине људима, праћења и оцењивања напретка у спровођењу националних стратешких докумената у области борбе против трговине људима, усклађивања поступања надлежних државних институција које су од значаја за борбу против трговине

људима и предлагања мера за решавање уочених проблема и ангажовање потребних ресурса.

Дана 25. децембра 2023. одржана је седница Савета за борбу против трговине људима, којом приликом су донете две мере које се односе на израду и усвајање новог планског документа у области борбе против трговине људима с пратећим акционим планом и израду посебног закона у области борбе против трговине људима, чији је основни циљ да на системски и јединствен начин комплетно уреди ову област у Републици Србији.

У складу са Законом о Заштитнику грађана од новембра 2021. године Заштитник грађана обавља послове националног известиоца у области трговине људима, сходно Закону о потврђивању Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима.

Дана 6. септембра 2023. Влада је на седници донела Решење о именовању националног координатора за борбу против трговине људима, који је истовремено и руководилац Канцеларије за координацију активности у борби против трговине људима. Главна улога координатора јесте да омогући координацију и реализацију свих активности у вези с борбом против трговине људима, кроз локалну, регионалну и међународну сарадњу свих субјеката: владиних, невладиних и међународних организација.

У Министарству унутрашњих послова, Дирекцији полиције, Кабинету директора полиције основана је Канцеларија за координацију активности у борби против трговине људима. Канцеларија обавља стручне послове у вези са борбом против трговине људима за потребе Савета за борбу против трговине људима. Такође, непосредно учествује, спроводи и прати активности у борби против трговине људима предвиђеним стратешким документима. Прати, координира, надзире и усмерава примену мера и радњи које за циљ имају борбу против трговине људима. Прати примену међународних уговора, законских и других прописа, иницира њихове измене или допуне и учествује у њиховој изради у области борбе против

трговине људима. Координира рад организационих јединица Дирекције полиције са државним органима, организацијама цивилног друштва, партнерима и међународним организацијама, а у вези са праћењем стања и сузбијањем трговине људима. Усмерава и пружа стручну помоћ организационим јединицама Дирекције полиције у превентивним активностима и мултидисциплинарној сарадњи на националном, локалном и међународном нивоу у борби против трговине људима. Иницира и заједно са надлежним организационим јединицама организује и спроводи стручну обуку полицијских службеника у оквиру свог делокруга. Прати, усмерава и по потреби непосредно ради на прикупљању података у области борбе против трговине људима и врши анализу прикупљених података. Води збирке података и врши размену података у оквиру свог делокруга.

На оперативном нивоу у Дирекцији полиције, у Управи криминалистичке полиције, Служби за борбу против организованог криминала формирано је Одељење за сузбијање трговине људима и кријумчарења људи, које обавља послове спречавања, откривања и сузбијања свих облика кривичног дела трговина људима од стране организованих криминалних група, криминалних група и појединаца, као и за координацију, анализу и превенцију трговине људима. Одељење у свом саставу има Одсек за координацију, анализу и превенцију трговине људима, Одсек за сузбијање трговине људима и Одсек за сузбијање кријумчарења људи. Такође, у 27 подручних полицијских управа распоређени су полицијски службеници који обављају послове сузбијања трговине људима.

Кривично дело трговина људима у надлежности је виших јавних тужилаштава и виших судова, као и Тужилаштва за организовани криминал у Београду. Општим обавезним упутством Републичког јавног тужиоца у свим вишим и апелационим јавним тужилаштвима одређени су јавни тужиоци као контакт особе за кривично дело трговина људима из члана 388. Кривичног законика и трговина малолетним лицима ради усвојења из члана 389. Кривичног законика, који

поступају у кривичним предметима наведених кривичних дела. Главни виши јавни тужилац Вишег јавног тужилаштва у Београду именовано је два јавна тужиоца за контакт особе за поступање ради убрзања процеса рада, откривања учинилаца кривичног дела из ове области, као и вођења проактивне истраге у сарадњи са полицијским службеницима. Именовани тужиоци одржавају консултације и активно учествују у преткривичном поступку.

Одлуком Владе Републике Србије 2012. основан је Центар за заштиту жртава трговине људима, као државна установа у систему социјалне заштите у Београду, при Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, чија је сврха обезбеђивање помоћи и подршке жртвама трговине људима, укључујући и децу жртве трговине људима. Центар представља основни механизам за идентификацију и координацију заштите жртава трговине људима. У оквиру Центра постоје две организационе јединице: Служба за координацију заштите жртава трговине људима и Прихватилиште за ургентни смештај жртава трговине људима.

На седници Владе Републике Србије, дана 20. марта 2024 усвојен је Програм за борбу против трговине људима у Републици Србији за период 2024–2029. године („Службени гласник РС“, број 25/24) са Акционим планом за спровођење Програма за борбу против трговине људима у Републици Србији за период 2024–2026. године.

Кључна реформска активност у оквиру Програма за борбу против трговине људима у Републици Србији за период 2024–2029. с пратећим Акционим планом за период 2024–2026. јесте израда и усвајање првог закона у области борбе против трговине људима, чији је основни циљ да на системски и јединствен начин комплетно уреди ову област, између осталог, организацију и поступање државних органа и организација, институција и организација цивилног друштва, ради делотворног сузбијања трговине људима, као и да обезбеди благовремену и делотворну идентификацију, подршку и заштиту жртвама трговине људима.

Усвајање првог закона у области борбе против трговине људима у Републици Србији саставни је део и реформске агенде за Западни Балкан, односно индикативног плана реформи за Републику Србију са предвиђеним роком усвајања од стране Народне скупштине Републике Србије до јуна 2025. године.

Такође, усвајањем и касније спровођењем закона директно се испуњавају обавезе из прелазног мерила за Поглавље 24 у области трговине људима, док се доприноси испуњавању препорука ТИП извештаја Стејт департмента о трговини људима, Групе експерата за борбу против трговине људима Савета Европе – ГРЕТА и додатног Протокола за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом уз Конвенцију Уједињених нација против транснационалног организованог криминала („Службени лист СРЈ – Међународни уговори“, број 6/01).

Имајући у виду значај координације активности у борби против трговине људима, на локалном нивоу формирано је 17 локалних координационих тимова за борбу против трговине људима у градовима широм Републике Србије (Панчево, Кикинда, Сомбор, Нови Пазар, Шабац, Смедерево, Пожаревац, Лесковац, Пирот, Прокупље, Ниш, Нови Сад, Сремска Митровица, Краљево, Крагујевац, Врање и Суботица). Локалне тимове чине стручњаци из релевантних локалних институција: полиције, тужилаштва, здравства, образовних установа, медија, општинских органа, центара за социјални рад, организација цивилног друштва и друго.

Задатак локалних координационих тимова за борбу против трговине људима јесте да у локалним заједницама имају ефикасно учешће у превенцији трговине људима и заштити жртава, да прате и спроводе локалне стратешке и акционе планове ради унапређења система социјалне заштите у области борбе против трговине људима.

Др Коста Д. Митровић

Судија Прекршајног суда у Београду

РАЊИВЕ КАТЕГОРИЈЕ У ОБЛАСТИ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА У ПРЕКРШАЈНОМ ПОСТУПКУ

1. УВОД

Рањиве категорије у области трговине људима најчешће су особе које могу бити посебно изложене различитим облицима експлоатације, као што су: сексуална експлоатација, радна експлоатација, принудни бракови или присилне радне ситуације, те је важно да државе препознају ове рањиве категорије као посебно угрожене и обезбеде одговарајућу заштиту и подршку.

У прекршајном поступку, као и у сваком другом поступку, жртвама трговине људима потребни су посебан третман и пажња, што може укључивати правну помоћ, заштиту идентитета, медицинску помоћ, смештај, психолошку подршку и сигурносне мере како би се осигурале њихова безбедност и добробит. Такође је важно обезбедити да жртве имају приступ правди и да се њихова сведочења узимају у обзир током поступка.

Државе треба да имају законе и прописе који строго осуђују трговину људима и пружају одговарајуће санкције починиоцима овог злочина, док истовремено осигуравају подршку и заштиту жртвама. Сарадња са међународним организацијама, невладиним организацијама и другим државама такође може бити од велике помоћи у борби против трговине људима и пружању заштите рањивим категоријама.

Кроз едукацију, превенцију, ефикасне механизме идентификације и подршку, државе могу унапредити своје напоре у заштити рањивих категорија у области трговине људима и стварању окружења у ком се осигуравају правда и безбедност за све њене грађане.

Поред великог броја прописа, које судије прекршајних судова примењују (преко 800 закона и подзаконских прописа), аналогне примене међународних прописа, као и могућности позивања на пресуде Европског суда за људска права, као изворе права, Закон о прекршајима предвиђа да се на прекршајни поступак сходно примењују одредбе Закона о кривичном поступку ако тим законом није другачије одређено,¹ што омогућава додатну ширу примену инструмената заштите људи за које се утврди током поступка, ако већ у ранијој фази није откривено, да могу бити рањива категорија по многобројним основима. Досадашња пракса Прекршајног суда показала је да су у највишем ризику особе које се баве проституцијом, просјачењем, законити и незаконити мигранти, жене као жртве насиља у породици и као жртве насиља кроз нарушавање јавног реда и мира и страни држављани као жртве радне експлоатације.²

2. ПРОСТИТУЦИЈА

Док посредовање у проституцији представља кривично дело,³ одавање проституцији, као и коришћење услуге проституције, или уступање просторије ради одавања проституцији

1 Члан 99. Закона о прекршајима („Службени гласник РС“, бр. 65/13, 13/16 – одлука УС, 91/19, 91/19 – др. закон и 112/22 одлука УС, сходна примена Законика о кривичном поступку).

2 Мирјана Николић, Коста Митровић, „Положај и заштита рањивих категорија са аспекта надлежности Заштитника грађана и прекршајних судова Републике Србије“, Будва, јун 2024. године.

3 Члан 184. Кривичног законика Србије („Службени гласник РС“, бр. 85/05, 88/05 – испр., 107/05 – испр., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 и 35/19). Ко наводи или подстиче другог на проституцију, или учествује у предаји неког лица другоме ради вршења проституције, или ко путем средстава јавног информисања и других сличних средстава пропагира или рекламира проституцију, казниће се затвором од шест месеци до пет година и новчаном казном.

према законодавству Републике Србије представља прекршај и кажњиво је новчаном казном од педесет до стотину педесет хиљада динара, или казном затвора од 30 до 60 дана, док се уступање просторија ради одавања проституцији малолетном лицу кажњава затворском казном у трајању од 30 до 60 дана.⁴ Новина измене Закона о јавном реду и миру („Службени гласник РС“, бр. 6/16 и 24/18) јесте околност да је за разлику од претходног Закона о јавном реду и миру, у ком је било кажњиво само одавање проституцији, законодавац сада прописао да је и коришћење услуга проституције кажњиво са истом законом предвиђеном казном за корисника услуге као и за пружаоца. У периоду од 2018, закључно са 2023. годином Прекршајном суду у Београду поднето је укупно 1.559 захтева за покретање прекршајног поступка по овом основу, од чега је донето 839 осуђујућих пресуда, док је за уступање просторија ради бављења проституцијом примљено у рад и донето 14 осуђујућих пресуда.⁵ Занимљива промена у пракси суда јесте околност да се последњих година у својству окривљеног налазио корисник услуге проституције, док се у вишеструко мањем проценту налази неко као пружалац услуге, што указује на успешност у подизању сензибилитета и сагледавања ситуације на другачији начин, не стављајући одмах по аутоматизму пружаоца услуге као окривљеног, а то је потпуно другачији приступ од дотадашњег приступа, где је пракса била супротна.

3. ПРОСЈАЧЕЊЕ

Испод наизглед безазленог тражења новца, или друге врсте противправне имовинске користи од случајних пролазника често се крију: принудни рад, пунолетних и деце, трговина људима, изнуда, уцена, а срећом ретко, у изолованим ситуацијама, и сакаћења, унакажавања ради изазивања самилости

4 Закон о јавном реду и миру, члан 16. („Службени гласник РС“, бр. 6/16 и 24/18).

5 Званична статистика из система СИПРЕС Прекршајног суда у Београду.

грађана. Ко просјачењем угрожава спокојство грађана или нарушава јавни ред и мир, казниће се новчаном казном од 5.000 до 10.000 динара, или казном затвора до 30 дана, док онај ко прекршај изврши у групи од три и више лица казниће се новчаном казном од 10.000 до 30.000 динара, или казном затвора до 30 дана.⁶ У периоду од 2018. до 2023. Прекршајном суду у Београду поднета су 4.892 захтева за покретање прекршајног поступка од стране овлашћеног подносиоца, од чега је донето 1.379 осуђујућих пресуда (588 опомена),⁷ 2.221 решење о обустави прекршајног поступка, од чега је 1.318 донето из прекида, као и четири казне затвора.⁸

4. СТРАНЦИ, МИГРАНТИ, АЗИЛАНТИ

Иако је прошло више од деценије од почетка мигрантске кризе, у којој се Србија нашла као транзитна земља на путу миграције ка „бољем животу“, углавном у земље Западне Европе, велики број миграната није успео да стигне на жељену дестинацију, па често проводе месеце, а некада и године као незаконити мигранти у страној земљи, без новца, посла, често и без могућности да до истог дођу, што их ставља у категорију рањивих група и као групу људи која је високо ризична да постану жртве трговине људима. Такође, недавне емиграције становништва из Србије довеле су до имиграције стране радне снаге, што доводи до нових изазова. Страни држављани (претежно из Турске, Индије, Азербејџана итд.) јесу држављани са безвизним режимом уласка у Републику Србију, а велики број њих, иако уђе у Србију на законит начин, као туристи, дођу заправо како би радили, углавном грађевинске или сличне послове, ангажовани од стране домаћих и страних фирми, незванично, без пријаве адресе, подношења захтева за привремени боравак, довођењем често у заблуду

6 Закон о јавном реду и миру, члан 12. („Службени гласник РС“, бр. 6/16 и 24/18).

7 Закон о прекршајима, члан 50. („Службени гласник РС“, бр. 65/13, 13/16 – одлука УС, 91/19 – др. закон и 112/22 – одлука УС).

8 Званична статистика из система СИПРЕС Прекршајног суда у Београду.

у вези са својим статусом у земљи, повремено уз принудно задржане путне исправе, или учину да ће новац добити на рачун у земљи порекла након што се врате у земљу, а за који период ће већ дуго времена бити у незаконитом боравку. Од 2018, закључно са мартом 2024. године, у Прекршајном суду у Београду вођено је 11.335 поступака у којима су захтеви за покретње прекршајног поступка били поднети у вези са Законом о странцима, од чега је донето 10.816 осуђујућих пресуда, од којих је изречено 2.557 опомена,⁹ док је остатак решен на други начин, за разне врсте кршења боравишног статуса. У другој половини 2023. ступили су на снагу Закон о странцима („Службени гласник РС“, бр. 24/18, 31/19 и 62/23) и Закон о запошљавању странаца („Службени гласник РС“, бр. 128/14, 113/17, 50/18, 31/19 и 62/23), односно измене и допуне поменутих закона, од којих је један број одредаба које се односе на нови систем привременог боравака и сталног настањености ступио на снагу са одложеним дејством од 1. 2. 2024. године¹⁰ и јасно показује намеру законодавца да олакша странцима боравак и рад у Србији.

Још једна од новина измене и допуне Закона о странцима јесте у члану 121. став 3. и односи се на кршење прописа у вези са уласком и задржавањем, који први пут у овај Закон уводи могућност изрицања казне затвора кумулативно са новчаном казном за физичко лице које помогне страном држављанину да незаконито уђе у Србију, транзитира преко или да незаконито борави у Србији,¹¹ као нови инструмент прекршајне санкције који ће диспозитивно деловати у одвраћању помагања држављанима Србије, као и страним држављанима кад крше прописе из области уласка и задржавања на територију Републике Србије, који је први ове врсте у прекршајном праву

9 Званична статистика из система СИПРЕС Прекршајног суда у Београду.

10 Закон о странцима („Службени гласник РС“, бр. 24/18, 31/19 и 62/23), члан 46(а), Увођење јединствене дозволе.

11 Казном затвора до 60 дана и новчаном казном у износу од 50.000 до 150.000 динара казниће се за прекршај физичко лице које помогне или покуша да помогне страном држављанину да незаконито уђе у Републику Србију, транзитира преко територије Републике Србије или незаконито борави на територији Републике Србије (члан 14. став 2. овог закона).

који се граничи с потенцијалном трговином људима, те треба водити рачуна о примени овог новог прописа и потенцијалној злоупотреби у смислу правног начела *ne bis in idem*.

Прекршајни поступак у коме се као окривљени налазе страни држављани најчешће се води као хитан поступак, у смислу члана 308. Закона о прекршајима.¹²

Узевши у обзир природу поступка према страним држављанима, новчане казне се у случају да окривљени немају средстава да плате мењају посебним решењем у казну затвора у складу са чланом 314. Закона о прекршајима у вези са чланом 41. Закона о прекршајима на начин што се за сваких започетих 1.000,00 динара изречене новчане казне одређује један дан затвора, с тим што казна затвора не може трајати краће од једног дана ни дуже од 60 дана (90 дана као максимална новчана казна за прекршаје почињене у стицају), док се изречена новчана казна не може заменити у казну затвора у трајању дужем од 60 дана, док ће се остатак изречене новчане казне наплатити принудним путем.

Овакав начин поступања, због природе поступка, води брзом и ефикасном процесуриању, али на исти начин може да доведе како до брзог препознавања потенцијалних жртава

12 Члан 308. Закона о прекршајима.

Осуђујућа пресуда може се извршити и пре њене правноснажности у следећим случајевима:

1) ако окривљени не може да докаже свој идентитет или нема пребивалиште, или не живи на адреси на којој је пријављен, или ако има пребивалиште у иностранству или ако одлази у иностранство ради боравка, а суд нађе да постоји основана сумња да ће окривљени избећи извршење изречене санкције;

2) ако је окривљени кажњен за тежи прекршај из области јавног реда и мира, безбедности јавног саобраћаја или тежи прекршај којим се угрожава живот или здравље људи или ако то захтевају интереси опште безбедности или сигурности робног и финансијског промета или разлози морала или је кажњен за прекршај од којег могу настати теже последице, а постоји основана сумња да ће наставити с вршењем прекршаја, поновити прекршај или да ће избећи извршење изречене санкције.

У случајевима из става 1. овог члана суд ће у пресуди одредити да окривљени и пре правноснажности пресуде приступи њеном извршењу.

трговине људима, тако и до њихове заштите уколико до тога није дошло у претходним фазама. Закон о странцима у члану 3. став 1. тачка 24. жртве трговине људима сврстава у категорију посебно угрожених лица, а чланом 40. став 1. тач. 12. и 13. даје им претпоставку и статус жртве као основ за привремени боравак на територији Републике Србије, а предвиђа и читав низ механизма за њихову заштиту.

Неповерење странаца у систем, неповерење да им може обезбедити адекватну, дугорочну заштиту, страх од „послодавца“ или посредника у запошљавању на црно, изолација, уцена, задржавање путне исправе као мере обезбеђења присуства и сарадње странца који се нашао у другој земљи, без да познаје у њој језик, било кога осим људи са којима се налази у једнаком положају, неисплаћивање зараде... само су неки од разлога због којих се одлуче да се не изјашњавају као жртве било радне експлоатације било трговине људима, што даље доводи до тога да надлежне институције које поступају у оваквим случајевима, чак и када виде и препознају потенцијалну жртву, не могу често много тога да ураде због недостатка сарадње.

5. ЗАКЉУЧАК

Поред свих механизма који постоје, који се успостављају и који ће тек бити успостављани с циљем заштите ових категорија, врло је битно радити на подизању вере рањивих категорија у државу и државни систем, јер је битно препознати да рањиве групе често имају мање поверења у институције и систем због различитих облика дискриминације, занемаривања или недостатка подршке које су доживеле, те треба у континуитету радити на креирању инклузивних политика и закона који штите права рањивих група, осигуравају им једнак приступ услугама и подршци и промовишу њихово учешће у друштву, пружање едукативних програма и ресурса који могу оснажити рањиве групе да боље разумеју своја права, како функционише државни систем и како могу тражити помоћ

и подршку, активно укључивање представника рањивих категорија у процесе доношења одлука и планирања политика, како би се њихови гласови чули и њихове потребе биле узете у обзир, обезбеђивање и осигуравање сигурних простора где рањиве групе могу слободно изразити своје потребе, бриге и проблеме без страха од осуде или репресије, као и унапређивање транспарентности у раду државних институција, пружање јасних информација о доступним услугама и процесима, као и одговорност за поступање према рањивим категоријама. Тек кроз имплементацију ових мера држава може постепено изградити поверење рањивих категорија у своје институције и систем, те створити окружење које промовише инклузију, једнакост и поштовање људских права за све грађане.

Маја Илић

Начелник Одељења за студијско-аналитичке послове и надзор
Инспекторат за рад

УЛОГА ИНСПЕКТОРА РАДА У ДЕТЕКЦИЈИ И ПРЕЛИМИНАРНОЈ ИДЕНТИФИКАЦИЈИ ЖРТАВА ТРГОВИНЕ ЉУДИМА

Процесни оквир деловања инспекције рада Републике Србије утврђен је Законом о општем управном поступку („Службени гласник РС“, бр. 18/16, 95/18 – аутентично тумачење и 2/23 – одлука УС) и Законом о инспекцијском надзору („Службени гласник РС“, бр. 36/15, 44/18 – др. закон и 95/18), а једним делом и кроз два основна материјална прописа над којим надзор врши инспекција рада: Законом о раду („Службени гласник РС“, бр. 24/05, 61/05, 54/09, 32/13, 75/14, 13/17 – одлука УС, 113/17 и 95/18 – аутентично тумачење) и Законом о безбедности и здрављу на раду („Службени гласник РС“, број 35/23), као и кроз друге прописе над којима надзор врши инспекција рада, међународне акте, стратегије и остале документе везане за организацију инспекцијских надзора у области рада.

Инспекторат за рад је орган управе у саставу Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања и у свом поступању спроводи управни поступак и предузима управне мере. Када је у питању тако деликатна област каква је откривање потенцијалних жртава трговине људима, инспекција рада је свакако кључни чинилац када је реч о радној експлоатацији. Због тога су од изузетног значаја поједина

начела општег управног поступка, која долазе до изражаја у случајевима препознавања потенцијалних жртава трговине људима, као што су: заштита права странака и остваривање јавног интереса, пружање помоћи странкама, делотворност и економичност у поступању и слично.

Инспекција рада у највећем броју случајева поступа по службеној дужности ради заштите јавног интереса који се огледа у имплементацији радних стандарда. Када знамо да потенцијалне жртве радне експлоатације немају свест, знање нити намеру да обраћањем јавним службама или државним органима бар покушају да заштите своја права по основу рада, онда управо чињеница да инспекција рада када поступа по начелу остваривања јавног интереса може да препозна облике трговине људима и покрене одговарајуће механизме даје наду да се жртвама трговине људима изложеним радној експлоатацији може помоћи и без њихове иницијативе.

Наравно, уколико би се потенцијална жртва обратила инспекцији рада, применило би се начело пружања помоћи странкама, иста би била упозната са правима, обавезама и одговорностима по основу рада, као и могућности да буде извор информације по основу ког би инспектори рада деловали по службеној дужности и тиме истовремено пружили заштиту и појединачном праву лица које се обратило инспекцији рада и заштити јавног интереса. Поступци инспекцијског надзора су фокусирани на конкретне радно-правне институте, чиме се повећавају делотворност и економичност у поступању, па уочене неправилности и недостаци могу бити брзо отклоњени, а потенцијалне жртве трговине људима препознате, те покренути одговарајући поступци ради њихове заштите.

Оно што инспекторима рада даје кључну улогу у детекцији и прелиминарној идентификацији жртава трговине људима с циљем радне експлоатације јесте чињеница да једино инспектори рада имају непосредни контакт са ангажованим лицима у радном простору послодавца, те, с једне стране, имају могућност

непосредног опажања и препознавања индикатора радне експлоатације, а с друге могућност комуникације са свим актерима у радном процесу, па и с потенцијалним жртвама трговине људима. Основна улога инспектора рада у овој области јете да препозна потенцијалне ризике и индикаторе радне експлоатације, прикупи информације и чињенице и обавести надлежне службе и органе који даље поступају у смислу заштите жртава трговине људима и процесуирања одговорних лица.

Имајући у виду овако значајну улогу инспектора рада у детекцији и прелиминарној идентификацији жртава трговине људима с циљем радне експлоатације, али и ограничене капацитете и ресурсе инспекције рада, као и бројне области у којима је инспекција рада носилац управног деловања (пored две основне области – радни односи и безбедност и здравље на раду, инспекција рада је надлежна и у бројним другим, на пример: забрана злостављања на раду, родна равноправност, дискриминација у области рада, рад агенција за привремено запошљавање, рад волонтера, сезонски рад, запошљавање странаца, рад нерегистрованих привредних субјеката, забрана пушења у радном простору, дечји рад и др.) од посебног значаја је планирање активности инспектора рада и одређивање приоритета у поступању.

У том смислу је посебно значајно водити рачуна о факторима ризика од радне експлоатације, као и ризичним делатностима и посебно осетљивим категоријама лица где постоји повећан ризик од изложености радној експлоатацији.

Основе области деловања инспектора рада у смислу приоритета за поступање у једном делу подударају се с факторима ризика од трговине људима с циљем радне експлоатације. Тако у области безбедности и здравља на раду као посебно ризичне појављују се делатности грађевинарства, пољопривреде, прерађивачке индустрије и сл., у којима се одвијају радни процеси и радне операције са високим ризицима по безбедност и здравље ангажованих лица. У области радних односа приоритет поступања инспектора рада је свакако откривање

рада „на црно“ радно ангажованих лица, као и заштита посебно осетљивих категорија запослених (жене, деца, мигранти, особе са инвалидитетом, азиланти, страни држављани и др.). Поменуте области деловања инспекције рада истовремено су и фактори ризика у области детекције потенцијалних жртава трговине људима ради радне експлоатације.

Зато је изузетно важно да инспектори рада поседују знања и вештине како би препознали индикаторе радне експлоатације и предузели адекватне кораке у правцу детекције и прелиминарне идентификације жртава трговине људима и њихове заштите. С обзиром на то да инспектор рада најчешће предузима прве кораке у поменутом правцу, јер се први сусреће са ангажованим лицем – потенцијалном жртвом радне експлоатације на самом месту где се радна експлоатација и одвија (у радном простору код послодавца), он је тај од чијег опажања и предузетих активности у великој мери зависи и крајњи исход деловања свих актера ангажованих у борби против трговине људима. Од посебног значаја јесу и сам приступ инспекцијском надзору, начин опхођења према потенцијалној жртви радне експлоатације, комуникационе и социјалне вештине и правилан избор метода и поступака деловања који ће дати и најбоље резултате, као и отворена сарадња са другим чиниоцима у борби против трговине људима.

ОВЛАШЋЕЊА И ДУЖНОСТИ ИНСПЕКТОРА

Овлашћења и дужности инспектора рада регулисана су законима, као што су Закон о државној управи („Службени гласник РС“, бр. 79/05, 101/07, 95/10, 99/14, 47/18 и 30/18 – др. закон), Закон о раду („Службени гласник РС“, бр. 24/05, 61/05, 54/09, 32/13, 75/14, 13/17 – одлука УС, 113/17 и 95/18 – аутентично тумачење), Закон о безбедности и здрављу на раду („Службени гласник РС“, број 35/23), Закон о инспекцијском надзору („Службени гласник РС“, бр. 36/15, 44/18 – др. закон

и 95/18) и Закон о општем управном поступку („Службени гласник РС“, бр. 18/16, 95/18 – аутентично тумачење и 2/23 – одлука УС).

Инспектор рада има овлашћења да у обављању инспекцијског надзора код послодавца:

- прегледа опште и појединачне акте, евиденције и другу документацију;
- саслуша и узима изјаве од одговорних и заинтересованих лица;
- прегледа пословне просторије, објекте и слично;
- узима у поступак пријаве грађана, захтеве запослених, других физичких и правних лица;
- налаже решењем извршење мера и радњи с циљем отклањања утврђених повреда закона;
- подноси пријаве надлежном органу за учињено кривично дело или привредни преступ;
- подноси захтев за покретање прекршајног поступка;
- обавештава други орган ако постоје разлози за предузимање мера за које је тај орган надлежан;
- покреће иницијативу за обустављање од извршења, односно за поништавање или укидање прописа или другог општег акта који није у складу са Уставом или законом;
- у случајевима неправилног отказа уговора о раду доноси решење о одлагању од извршења донетог решења о отказу уговора о раду, запосленог враћа на рад до окончања судског спора.

ИНСПЕКЦИЈСКИ НАДЗОР У ОБЛАСТИ БЕЗБЕДНОСТИ И ЗДРАВЉА НА РАДУ

Надзор се врши код домаћих и страних правних и физичких лица која имају запослене, односно имају статус послодавца.

Надзор код послодаваца односи се на примену:

- Закона о безбедности и здрављу на раду;

- подзаконских прописа у области безбедности и здравља на раду;

- општих, посебних и појединачних колективних уговора и општих аката којима се уређују права, обавезе и одговорности у области безбедности и здравља на раду;

- општих аката којима се уређују радна места, врста и степен стручне спреме, потребна знања и други потребни услови за заснивање радног односа на тим радним местима;

- уговора о раду, у делу у којем се уређују права, обавезе запослених и послодаваца у области безбедности и здравља на раду;

- техничких прописа и националних стандарда у делу који се односи на безбедност и здравље на раду.

Поступак инспекцијског надзора покреће се по службеној дужности и по захтеву странке. Законом о инспекцијском надзору проширен је домен надлежности инспекције рада да поред регистрованих субјеката контролише и нерегистроване субјекте, који могу самим тим да ангажују раднике за рад „на црно“, као и да их регрутују и експлоатишу у ланцу трговине људима.

ИНДИКАТОРИ РАДНЕ ЕКСПЛОАТАЦИЈЕ

Индикатори служе као практичан алат који помаже у препознавању потенцијалних ситуација принудног рада, експлоатације и/или трговине људима. Следећа листа индикатора која је сачињена на основу индикатора предложених од стране Међународне организације рада можда неће увек јасно указати на трговину људима, али ће сасвим сигурно сигнализирати да нешто није у реду и указати на потребу даљег прикупљања информација и укључивања других актера. Имајте на уму да следећа листа није исцрпна, јер индикатори могу бити додати или модификовани како би одразили промене у раду трговаца људима:

Индикатори – врбовање коришћењем обмане

– Да ли је радник/ца обманут у погледу услова рада, као што су:

- садржај или законитост радног уговора
- природа посла
- локација
- износ плате
- услови смештаја и живота.

– Да ли је радник/ца потписао нови (другачији од првобитно понуђеног) уговор по доласку на посао?

Индикатори – принудно врбовање

– Да ли су радник/ца или његова/њена породица трпели физичко/психолошко насиље? На пример, да ли радник/ца има неки знак лошег поступања, попут модрица или посекотина? Да ли је његовој/њеној породици пређено како би он/она били принуђени на присилни рад?

– Да ли је радник/ца морао/ла да плати регрутовање или услуге превоза?

– Да ли су лична документа радника/це конфискована?

– Да ли су радници знали где иду да раде?

Индикатори – врбовање путем злоупотребе рањивости

– Да ли радник/ца има нерегулисан статус (нпр. мигрант) и прети му/јој се пријављивањем властима?

– Да ли радник/ца припада групи која је дискриминисана или нема једнака права у друштву (нпр. он/она припада ромској заједници)?

– Да ли радник/ца има ограничено образовање или не говори локални језик?

– Да ли радник/ца са страхом говори о верским или културолошким уверењима?

Индикатори – експлоатација

– Да ли радни услови озбиљно крше радна права и ко-
лективне спорове?

– Да ли радник/ца има регуларан уговор о раду? Ако не,
да ли радник/ца има ниска примања или је без примања? Да
ли се зарада исплаћује редовно?

– Да ли је радник/ца присиљен да плаћа превисоке накнаде
за смештај, храну или алат? Да ли се ове накнаде директно
одбијају од плате?

– Да ли је радник/ца присиљен да ради прековремено
(неплаћено) или да извршава задатке које радије не би и да
ли се радницима прети уколико одбију?

– Да ли се раднику/ци ускраћују паузе, слободни дани и
слободно време?

Индикатори – принуда на дестинацији

– Да ли су лична документа радника/це у поседу посло-
давца, пословође или супервизора? Зашто?

– Да ли се чини да су лична документа радника/це фал-
сификована?

– Да ли је исплаћен неки зајам или аванс који онемогућава
радника/цу да напусти послодавца?

– Да ли постоје видљиви знаци који указују на то да радник/
ца не сме слободно да напушта радно место (нпр. бодљикава
жица, прозори с решеткама, наоружани стражари или друга
слична ограничења)?

– Да ли радник/ца зна своју локацију?

– Да ли радник/ца има приступ средствима комуникације
(нпр. телефон, имејл, интернет)?

- Да ли је радник/ца присиљен да спава на радном месту?
- Да ли супервизори/запослени демонстрирају насилно понашање?
- Да ли радник/ца има видљиве повреде (нпр. модрице, посекотине, опекотине од цигарета)?
- Да ли радник/ца пријављује претње упућене њему/њој, колегама или члановима породице (нпр. претње насиљем или претње пријавом властима)?
- Да ли послодавац контролише контакте с другим особама или инсистира на томе да одговара на питања у име радника/це?

Индикатори – злоупотреба рањивости на одредишту

- Да ли је радник/ца у ситуацији где је он/она психолошки и емоционално зависан од послодавца (нпр. ослања се на послодавца за смештај, храну и послове за рођаке или друге погодности)?
- Да ли радник/ца показује знакове анксиозности (нпр. зноји се, дрхти), нарочито у присуству супервизора/послодавца?
- Да ли радник/ца има приступ својој заради?

ОБУКЕ НА ТЕМУ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА У ОКВИРУ ПРОЈЕКТА „ЈАЧАЊЕ БОРБЕ ПРОТИВ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА У СРБИЈИ“ (2023–2026)

Инспекторат за рад од 2017. активно учествује у пројекту „Јачање борбе против трговине људима у Србији“, који је ушао у трећу фазу (2023–2026) и тежи да помогне Републици Србији у испуњавању обавеза које произлазе из Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима, а на основу препорука Групе експерата за борбу против трговине људима (ГРЕТА). Пројекат има за циљ да дâ допринос јачању капацитета

релевантних институција за превенцију трговине људима, заштиту жртава и јачање кривичноправног одговора, као и да развије и ојача партнерства у сузбијању трговине људима која су неопходна да би се сузбили посебни облици експлоатације (радна експлоатација, трговина децом).

Пре него што је почела реализације овог пројекта, само 11 инспектора рада учествовало је на обукама на тему трговине људима. Од 2017. око 266 инспектора рада из Србије учествовало је у различитим активностима изградње капацитета (основне и напредне обуке, коришћење *Водича за инспекторе рада о детекцији и прелиминарној идентификацији жртава трговине људима*, онлајн ХЕЛП курс, регионална конференција „Борба против трговине људима у сврху радне експлоатације у Европи: стандарди, реалност и нове стратегије деловања“ одржана у Београду 2022. и слично).

Рад на превенцији и борби против трговине људима ослања се на материјале које су Савет Европе и ГРЕТА (Група експерата за сузбијање трговине људима) објавили последњих година на тему трговине људима са сврхом радне експлоатације, укључујући Препоруке Комитета министара државама чланицама за превенцију и сузбијање трговине људима ради радне експлоатације, Збирку добрих пракси и Стручно упутство о спречавању и борби против трговине људима, ГРЕТА извештаје (ГРЕТА трећи евалуциони извештај за Србију), ХЕЛП онлајн курс о трговини људима с циљем радне експлоатације, *Водич за инспекторе рада у Србији о детекцији и прелиминарној идентификацији жртава трговине људима*, као и студију *Трговина људима у циљу радне експлоатације у Србији: фактори ризика, трендови и изазови*.

Инспектори су на семинарима сазнали/научили о појму трговине људима (дефиниција, стандарди, међународни и национални стратешки и правни оквир за сузбијање трговине људима и принудног рада), националним стандардним оперативним процедурама и механизму за упућивање. Такође, упознали су кључне актере у области сузбијања трговине људима (представнике институција и организација цивилног

друштва које се овим проблемом баве), као и са улогама које кључни актери имају у систему сузбијања трговине људима. Поред наведеног, инспектори и инспекторке имали су прилику да чују о примерима добре праксе из држава чланица Савета Европе (Белгије, Холандије, Финске...) у вези са улогом Инспектората рада у превенцији и сузбијању трговине људима с циљем радне експлоатације.

Сходно наведеном, инспектори и инспекторке рада стекли су знања да ефективно детектују, прелиминарно идентификују и изврше одговарајуће упућивање жртава трговине људима ради радне експлоатације, као и да правовремено и адекватно размењују информације.

АКТИВНОСТИ ИНСПЕКТОРАТА ЗА РАД С ЦИЉЕМ ПРЕВЕНЦИЈЕ И БОРБЕ ПРОТИВ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА СА СВРХОМ РАДНЕ ЕКСПЛОАТАЦИЈЕ

Инспекторат за рад активно учествује у изради Програма за борбу против трговине људима у Републици Србији за период 2024–2029. године, на едукацијама и скуповима који се организују на тему превенције и борбе против трговине људима са сврхом радне експлоатације, као и у раду локалних тимова за борбу против трговине људима.

Инспектори рада усмеравају посебну пажњу приликом вршења инспекцијских надзора у области радних односа и безбедности и здравља на раду на препознавање потенцијалних ризика и индикатора радне експлоатације и прикупљање информација и чињеница, које прослеђују надлежним службама и органима на даље поступање у смислу заштите жртава трговине људима и процесуирања одговорних лица.

У пракси трговина људима са сврхом радне експлоатације доста је распрострањена, а велики број случајева никада не буде пријављен. Трговина људима ради радне експлоатације јесте кривично дело које погађа све већи број жена, мушкараца и деце, како на националном, тако и на међународном нивоу.

Према досадашњем искуству инспекције рада најефикаснији поступци у детекцији и прелиминарној идентификацији жртава трговине људима постигнути су тамо где су након првих сазнања и сумњи у трговину људима с циљем радне експлоатације најпре извршене синхронизоване провере МУП-а и инспекције рада, сваког у домену својих надлежности, иницирано ангажовање других релевантних актера у зависности од прикупљених информација, а потом спроведене конкретне теренске контроле и прибављени докази.

У делатности пољопривреде, управо на поменути начин, откривено је више случајева трговине људима с циљем радне експлоатације, где су ангажована лица живела у изузетно лошим условима, без икаквих аката о радном ангажовању, за рад им нису исплаћиване накнаде, нису имала уређен радноправни статус у смислу утврђеног трајања дужине радног времена, одмора и других права по основу рада, без предузетих мера за њихов безбедан и здрав рад и без икаквих права по основу рада. Ово су и најдрастичнији примери идентификације жртава трговине људима с циљем радне експлоатације, у којима су учествовали инспектори рада. Међутим, поред овако драстичних случајева много је више ситуација где је знатно теже одредити се да ли је реч о трговини људима с циљем радне експлоатације или о неостваривању права по основу рада услед чињења или нечињења од стране послодавца. Због тога инспектори рада у ситуацијама кад препознају индикаторе радне експлоатације који могу указивати на трговину људима о томе обавештавају релевантне актере у превенцији и борби против трговине људима, а пре свега МУП РС, Дирекцију полиције, Тужилаштво, Канцеларију за координацију активности у борби против трговине људима и Центар за заштиту жртава трговине људима. Од изузетног значаја јесте и сарадња с Националном службом за запошљавање, синдикатима, амбасадама, центрима за мигранте, органима локалне самоуправе, пореском администрацијом, невладиним организацијама, здравственим институцијама, привредном комором и тако даље.

Према званичним подацима Центра за заштиту жртава трговине људима 2022. године у Србији су идентификоване 62 жртве трговине људима, што је повећање од 35% у поређењу са 2021, када је формално идентификовано 46 жртава. Током 2023. формално је идентификовано 66 жртава трговине људима. Проценат деце међу жртвама је значајно порастао у односу на претходне две године и износи 62%. Просечна старост идентификованих жртава је 19 година.

По први пут, 2023. године, сексуална експлоатација није најдоминантнији облик трговине људима. Најучесталији облик је била принуда на просјачење са уделом од 29,3%, на другом месту по учесталости је радна експлоатација – 22,7%, сексуална експлоатација се јавља у 20% случајева, принуда на брак у 14,7%, а принуда на вршење кривичних дела у 13,3% случајева.

Свеобухватна мултисекторска сарадња између кључних актера у области сузбијања трговине људима у процесу идентификације и упућивања жртава, те инспекцијског надзора и истраге случајева трговине људима са сврхом радне експлоатације од суштинског је значаја у превенцији и борби против трговине људима, као и размена знања, искустава и добре праксе у вези с методама и техникама откривања, документовања и истраге случајева трговине људима.

Тања Линделл

Помоћник директора Сектора удружења привреде
Привредне коморе Србије

ТРГОВИНА ЉУДИМА СА СВРХОМ РАДНЕ ЕКСПЛОАТАЦИЈЕ

Айсџиракџи: Према Међународној организацији рада, принудни рад јесте „сваки рад или услуга коју особа врши под претњом казне и за коју се та особа није добровољно понудила“.¹

Кључне речи: трговина људима, Конвенција Уједињених нација – УН против транснационалног организованог криминала, Протокол УН за спречавање, сузбијање и кажњавање трговине људима, посебно женама и децом, Србија

УВОД

Проблематика трговине људима са сврхом радне експлоатације проматра се као феномен везан за постојање ирегуларних миграција и државну безбедност и као таквог га дефинише и Протокол Уједињених нација за спречавање, сузбијање и кажњавање трговине људима, посебно женама и децом, који допуњава Конвенцију Уједињених нација против транснационалног организованог криминала. Иако се на тај начин маргинализује сагледавање питања трговине људима из аспекта повреде људских права и људске безбедности, овај

---

1 МОР Конвенција о принудном раду, 1930, стр. 29.

протокол дефинисао је сам појам трговине људима у оквиру међународног правног система и покренута је борба против овог кривичног дела и унапређено формулисање стратегија и обавеза које државе имају у вези с пружањем подршке и помоћи жртвама.

Иако је Прокламацијом о еманципацији 1863. ропство званично укинута и, према већини схватања, постало део прошлости, оно је још увек присутно међу нама и данас постоји у облицима који се разликују од ранијих облика. Некадашње класично ропство мењало је форме током векова и у савременој терминологији најчешће се повезује с експлоатацијом кроз трговину људима. Свакодневица нам нажалост показује да је она присутна на глобалном нивоу и то у несвакидашњим размерама. Модерна трговина људима представља еволуцију ранијих облика експлоатације људи и, као таква, не прави ни географску, нити расну разлику. Постоји неколико категоризација трговине људима са сврхом радне експлоатације и односе се на рад у:²

- а) домаћинствима;
- б) грађевинарству;
- ц) пољопривреди;
- д) радионицама;
- е) индустрији забаве;
- ф) оружаним сукобима;
- г) услужној индустрији.

Проблематика трговине људима са сврхом сексуалне експлоатације је до сада заузимала видно централно место у литератури и научним истраживањима, насупрот томе, феномен трговине људима са сврхом радне експлоатације и конкретније на који начин треба приступити решавању овог

---

2 M. Mattar, *Comprehensive Legal Approaches to Combating Trafficking in Persons: An International and Comparative Perspective*, Washington, D. C., The Protection Project at the Johns Hopkins University School of Advanced International Studies, 2006, str. 10–12.

проблема у оквиру свог законодавства и правне структуре постаје све значајнија област из перспективе бизнис заједнице.

МЕЂУНАРОДНИ И РЕГИОНАЛНИ ПРАВНИ ОКВИР БОРБЕ ПРОТИВ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА

Протокол за спречавање, сузбијање и кажњавање трговине људима, посебно женама и децом, који се често назива и Палермо протокол, први је међународни инструмент који дефинише проблем трговине људима и део је Конвенције против транснационалног организованог криминала. Палермо протокол пружа следећу дефиницију трговине људима у члану 3:

а) „трговина људима“ значи врбовање, превозење, пребацивање, скривање и примање лица путем пријетње силом или употребом силе или других облика присиле, отмице, преваре, обмане, злоупотребе овлашћења или тешког положаја или давања или примања новца или користи да би се добио пристанак лица које има контролу над другим лицем, с циљем експлоатације. Експлоатација обухвата, као минимум, експлоатацију проституције других лица или друге облике сексуалне експлоатације, принудни рад или службу, ропство или однос сличан ропству, сервитут или уклањање органа;

(б) пристанак жртве трговине људима на намеравану експлоатацију изнету у подставу (а) овог члана је без значаја у случајевима у којима је коришћена било која мера изнета у подставу (а);

(ц) врбовање, превозење, пребацивање, скривање или примање детета за сврхе експлоатације сматра се „трговином људима“ чак и ако не обухвата било које од средстава изнетих у подставу (а) овог члана; (д) „дете“ значи било коју особу млађу од осамнаест година.³

3 Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime, UN GA Resolution 55/25, 15 November 2000, Art. 3.

РЕПУБЛИКА СРБИЈА У КОНТЕКСТУ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА СА СВРХОМ РАДНЕ ЕКСПЛОАТАЦИЈЕ

Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима ступила је на снагу у Србији 1. августа 2009. године. Први евалуациони извештај⁴ ГРЕТА за Србију објављен је 16. јануара 2014, а други⁵ 29. јануара 2018. године. На основу другог извештаја ГРЕТА, 9. фебруара 2018. године, Комитет страна уговорница Конвенције усвојио је препоруке за државне органе Србије, захтевајући од њих да у року од годину дана извести Комитет о предузетим мерама за испуњење ових препорука. Извештај који су поднели државни органи Србије размотрен је на 24. састанку Комитета страна уговорница (5. априла 2019) и доступан је јавности.⁶

Иако је сексуална експлоатација и даље најраспрострањенији облик експлоатације жртава трговине људима у Србији, такође су идентификовани случајеви трговине људима са сврхом радне експлоатације, принудног просјачења и принуде на вршење кривичних дела.⁷ ГРЕТА бележи све веће присуство страних радника у Србији током протеклих година, углавном из Вијетнама, Кине и Индије, од којих су неки можда били жртве трговине људима (в. ст. 186–188). Порастао је број случајева радне експлоатације у пољопривредној

4 <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168063bdf5>

5 <https://rm.coe.int/greta-2017-37-frg-srb-en/16807809df>

6 <https://rm.coe.int/cp-2019-12-srb-en/16809987c0>

7 Од 320 формално идентификованих жртава, њих 156 били су жртве сексуалне експлоатације, 52 вишеструких облика експлоатације, 22 принудног просјачења, 45 радне експлоатације, 31 принудног брака, 11 принуде на вршење кривичних дела, 1 незаконитог усвојења и 2 економске експлоатације. Што се тиче претпостављених жртава за које постоје подаци, код њих 86 била је реч о сексуалној експлоатацији, код 7 о вишеструким облицима експлоатације, код 13 о принудном просјачењу, код 40 о радној експлоатацији, код 43 о принудном браку, код двоје о принуди на вршење кривичних дела, код четворо о незаконитим усвојењима, а за 53 жртве је облик експлоатације био непознат (није наведен у релевантним извештајима).

индустрији. Повећање врбовања жртава путем интернета забележено је током пандемије ковида 19.

НОВОСТИ У ПРАВНОМ, ИНСТИТУЦИОНАЛНОМ И ПОЛИТИЧКОМ ОКВИРУ ЗА БОРБУ ПРОТИВ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА

Србија је протеклих година привлачила стране држављане и правна лица на улазак на српско тржиште. Међутим, услед нових измена Закона о странцима, које су ступиле на снагу у фебруару 2024. године, очекивано је да ће број страних држављана који разматрају долазак у Србију дефинитивно порастати.

Измењени законски оквир пружа модернизацију и либерализацију услова за странце да својим знањем и радом дођу на тржиште Србије. Законским изменама и продужавањем периода на који се одобравају дозволе за боравак и рад, Србија иде укорак са другим европским државама.

Претходна регулатива омогућавала је одобрење боравака, као и радне дозволе за странце, у периоду до годину дана. У пракси је у последњих годину дана чак било и ситуација да се боравак одобрава у краћем трајању. Угледајући се на друге европске државе (на пример Пољску),⁸ које омогућавају привремени боравак до три године, Србија је имплементирала наведени временски период и у свој правни систем.

Знатно дужи период одобреног боравака свакако да је дуго очекиван и подржан од страних држављана, али и компанија у којима раде. Доћи ће до смањења административних трошкова, јер сада више неће бити потребе да сваке године продужавају боравак и дозволу за рад. Поред уштеде времена и новца, олакшава се и рад надлежних органа, који ће сада сигурно бити растерећенији и ефикаснији у погледу одлучивања.

---

8 <https://www.euraxess.pl/poland/information-assistance/entry-conditions/information-citizens-third-countries/residence-permit>

ЗАКЉУЧАК

„Модерно ропство је попут нове болести против које вакцина не постоји, а та се болест шири. Растом модерног ропства повећава се свакога дана и број жртава. Суочавамо се са епидемијом ропства која је путем глобалне економије директно повезана и са животима свакога од нас.“⁹

Док модерно ропство и најгори видови експлоатације незаустављиво харају светом, међународна заједница и даље не постиже консензус о питању чије је схватање „исправно“, схватање Уједињених нација, Савета Европе и Европске уније да је принудни рад последица трговине људима и да се може подвести под појам трговине људима или схватање Међународне организације рада да је трговина људима последица принудног рада који као шири појам у себи садржи и феномене експлоатације односно трговине људима.

У неким ситуацијама трговина људима посматра се као процес, а принудни рад је последица ситуације на радном месту. Ипак, запажамо да иако неке жртве заврше у ситуацији принудног рада кроз трговину људима, неке у тај положај доспеју другим каналима. У зависности од регулативе, јасно је да се исте ситуације могу правно третирати различито. Уочили смо да, када одлучује у случајевима који се тичу члана 4, Европски суд за људска права не налази да је неопходно да претходно квалификује понашање на које се подносиоци представке жале као на ропство, ропски положај, принудни рад, обавезни рад или трговину људима. У сваком случају, без обзира на изабрани легислативни приступ, органи сваке државе морају имати јасне инструкције како да примене сопствено национално законодавство и како да препознају случајеве принудног рада или трговине људима.

Дакле, конфузије у схватању концепата принудног рада и трговине људима морају се разјаснити како се не би угрозили идентификација жртава, адекватна истрага и процесуирање.

9 Kevin Bales, *Testing a Theory of Modern Slavery*, University of Yale, 2010, стр. 6.

III
ОПШТИ ИНСТИТУТИ
КРИВИЧНОГ ПРАВА

Бојана Савовић

Јавни тужилац у Вишем јавном тужилаштву у Београду

АНАЛИЗА РЕШЕЊА

Апелационог суда у Београду Кж2 бр. 2109/23
од 7. 11. 2023. године које се односи на законитост
претреса стана

Кључне речи: законитост претресања стана, ко се све сматра држаоцем стана, да ли држалац стана може бити и сведок претреса, да ли може бити више држалаца истог стана

Решењем Апелационог суда у Београду Кж2 бр. 2109/23 од 7. 11. 2023. године поново је уважена жалба јавног тужиоца Вишег јавног тужилаштва у Београду која је изјављена јер је Виши суд у Београду издвојио као незаконите доказе, и то записнике о претресању стана и других просторија као и доказе који су произашли из овог записника, и то потврду о привремено одузетим предметима, криминалистичко-техничку и фото-документацију, записнике о вештачењу НЦКФ, Одељења за физичко-хемијска и токсиколошка вештачења, као и налаз и мишљење ДНК Центра за генетику.

Првостепени суд је сматрао да с обзиром на чињеницу да је:

1. полиција прибавила сагласност за претрес супруга власнице стана, као држаоца стана, која сагласност је унета у записник; као и

2. да су то исто лице полицијски службеници у записнику констатовали као сведока претреса односно пунолетног грађанина сведока;

3. да је на истом записнику констатовано да је држалац стана окривљени који није од почетка присуствовао претресу стана и који није дао сагласност за претрес стана, нити за улазак полиције и вршење претреса пре свог доласка;

4. да окривљени није упозорен од стране службених лица да има право да узме адвоката, нити је таква поука о његовом изјашњењу унета у записник о претресању стана и других просторија;

5. те да је претрес вршен ноћу без датог образложења због чега се врши ноћу, и да све наведене чињенице по налажењу првостепеног суда указују на то да је реч о незаконитом доказу.

Првостепени суд сматра да и поред чињенице да су полицијски службеници доставили извештај надлежном судији за претходни поступак о извршеном претресу стана, судија за претходни поступак при оцени законитости претреса без наредбе није имао информацију да је као држалац првобитно означен супруг власнице стана и да су полицијски службеници у стан ушли пре него што је дошао окривљени кога су у даљем току и на даљим страницама записника о претресу означили као држаоца стана, а који није дао своју сагласност за претрес стана који је изнајмио.

Другостепени суд је поново указао на то да је **неспорно да је супруг власнице стана присуствовао претресу као власник стана**, те је констатовано да је он као држалац стана дао сагласност да се изврши претрес стана, као и да је неспорно и то да је окривљени накнадно доведен на претрес и да је без примедби потписао записник о чему се изјашњавао и на главном претресу, као и да из записника о претресу стана и других просторија произилази да су записник потписала два сведока од којих је један супруг власнице стана, који је уредно и држалац стана.

С обзиром на то да се претресање стана **вршило без наредбе** о претресању, службена лица су поднела извештај судији за претходни поступак који је утврдио да су били испуњени услови за претресање стана без наредбе суда.

Неспорно је да је за претрес наведеног стана постојала сагласност супруга власнице стана који је поступао по овлашћењу своје супруге, која се води као формални власник стана, а што ни за првостепени суд није било спорно.

У наведеном решењу се наводи да се основано жалбом тужиоца указује на појам **држаоца стана** с обзиром на то да се држаоцем стана, поред лица које непосредно врши фактичку власт на ствари, има сматрати и лице које фактичку власт врши преко другог лица или коме је по основу плодоуживања, уговора о коришћењу стана, закупа итд. дало ствар у непосредну државину, што је у конкретном примеру случај, јер је неспорно да је сведок (супруг власнице стана) изнајмио стан окривљеном. У прилог овоме иде и чињеница да је сведок (супруг власнице стана) **поседовао кључеве од наведеног стана**, те да је у сваком случају и сам могао да уђе у наведене просторије, што га у сваком смислу чини држаоцем.

Сама чињеница да се он као држалац стана касније појављује као сведок претреса стана заједно са другим лицем не представља никакву сметњу с обзиром на то да се у конкретном случају претресање може извршити и без присуства сведока, а и **сам закон не искључује могућност да држалац стана може бити и сведок претреса.**

Након обављеног претреса окривљени је без примедби потписао записник о претресању као и потврде о одузетим предметима које су пронађене у предметном стану.

Чињеница коју наводи првостепени суд да **није унета поука о праву на браниоца и констатација зашто се претрес врши ноћу у самом законику** не чини априори записник незаконитим јер то не значи да окривљени **није поучен о праву на браниоца** а законик дозвољава могућност да се претрес врши и ноћу.

На крају, сама чињеница да је о читавом поступању припадника полиције и извршеном претресању поднет извештај судији за претходни поступак и добијена сагласност судије, тачније да је утврђено да су испуњени услови за претресање стана без наредбе суда на основу члана 160. ЗКП, управо указује на ваљаност наведеног претреса, при чему није од значаја да ли је судији за претходни поступак било познато да ли је сагласност за претрес добијена од окривљеног или сведока као држаоца стана **јер је неспорно да су оба лица држаоци**, а како је то већ наведено у овом решењу, и да је заиста сагласност добијена од држаоца стана а не од неког трећег лица.

Из овог решења неспорно се закључује да је држалац стана, тј. оно лице које може дати сагласност за претрес стана без наредбе, како закупац стана, што је био окривљени у овом случају, али тако и супруг формалне власнице стана кога је она овластила, лице које фактички врши државину преко другог лица, те чињеница да је имао кључ од стана неспорно га чини држаоцем. Да су у овом случају држаоци стана и власник стана и закупац. Овде је неспорно наведено и да нема сметње да држалац стана може бити и сведок претреса. Такође, околност да у записник о претресу стана није унета поука о праву на браниоца, као ни констатација зашто се претрес врши ноћу у самом записнику, не чини а приори тај записник незаконитим, јер то не значи да окривљени није поучен о праву на браниоца, а да закон дозвољава да се претрес врши и ноћу. Цењена је чињеница да је о свему обавештен судија, да је достављен извештај судији, да је добијена сагласност судије, те да није од значаја чињеница да ли је судији за претходни поступак било познато да ли је сагласност за претрес добијена од окривљеног као закупца стана или од сведока као супруга власнице стана, јер су обојица неспорно били држаоци стана и обојица су могли дати сагласност за претрес стана, чиме је учињено неспорним да је сагласност заиста добијена од држаоца стана а не од неког трећег лица.

Јелена Стеванчевић*

Јавни тужилац у Другом основном јавном тужилаштву у Београду

МОГУЋНОСТИ КАЖЊАВАЊА СТРАНАКА И УЧЕСНИКА У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ У ФАЗИ ИСТРАГЕ ОД СТРАНЕ ЈАВНОГ ТУЖИОЦА

Апстракт: Кажњавање странака и учесника у кривичном поступку у фази истраге представља једно од ретких питања које се може поставити током спровођења истраге од стране јавног тужиоца. У истрагама које се спроводе у вези са сложеним предметима, с великим бројем окривљених и бранилаца, неопходно је јавном тужиоцу ставити на располагање делотворне механизме, који би му омогућили да благовремено и одмах санкционише непоштовање процесне дисциплине од стране странака и осталих учесника у поступку. Наиме, тренутно законско решење показало се у појединим случајевима прилично непрактичним када говоримо о успостављању дисциплине, када се она упорно нарушава од стране учесника у поступку.

Кључне речи: дисциплина, новчано кажњавање, истрага, учесници у поступку

1. УВОД

Питање процесне дисциплине требало би да буде једноставно питање. Странке и учесници у поступку дужни су да поштују процесну дисциплину у свим фазама поступка, што значи и у фази истраге коју спроводи јавни тужилац, као

---

* Ставови изнети у раду представљају лични став аутора, а не државног органа у којем је запослен.

процесни субјекат. Када се донесе наредба о спровођењу истраге због постојања основа сумње да је неко лице извршило кривично дело за које је прописана казна затвора у трајању од 10 година или тежа, спроводе се доказне радње попут саслушања окривљеног и испитивања сведока, којима по правилу присуствују браниоци окривљених, а уколико то желе, и сами окривљени. У ситуацији када је наредбом обухваћен велики број окривљених, тада извођењу доказних радњи присуствује велики број бранилаца и може се поставити питање злоупотребе процесних права странака у поступку, а не само транспарентног непоштовања ауторитета јавног тужиоца.

У тужилаштву посебне надлежности пракса је да се саслушање окривљених или испитивање сведока тонски бележи,¹ што претпоставља техничке могућности, које знатно олакшавају рад поступајућег јавног тужиоца, те се тако на најпрецизнији начин бележи извођење доказних радњи, као и свака реч, била она примерена или не.

Међутим, у тужилаштвима која немају посебне надлежности примена техничких средстава је ретка. Уколико говоримо о сложеним предметима корупције, када се слободе лишава велики број лица и када је потребно испитати на десетине и десетине сведока, којим радњама присуствују не само браниоци, него и окривљени, уз недостатак поштовања лица које представља државни орган који спроводи поступак, без адекватне санкције није могуће одржати ред који се неретко нарушава приликом извођења доказних радњи. Из досадашње праксе, мишљења смо да је неопходно јавном тужиоцу ставити на располагање могућност да недисциплиноване странке и учеснике санкционише не само опоменом, већ и новчаном казном, јер поред тога што појединци често настоје да наруше ред приликом извођења доказне радње прекидањем јавног тужиоца док испитује сведока, упадањем у реч, често злоупотребљавају и процесна права, чиме ремете поступак, онемогућавају да се благовремено спроводи

---

1 Видети: М. Шкулић, *Кривично процесно право*, Београд, 2020, стр. 283–284 и Г. П. Илић и др., *Коментар Законика о кривичном процесу*, Београд, 2013, стр. 562–566.

поступак, посебно у притворским предметима, а без делотворног средства ова појава може постати учестала.

Увођење пре више од једне деценије у наш систем јавнотужилачке истраге, која је заменила судијску истрагу,² оставило је доста отворених питања. Претходно је егзистирала истрага коју је спроводио истражни судија, који је имао на располагању одговарајућа средства за одржавање дисциплине, за разлику од јавног тужиоца данас. Наиме, руководиоца истраге био је истражни судија задужен за одржавање процесне дисциплине и према члану 263. Законика о кривичном поступку³ могао је казнити новчаном казном до 500.000,00 динара свако лице које за време предузимања истражне радње и после опомене нарушава ред, а ако учешће таквог лица није неопходно, оно је могло бити удаљено са места где се предузима та радња, с тим што окривљени није могао бити кажњен новчаном казном, а уколико би јавни тужилац нарушавао ред, истражни судија је могао поступити сходно одредби члана 299. став 10. овог законика.

У даљем тексту направићемо разлику у вези с кажавањем подносилаца писмених аката у којима се вређа углед државног органа, притом мислимо и на притужбе и остале поднеске које подnose лица у најразличитијим фазама поступка, али и на конкретно нарушавање реда током спровођења истраге.

2. КАЖЊАВАЊЕ ПОДНОСИОЦА ПИСМЕНИХ АКАТА КОЈИМА СЕ ВРЕЂАЈУ ДОСТОЈАНСТВО И УГЛЕД ДРЖАВНОГ ОРГАНА – РУКОВОДИОЦА ПОСТУПКА И ОСТАЛИХ УЧЕСНИКА

Чланом 231. Законика о кривичном поступку,⁴ у даљем тексту ЗКП, уређено је кажњавање подносиоца и наведено је да је орган поступка дужан да свој углед и углед странака

2 Видети: М. Станојловић, „Модел истраге у савременом кривичном поступку“ (мастер рад), Ниш, 2022.

3 Законик о кривичном поступку „Службени лист СРЈ“, бр. 70/01, 68/02, „Службени гласник РС“, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 49/07 и 72/09.

4 Законик о кривичном поступку, „Службени гласник РС“, бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14, 35/19, 27/21 – одлука УС и 62/21 – одлука УС.

и других учесника у поступку заштити од увреде, претње и сваког другог напада, као и да ће суд казнити новчаном казном до 100.000,00 динара окривљеног, браниоца, пуномоћника, законског заступника, оштећеног, приватног тужиоца или оштећеног као тужиоца, који у поднеску⁵ вређа тај орган или учесника у поступку, а о кажњавању адвоката обавештава се надлежна адвокатска комора уз обавезу обавештавања суда о предузетим радњама. Одлуку о новчаном кажњавању доноси суд, а о жалби против решења којим је изречена новчана казна одлучује веће, с тим што жалба не задржава извршење решења, а ако јавни тужилац или лице које га замењује у поднеску вређа другог учесника у поступку, суд ће о томе обавестити надлежног јавног тужиоца и Државно веће тужилаца.

Запажамо да је законодавац прописао обавезу и дужност органа поступка да свој углед и углед странака и других учесника заштити од увреде, претње и сваког другог напада. Када се помиње орган поступка, то је у фази пред оптужење свакако јавно тужилаштво, односно јавни тужилац који тај орган представља приликом спровођења радњи у предоптужном поступку.

Када заприми акт непримерене садржине, јавни тужилац приликом спровођења истраге или руковођења предистражним поступком⁶ може поднети предлог судији за претходни поступак за новчано кажњавање и суд решењем може наведено лице казнити казном до 100.000,00 динара, а када је то учинио адвокат, обавештава се и надлежна адвокатска комора, која је потом дужна да обавести суд о мерама које је предузела поводом наведеног обавештења. Несумњиво произлази да могућност подношења предлога за кажњавање постоји и у предистражном поступку.

Сматрамо да је новчано кажњавање у предоптужној фази, када говоримо о поднесцима увредљиве садржине, законодавац требало да омогући и јавном тужилаштву, те да је новчана казна која је прописана неадекватна и да је требало да буде

5 Видети: М. Шкулић, *Кривично процесно право*, Београд, 2020, стр. 281–282.

6 Г. П. Илић и др., *Коментар Закона о кривичном поступку*, Београд, 2013 стр. 552–553.

знатно виша, јер би се тако сигурно и превентивно деловало, а свакако би лице, које се одлучи да се непримерено изражава о јавном тужиоцу и другим странкама или учесницима, обазривије поступало приликом обраћања државном органу.

3. НАРУШАВАЊЕ РЕДА ТОКОМ СПРОВОЂЕЊА ИСТРАГЕ

Чланом 305. ЗКП прописане су санкције за нарушавање реда током спровођења истраге, те је у ставу 1. наведено да ће лице које за време предузимања доказне радње нарушава ред јавни тужилац опоменути, а ако настави да нарушава ред, суд га може новчано казнити казном до 150.000,00 динара. У ставу 2. је означено да о жалби против решења којим је изречена новчана казна из става 1. овог члана одлучује веће (члан 21. став 4. ЗКП), што не задржава решење, док је у ставу 3. наведено да ако учешће лица из става 1. није неопходно, оно може бити удањено с места где се предузима доказна радња.⁷

Из наведеног се закључује да јавном тужиоцу на располагању стоје три мере: опомена, предлог за новчано кажњавање и удањење. Законодавац је омогућио јавном тужиоцу да у случају нарушавања реда од стране неког лица за време предузимања доказне радње изрекне опомену. Правило је да се наведена опомена унесе на записник, који се сачињава у вези с доказном радњом која се предузима. Уколико лице настави да нарушава ред, суд то лице, на предлог јавног тужиоца, може новчано казнити казном до 150.000,00 динара, а тужилац наведено лице може и удањити.

На овај начин јавни тужилац и даље бива ометан док спроводи доказну радњу и самостално не може да казни лице које нарушава ред, већ само да га удаљи, што може имати различите процесне последице уколико се без наведеног лица не може наставити с предузимањем радње, јер се тада извођење радње мора прекинути.

7 *Ibidem*, стр. 712–713.

Цитирано законско решење није се показало делотворно у пракси. Чињеница да јавни тужилац нема могућност да новчано казни лице које и после опомене настави да нарушава ред, или лице које након што је једно лице удаљено, јер је нарушавало ред, преузме његову улогу и настави са непримерним понашањем, свакако не доприноси јачању положаја јавног тужиоца као руководиоца кривичног поступка у фази предоптужења. Нејасно је заиста из којих разлога законодавац није јавном тужиоцу дао могућност да новчано казни лице које и поред опомене наставља да нарушава ред, јер је очигледно да такво лице нема развијену свест, нити поштовање према јавном тужиоцу, који спроводи истрагу, односно његовом ауторитету, али ни према другим учесницима у поступку.

Сматрамо да уколико су на јавног тужиоца у потпуности пренета сва овлашћења, дужности и права у истрази, самим тим и обавезе да се истрага на најбољи могући начин спроведе, онда је законодавац морао да препусти јавном тужиоцу и могућност да недисциплиноване учеснике у поступку казни. Најбољи начин да се дисциплинује учесник у поступку, странка или бранилац, показала је пракса, јесте да се новчано казни, уколико је потребно и више пута, уз обавезно обраћање надлежној адвокатској комори, која би требало да води евиденцију у вези са браниоцима који се на непримерен начин обраћају или понашају у фази спровођења истраге, односно предузимању доказних радњи. Уколико сагледамо раније законско решење, нејасна је интенција законодавца да умањи висину новчане казне која је износила до 500.000,00 динара, на износ до 150.000,00 динара.

4. ОДРЖАВАЊЕ ДИСЦИПЛИНЕ НА ГЛАВНОМ ПРЕТРЕСУ

Чланом 369. ЗКП, између осталог, прописано је да је суд дужан да свој углед и безбедност, као и углед и сигурност странака и других учесника у поступку, заштити од увреде, претње и сваког другог напада, те да ће председник већа после

отварања заседања, уколико за то постоје разлози, упозорити присутна лица да се пристojно понашају и не ометају рад суда.

У члану 370. ЗКП прописане су мере за одржавање реда, те је наведено да уколико оптужени, бранилац, оштећени, законски заступник, пуномоћник, сведок, вештак, стручни саветник, преводилац, тумач, или друго лице које присуствује главном претресу нарушава ред, тако што не поштује наређења председника већа за одржавање реда или вређа достојанство суда, председник већа ће га опоменути, а ако лице настави да нарушава ред, казниће га новчаном казном до 150.000,00 динара. Наведено је и да ће о нарушавању реда од стране јавног тужиоца или лица које га замењује председник већа известити јавног тужиоца и Државно веће тужилаца, или ће прекинути главни претрес и од надлежног јавног тужиоца затражити да одреди друго лице да у наставку главног претреса заступа оптужницу уз обавезу обавештавања суда о предузетим мерама.

Чланом 371. ЗКП прописано је удаљење оптуженог из суднице уколико се мере из члана 370. покажу неуспешне, чланом 372. прописано је искључење браниоца или пуномоћника, чланом 373. удаљење других лица из суднице, док је чланом 375. прописана жалба против одлука о одржавању реда на главном претресу. На решење о опомену или новчаној казни, као и о удаљењу из суднице и искључењу може се изјавити жалба.

Уколико сагледамо цитиране одредбе, произлази да је законодавац имао потребу да детаљно пропише на који начин суд, који притом има дужност да свој углед и безбедност, углед и сигурност странака и других учесника у поступку заштити од увреде, претње и сваког другог напада, исто може и да учини, јер се на овај начин обезбеђује и ефикасност поступка. На описани начин сваки судија или председник већа има могућност да, када процени да су углед и безбедност угрожени, примени мере за одржавање реда.

Законик је децидирано прописао круг лица у односу на које суд може применити мере у случају да се нарушава ред или не поштују наређења председника већа, а после опомене

и изрицање новчане казне до 150.000,00 динара. Могућност новчаног кажњавања није прописана уколико ред нарушава јавни тужилац или лице које га мења. Тада ће о нарушавању реда од стране јавног тужиоца или лица које га замењује председник већа известити јавног тужиоца и Државно веће тужилаца (данас су то главни јавни тужилац и Високи савет тужилаштва, с обзиром на то да је дошло до промене закона)⁸ или прекинути главни претрес и од надлежног тужиоца затражити да одреди друго лице да у наставку главног претреса заступа оптужницу уз обавезу обавештавања суда о предузетим мерама.

Овакво решење сматрамо добрим, јер је Законик на детаљнији начин, а дајући суду и могућност у виду новчаног кажњавања уколико се остале мере покажу неадекватне, обезбедио брзо санкционисање лица која нарушавају ред или углед.

5. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Имајући у виду раније цитирано решење из претходног Законика о кривичном поступку, који се више не примењује, по којем је истрагу спроводио истражни судија, закључујемо да је законодавац имао у виду важност одржавања процесне дисциплине приликом спровођења истраге, током које се прикупљају докази у поступку. Чињеница да је истражни судија могао казнити лице које нарушава ред, и поред опомене, новчаном казном до 500.000,00 динара, представљала је превентивно средство и умногоме је гарантовало ред. Није било предвиђено кажњавање окривљеног новчаном казном, али се он увек могао удаћити.

Нејасно је из којих разлога законодавац приликом доношења садашњег Законика о кривичном поступку није оставио ове одредбе и дао могућност јавном тужиоцу да доноси решења о новчаном кажњавању, када је већ цео терет спровођења истраге пренео на јавног тужиоца, који сам треба да предузме све радње током истраге. Недовољно је да јавни тужилац на

---

8 Закон о јавном тужилаштву, „Службени гласник“, број 10/23.

располагању има опомену и удаљење, а за новчано кажњавање мора се обратити суду, што значи да треба да прекине спровођење доказне радње, потом да поднесе предлог суду, па да чека одлуку судије за претходни поступак, да би евентуално било санкционирано непримерено понашање странака и учесника у поступку.

Нажалост, непоштовање процесне дисциплине од стране појединих странака и других учесника у поступку у порасту је према мишљењу аутора. Неретко се дешавало да у истрагама које се спроводе против великог броја окривљених, велики број бранилаца присуствује извођењу доказне радње, те да прекидају јавног тужиоца, деконцентришу странку или сведока, што је за последицу имало удаљавање из истражног кабинета и после више опомена да то не чине, а тада би се дешавало да се тражи изузеће јавног тужиоца који спроводи истрагу. На овај начин се свакако штетило и одбрани, јер се стављањем непотребних захтева за изузеће јавног тужиоца који правилно руководи истрагом одуговлачи поступак, а уколико су окривљени, на пример, у притвору, самим тим се онемогућава јавни тужилац да у што краћем року спроведе истрагу, што може штетити окривљенима у притвору, када се подразумева хитно и ефикасно поступање.

Решење овог проблема јесте да се новчано кажњавање због непоштовања процесне дисциплине стави искључиво у надлежност јавног тужиоца, односно јавног тужилаштва за време док се спроводи истрага. Сматрамо да орган који спроводи истрагу треба да буде и орган који доноси одлуку о новчаном кажњавању, као некада истражни судија, те законодавац ову могућност треба да остави јавном тужиоцу, као и да се пропише износ од 500.000,00 динара за новчано кажњавање.

Сматрамо да је процесна недисциплина не само један од разлога одуговлачења поступка већ доводи и до онемогућавања квалитетног прикупљања доказа, а постоји изражена воља да се санкционишу непримерена понашања појединих учесника у поступку. Садашњи механизми то

не омогућавају на прави начин, када говоримо о фази јавно-тужилачке истраге, док суд има значајно веће могућности, сходно цитираним члановима.⁹ Сматрамо и да би увођење техничких средстава приликом спровођења истраге у сложеним предметима са више окривљених и бранилаца умногоме олакшало рад јавног тужиоца, јер би се тонски забележило свако непримерено понашање сваког од учесника у поступку.

Потребно је, да би кривични поступак био ефикасан, да се обезбеди процесна дисциплина у свакој фази поступка, јер учесници и странке, поред тога што имају право да активно учествују у извођењу доказних радњи, имају и обавезу да поштују државни орган који изводи доказне радње који представља државу и који је ту да на најбољи начин, уз поштовање закона, утврди све релевантне чињенице у једном предмету.

---

9 Видети: А. Блануша, „Процесна дисциплина и стручност процесних субјекта као фактори ефикасног судаског поступка“, *Билтен судске праксе Ајела-ционој суда у Крајујевицу*, година VII, бр. 1/2016, Крагујевац, стр. 25–40.

Новица Радовић

Јавнотужилачки сарадник Вишег јавног тужилаштва у Београду

ЈЕМСТВО У КРИВИЧНОМ ПРАВУ – ПОГОДНОСТ ЗА ОКРИВЉЕНОГ ИЛИ ЗАШТИТА ЊЕГОВИХ ПРАВА

Сажетак: Са порастом тренда примене репресивнијих мера за обезбеђење присуства окривљеног и несметано вођење кривичног поступка у односу на оне лакше мере, институт јемства се налази на маргини практичне примене кривичног процесног права. Јемство не треба гледати као неку врсту погодности за окривљеног, већ један први – блажи корак ка примени мере за обезбеђење присуства окривљеног у кривичном поступку. Међутим, пракса је показала да се у највећем броју случајева примењују строже мере обезбеђења присуства окривљеног, као што су притвор или пак забрана напуштања стана уз примену електронског надзора или без њега. Осим тога, јемством се може постићи смањење трошкова кривичног поступка, те извршити превенција неоснованог лишења слободе или одустанка од кривичног гоњења.

Кључне речи: јемство, окривљени, блаже мере, обезбеђење присуства окривљеног, права окривљеног, неосновано лишење слободе, смањење трошкова, обустава поступка

I. СВРХА И ПРАКТИЧНА ПРИМЕНА ЈЕМСТВА

Јемство служи да се обезбеде присуство окривљеног и несметано вођење кривичног поступка у ситуацијама када постоје разлози прописани чланом 211. став 1. тач. 1. и 4, али да сама околност проузрокованог кривичног дела, односно

сам кривичноправни догађај не захтева потребу да окривљени буде стављен у притвор. У овом случају јемство може положити окривљени лично или неко други за њега. Дакле, јемство јесте нека врста осигурања – гаранта да до окончања кривичног поступка окривљени неће побећи, уз обећање да се неће крити, нити да ће без одобрења суда напуштати боравиште. Јемство увек гласи на новчани износ и тај износ одређује суд узимајући у обзир степен опасности од бекства, личне и породичне прилике окривљеног, као и имовно стање оног лица које даје јемство за окривљеног. Јемство може бити положено у готовом новцу, хартијама од вредности, драгоценостима или неким другим покретним стварима веће вредности које се могу уновчити и чувати, а може се ставити и хипотека за износ јемства на непокретности.

Институт јемства представља меру за обезбеђење присуства окривљеног и несметано вођење кривичног поступка. У ситуацији када је окривљеном одређена мера забране напуштања боравишта, а има неодложну потребу да путује у иностранство, суд му може вратити путну исправу уколико положи јемство као гаранцију да ће се вратити.

Предлог за одређивање јемства могу поднети странке и бранилац или лице које за окривљеног даје јемство. Такође, суд може и без предлога, а након прибављеног мишљења странака, одредити новчани износ који ће у конкретном случају бити положен као јемство. Одлука о томе се доноси у форми решења о одређивању притвора или у форми посебног решења уколико се окривљени већ налази у притвору.

У фази истраге решење о одређивању, одузимању или укидању јемства доноси судија за претходни поступак, а после подизања оптужнице председник већа (Веће из члана 21. став 4. ЗКП – Кривично ванпретресно веће), а на главном претресу председник већа. Такође, решење мора да садржи образложење, а против њега се може изјавити жалба која не задржава извршење решења.

Законик о кривичном поступку (ЗКП) разликује две процесне ситуације: одузимање јемства и укидање јемства.

Одузимање јемства – представља процесну ситуацију када суд од окривљеног, који је самостално положио јемство, одузима положени новчани износ, јер је прекршио обећање које је дао суду, односно обећање да се неће крити, нити да ће без одобрења суда напуштати боравиште и тада ће окривљеном одредити притвор. Одузимање положеног новчаног износа на име јемства у овом случају врши се у корист буџета Републике Србије.

Укидање јемства – представља процесну ситуацију када суд враћа положени новчани износ, драгоцености, хартије од вредности или неке друге ствари оном лицу које је за рачун окривљеног положило јемство. Уколико је реч о непокретностима, тада се оне стављају под хипотеку. На исти начин ће се поступити и када је кривични поступак окончан решењем о обустави поступка или одбијањем оптужбе или пресудом. Међутим, уколико је пресудом изречена кривична санкција која се састоји у лишењу слободе, тада се јемство укида тек када осуђени почне да издржава кривичну санкцију.

Пракса познаје и ситуације када околности конкретне кривичне ствари указују на то да се окривљени неће одазивати на позив суда, те јемство као гаранција неће бити прихваћено од стране суда чак и уколико се окривљени сам пријавио када је дошао до сазнања да је против њега покренут кривични поступак. Па тако, решењем Врховног суда Србије, КЖ. 2-2483/2007 од 3. 1. 2008 године, а по жалби браниоца окривљеног, одлучено је да је правилан закључак првостепеног суда да јемство у износу од 20.000 евра и обећање оптуженог да неће побећи нису довољна гаранција да ће се оптужени, уколико би био на слободи, јављати на позиве суда, имајући у виду износ понуђеног јемства, али и тежину кривичних дела због којих се против оптуженог води кривични поступак, његове личне и породичне прилике, имовно стање, а посебно разлоге због којих му је притвор одређен.

Такође, понуђено јемство не пружа довољну гаранцију да ће окривљени, уколико буде пуштен на слободу, бити доступан суду, у ситуацији када је пре тога окривљеном био

укинут притвор и замењен мером забране напуштања стана или боравишта, а коју окривљени није поштовао, већ је након тога био недоступан суду. Међутим, у контексту опасности од бекства, као једног од услова за одређивање јемства, суд ће ценити и то где је центар животних активности окривљеног, где му живе чланови породице, те да ли непокретност која се предлаже као гаранција да окривљени неће побећи представља непокретност у којој живе чланови породице окривљеног и какве су последице у случају пропадања јемства.

II. ЗАКЉУЧАК И СТАВ АУТОРА

Када се узму теоријски и практични аспекти јемства као мере обезбеђења присуства окривљеног и несметаног вођења кривичног поступка, можемо закључити да је оно у одређеним ситуацијама веома ефикасно средство из више разлога. У ситуацијама када је јавни тужилац „танак“ са доказима у фази истраге и када се у почетном стадијуму кривичног поступка не може са сигурношћу предвидети његов исход, односно неизвесно је да ли ће доћи до подизања оптужног акта или ће се пак поступак обуставити, јемство представља сигурну меру којом се могу спречити трошкови неоснованог лишења слободе окривљеног или дужи период трајања притвора од оног очекиваног за конкретно кривично дело које се окривљеном ставља на терет.

Такође, јемством се постиже доследна примена одредаба ЗКП које се тичу заштите права окривљеног, и то тако што се његова права – личне слободе неће угрожавати тежим мерама за обезбеђење присуства и несметано вођење кривичног поступка, већ ће се у први мах применити лакше мере. Другим речима, јемство представља баланс, „златну средину“ између две стране, заштите права окривљеног и присуства окривљеног и несметаног вођења кривичног поступка.

IV
ПРВОСТЕПЕНО
КРИВИЧНО ОДЕЉЕЊЕ

Данијела Јокановић

Јавни тужилац Вишег јавног тужилаштва у Београду

ПСИХОЛОШКО НАСИЉЕ

Најтежи облик злостављања са аспекта кривичног права у смислу доказивања постојања насиља свакако је психолошко насиље. Могуће је делотворно спроводити истраге против овог облика насиља у породици, које се, за разлику од физичког насиља које се углавном доказује материјалним доказима – извештајем лекара о констатованим повредама, доказује на основу исказа оштећеног сведока и процене органа поступка да ли је исказ веродостојан. Да би се утврдило да ли жртва говори истину, предузима се психолошко-психијатријско вештачење, којим се, између осталог, може утврдити да ли жртва даје аутентичан исказ, да ли је склона конфабулацијама, да ли је угрожено њено спокојство и да ли је трајно нарушено њено душевно стање.

Код психолошког насиља често учиниоци упућују претње члановима породице, и, уколико и сами признају да су то учинили, за постојање кривичног дела довољно је да жртва посведочи да се осетила угрожено, уплашено и да је претњу напада на живот и тело схватила као реалну и озбиљну. Да ли је некоме угрожено спокојство може се утврдити и на основу извештаја лекара психијатра уколико је констатовано да постоје стресогене реакције, као и да жртва у континуитету има неки психички проблем, који је инициран понашањем учиниоца кривичног дела.

Често се дешава да жртва годинама трпи психичко насиље, и на тај начин акумулира страх, па тако неретко жртве

не пријављују насиље, већ то учини неко од чланова породице или лекар на прегледу инсистира на дубљем разговору, при чему он има и обавезу да о примећеним траговима насиља обавести надлежне државне органе. Поред вештачења у доказном поступку испитују се и сведоци, а то су лица обично блиска жртви којима се она поверила или су евентуално неке од претњи и сами посредно или непосредно чули. Психолошко насиље урушава самопоштовање и оставља последице на личност жртве, а често жртве нису ни свесне да су жртве насиља.

Кривично дело насиље у породици, како је законски интерпретирано, подразумева угрожавање телесног интегритета, с једне, а с друге стране, угрожавање спокојства и душевног стања (што би представљало психолошко насиље). Тужилаштво у својим оптужним актима инсистира на строгим санкцијама без обзира на то да ли је у питању психичко или физичко насиље.

Интересантан је случај С. Л., у ком кривичном поступку је пресуда постала правноснажна дана 7. 2. 2019. године, а који подразумева упућивање окривљеног претњи супрузи речима: „Задавићу те, а прво ћу ти сломити зубе, ишчупати језик, а потом задавити“, као и упућивања питања жртви да ли жели да то уради испред гостију или насамо или испред деце, а што је за последицу имало генерализовано анксиозно-депресивни поремећај код оштећене.

Други случај јесте пресуда против У. Ђ., која је постала правноснажна 8. 3. 2021. године, а која се односи на упућене претње мајци и очуху: „Само да попушим цигарету, побићу вас и запалити, сад ћу да те убијем“, затим акте попут паљења столњака, разваљивања врата собе, за која два кривична дела је окривљеном потврђена казна затвора у трајању од 1 (једне) године и 5 (пет) месеци и према њему је изречена мера безбедности – обавезно лечење алкохоличара. У конкретном случају, реч је о учиниоцу који је више од половине свог живота провео на издржавању казне затвора и коме је очигледно било тешко да се ресоцијализује.

Због психолошког насиља, осуђена је и Д. А. у предмету кривице који је постао правноснажан 4. 3. 2019. године, а којом пресудом је окривљена осуђена на казну затвора од 1 (једне) године и 3 (три) месеца, а поред ове казне јој је изречена мера безбедности – обавезно психијатријско лечење наркомана. У овом предмету окривљена је упућивала претње мајци.

Наведени предмети су по сложености и специфичности били прилично тешки за рад, и то у смислу разумевања стања у којима су се учиниоци и жртве налазили, као и тешких борби које су њихови блиски чланови породице водили током трајања поступка.

Додатне отежавајуће околности за јавне тужиоце и судије који раде на оваквим предметима јесу и писма и поруке које могу добијати, а које је у једном од поступака окривљени константно упућивао свим учесницима у поступку, користећи различите симболе претњи, што додатно оптерећује предмет и изазива напетост за време трајања поступка. Такође, чињеница да је једно од осуђених лица себи одузело живот након што је издржало казну затвора, иако је у питању неосуђивано лице чије стање није имало психопатолошке облике, већ је боловао од анксиозно-депресивног поремећаја, говори о обавези свих учесника у поступку да „изоштре чула“ и дубље испитају мотиве, разлоге и стања код окривљеног, као и да се баве проценом опасности по друге.

Поред наведеног, у појединим предметима, када је реч о доказивању овог облика насиља, примењиван је и форензички интервју – посебан начин испитивања посебно осетљивог сведока, малолетних лица у сарадњи са Центром за заштиту одојчади, деце и омладине, у ком случају је ангажована јединица за подршку деци у кривичном поступку, а такође као пример добре сарадње наводим и координацију са Саветовалиштем за насиље у породици, које нам је омогућило предузимање доказне радње испитивања сведока у једном од предмета. Нарочито је важно да лекари приликом сачињавања лекарског извештаја детаљно опишу повреде, не само оне које су видљиве, дакле, не само физичке повреде које се описују по облику, величини,

боји, променама, правцу пружања, старости, времену када су настале, већ и психичко стање оштећеног (нпр. узнемиреност, страх, плач и друге симптоме).

Закључујем да је у кривичним предметима психолошког насиља изузетно важно пружити подршку оштећеном, којом приликом је кључно укључити и институције које имају важну улогу у систему оснаживања и пружања помоћи свим жртвама насиља, а што је такође предвиђено и одредбама Закона о спречавању насиља у породици.

V

ДРУГОСТЕПЕНО
КРИВИЧНО ОДЕЉЕЊЕ

КРИВИЧНО ДЕЛО ГРАЂЕЊЕ
БЕЗ ГРАЂЕВИНСКЕ ДОЗВОЛЕ
(члан 219а КЗ)

За грађење помоћних објеката преко 20 м² основе који се граде на истој катастарској парцели на којој је главни објекат потребно је прибављање грађевинске дозволе, а подношење захтева за легализацију не доказује да окривљени није имао намеру да гради без грађевинске дозволе.

Из образложења:

Првостепеном пресудом ослобођен је од оптужбе окривљени МА да је извршио кривично дело грађење без грађевинске дозволе из члана 219а став 2. КЗ на основу одредбе члана 423. тачка 2. ЗКП.

Против наведене пресуде жалбу је изјавио јавни тужилац због погрешно и непотпуно утврђеног чињеничног стања. Разматрајући жалбене наводе, другостепени суд је усвојио жалбу као основану и преиначио првостепену пресуду тако што је окривљеног МА огласио кривим за наведено кривично дело.

Наиме, основано се жалбом јавног тужиоца указује на то да се у конкретном случају не може говорити о помоћном објекту нити о посебној врсти објекта за који није потребно прибавити акт надлежног органа, у смислу Правилника о посебној врсти објеката који се граде на основу решења о одобрењу, већ је реч о независном објекту површине 17 x 10 метара, који, уколико би и имао намену помоћног објекта, прелази површину која не захтева прибављање грађевинске дозволе, будући да је предвиђено да и када су у питању помоћни објекти или надстрешнице веће од 20 м² за исте је потребна

грађевинска дозвола, док је за постојање наведеног кривичног дела кључно да ли је објекат изграђен без грађевинске дозволе. У прилог наведеном стоји одредба члана 2. став 1. тачка 22. Закона о планирању и изградњи којом је предвиђено шта се има сматрати објектом, а тачком 29. шта се има сматрати помоћним објектом, док одредба члана 143. истог закона предвиђа када се могу изводити радови без прибављене дозволе, што у конкретном случају није ситуација, с обзиром на саму површину објекта, док се одредбама члана 145. истог закона предвиђа за које објекте се издаје решење о одобрењу, а не грађевинска дозвола.

Чињеница да је окривљени знао да је градио објекат без грађевинске дозволе, као и да је са градњом настављено и након што је од инспекције обавештен да обустави радове, за другостепени суд потпуно је нејасан и непоткрепљен закључак првостепеног суда да није доказано да је окривљени имао намеру да зида без грађевинске дозволе, јер је подносио захтев за легализацију, с обзиром на то да по мишљењу другостепеног суда подношење захтева за легализацију не може искључити кривичну одговорност окривљеног, а ово посебно ако се има у виду да је у конкретном случају захтев за легализацију поднет за други објекат а не за објекат површине 17 x 10 метара, за чију изградњу му се ставља на терет наведено кривично дело, за који објекат није имао ни привремено одобрење нити је за исти поднесен захтев за легализацију.

(Пресуда Вишеї суда у Београду Кж1 бр. 560/23 од 27. 9. 2023. године и пресуда Првої основної суда у Београду К бр. 545/23 од 26. 4. 2023. године)

Сентенцу приредила

др Снежана Радојичић

јавни тужилац у ВЈТ у Београду

ЗАСТАРЕЛОСТ КРИВИЧНОГ ГОЊЕЊА – КРИВИЧНО ДЕЛО УТАЈА (члан 207. КЗ)

Кривично дело утаје свршено је самим противправним присвајањем туђе покретне ствари, а тог момента наступа и последица овог кривичног дела, те од тог тренутка почиње да тече застарелост кривичног гоњења.

Из образложења:

Првостепеном пресудом је због наступања апсолутне застарелости кривичног гоњења, на основу члана 422. тачка 3. ЗКП, одбијена оптужба према окривљеном СМ да је извршио кривично дело утаја из члана 207. став 5. КЗ. Оптужним предлогом стављено је на терет окривљеном СМ да је 18. 5. 2018. године у експозитури банке присвојио туђу покретну ствар до које је случајно дошао, у намери да себи прибави противправну имовинску корист, на тај начин што му је грешком благајнице банке исплаћен износ од 13.521,25 евра са рачуна извесне МВ, уместо са рачуна мајке окривљеног која се исто зове, те је новац задржао за себе, при чему је оштећена банка за грешку у исплати сазнала 22. 1. 2021. године, након чега је 3. 2. 2021. године обештетила МВ са чијег рачуна је незаконито исплаћен новац.

Против наведене пресуде жалбу је благовремено изјавио јавни тужилац због погрешно утврђеног чињеничног стања из члана 437. тачка 3. у вези са чланом 440. ЗКП. Жалбом јавног тужиоца првостепена пресуда се побија са наводима да се, у конкретном случају, не може узети да је последица кривичног дела наступила 18. 5. 2018. године, када је окривљеном

исплаћен износ са рачуна особе ВМ, а која има исто име као и мајка окривљеног, већ да је последица наступила дана 3. 2. 2023. године, када је оштећена банка обештетила ВМ, са чијег рачуна је дошло до исплате новца. Стога је, по ставу тужилаштва, то дан када је наступила штетна последица, за коју је банка сазнала дана 22. 1. 2021. године, када је ВМ пријавила банци незакониту исплату.

Одлучујући поводом изјављене жалбе, другостепени суд је одбио као неосновану жалбу јавног тужиоца и потврдио првостепену пресуду. Наиме, одредбом члана 16. став 1. КЗ предвиђено је да је кривично дело извршено у време када је извршилац радио или био дужан да ради, без обзира на то када је последица дела наступила, док је одредбом члана 104. став 1. КЗ предвиђено да застарелост кривичног гоњења почиње од дана када је кривично дело извршено, а уколико је последица кривичног дела наступила касније, застарелост кривичног гоњења почиње од дана када је последица наступила. По мишљењу суда, наведено кривично дело је извршено 18. 5. 2018. године, када је окривљени противправно присвојио туђу покретну ствар до које је случајно дошао, док је последица кривичног дела наступила истог дана и састоји се управо у том присвајању туђе покретне ствари, с тим што је наступање последице објективна чињеница и не зависи од тога када је банка за грешку у исплати сазнала, односно када је обештетила ВМ. Према томе, имајући у виду садржину одредбе члана 207. став 5. КЗ кривично дело утаја свршено је самим противправним присвајањем туђе покретне ствари, а тог момента наступа и последица овог кривичног дела, која се састоји управо у присвајању туђе покретне ствари.

Како је за кривично дело из члана 207. став 5. КЗ прописана новчана казна или казна затвора до једне године, то се сходно члану 103. тачка 7. КЗ, за наведено дело кривично гоњење не може предузети када протекне две године од извршења дела. При томе, сходно члану 104. тачка 6. КЗ, застарелост кривичног гоњења настаје у сваком случају кад протекне двоструко време које се по закону тражи за застарелост кривичног гоњења,

те је у том смислу апсолутна застарелост кривичног гоњења окривљеног за кривично дело како је описано оптужним предлогом и за које је према окривљеном оптужба одбијена наступила 18. 5. 2022. године. Имајући у виду да је на несумњив начин утврђено да је у конкретном случају наступила апсолутна застарелост кривичног гоњења, жалба јавног тужиоца је одбијена, а првостепена пресуда потврђена.

(Пресуда Вишеї суда у Београду Кж1 бр. 791/23 од 8. 11. 2023. године и пресуда Трећеї основної суда у Београду К бр. 685/22 од 6. 3. 2023. године)

Сентенцу приредила

др Снежана Радојичић

јавни тужилац у ВЈТ у Београду

ИЗАЗИВАЊЕ ОПШТЕ ОПАСНОСТИ (члан 278. КЗ)

Изрека пресуде за кривично дело изазивања опште опасности осим радње извршења мора да садржи – да је учинилац пуцао из пиштоља и последице конкретне опасности за живот или тело људи.

Из образложења:

Изрека првостепене пресуде којом је окр. НЈ оглашен кривим, између осталог, за кривично дело изазивање опште опасности из члана 278. став 4. у вези са ставом 1. КЗ у вези са чланом 61. КЗ, неразумљива је и дати разлози о одлучним чињеницама су нејасни, те је с тим у вези чињенично стање погрешно утврђено, па је првостепена пресуда захваћена битним повредама одредаба кривичног поступка из члана 438. став 1. тачка 11. и став 2. тачка 2. ЗКП.

Првостепеном пресудом у конкретном случају окривљени НЈ оглашен је кривим што је у одређено време и на одређеном месту општеопасном радњом изазвао опасност за живот и тело више људи, на тај начин што је из возила у покрету из пиштоља пуцао у двориште куће и том приликом настала су оштећења на возилу оштећене АМ, као и на кући, као и да је нешто касније истог дана испалио још један пројектил увис на паркинг простору иза дома здравља, те је у конкретном случају првостепени суд заузео становиште да је наступила конкретна опасност по оштећене и да је наведено кривично дело окривљени извршио са умишљајем, имајући у виду да се у конкретном случају у оба догађаја ради о насељеном месту и о вечерњим сатима, када на улици циркулише већи број

људи, у непосредној близини кућа и стамбених зграда, да је пуцао у правцу куће у којој живи више породица, од којих се неко могао затећи у дворишту, а оптужени је пуцао из возила у покрету и није могао имати потпуни преглед на евентуалне пешаке и људе на улици и у дворишту, као и на паркингу иза дома здравља, којом приликом је метак испалио у непосредној близини оштећених ММ, МХ и НМ и где је у близини било возила и стамбених зграда, иако је метак испалио увис, па је постојала опасност да неког погоди или угрози.

Међутим, изрека првостепене пресуде је неразумљива јер се из ње не може закључити у односу на која лица је наступила конкретна опасност испаљивањем пројектила у двориште куће, односно која лица су се налазила у непосредној опасности да буду повређена, већ се само наводи опис оштећења на возилу које је било паркирано на тротоару испред куће, нити се из изреке пресуде види у чему се огледа изазивање опште опасности за оштећене ММ, МХ и НМ приликом испаљивања из пиштоља хица у ваздух иза дома здравља, те је изостало навођење чињеница и околности из којих би се могло несумњиво утврдити да је у конкретном случају испаљивањем хица из ватреног оружја у ваздух наступила забрањена последица и блиска и реална могућност да дође до повреде живота и тела људи, имајући у виду да наводи првостепеног суда нису довољни јер описују апстрактну опасност која подразумева само могућност наступања конкретне опасности, а не и да је она наступила за тело или живот људи, при чему пуцање у ваздух из ватреног оружја само по себи не представља изазивање конкретне опасности у смислу последице кривичног дела.

Наиме, да би постојало наведено кривично дело, потребно је да је инкриминисаним општеопасним радњама изазвана конкретна опасност за живот или тело људи или за имовину већег обима, за коју је потребно да постоји блиска, стварна и реална могућност да дође до повреде заштићеног добра, тј. живота или тела лица или имовине већег обима, при чему се њено наступање у сваком конкретном случају мора утврђивати јер представља битно обележје бића кривичног дела.

Имајући у виду да је првостепена пресуда захваћена битним повредама одредаба кривичног поступка из члана 438. став 1. тачка 11. и став 2. тачка 2. ЗКП, она је укинута и предмет је враћен првостепеном суду на поновно суђење.

(Пресуда Апелационој суда у Београду Кж1 бр. 738/22 од 17. 10. 2022. године и пресуда Вишеј суда у Београду К бр. 173/21 од 11. 5. 2022. године)

Сентенцу приредила

др Снежана Радојичић

јавни тужилац у ВЈТ у Београду

КРИВИЧНО ДЕЛО
НАСИЛНИЧКО ПОНАШАЊЕ
(члан 344. КЗ)

Значајније угрожавање спокојства грађана као последица кривичног дела процењује се према броју лица која су тиме обухваћена и интензитету неспокојства које је изазвано, а не односи се на лице према коме се врши насиље.

Из образложења:

Првостепеном пресудом, на основу члана 423. став 1. тачка 2. ЗКП, одлобођен је од оптужбе окр. МП да је извршио кривично дело насилничко понашање из члана 344. став 2. у вези са ставом 1. КЗ.

Против наведене пресуде жалбу је благовремено изјавио јавни тужилац због битне повреде одредаба кривичног поступка и погрешно утврђеног чињеничног стања. Разматрајући жалбене наводе другостепени суд је одбио жалбу као неосновану и потврдио првостепену пресуду имајући у виду да није несумњиво доказано да је окривљени извршио кривично дело које му се оптужним актом ставља на терет.

Наиме, правилно је првостепени суд утврдио да није доказано да је окривљени својим радњама „значајније угрозио спокојство грађана“, а које треба да се односи на одређени број лица/грађана, а не на лице према коме се врши насиље, при томе умишљај окривљеног мора бити усмерен у том правцу, значи умишљај мора бити усмерен ка томе да је окривљени свестан да својим радњама значајније угрожава спокојство грађана и да то хоће, што подразумева агресиван став починиоца према неодређеном броју лица, према којима

има индиферентан став. У конкретном случају радње окривљеног биле су усмерене према малолетном СК због радње коју је он са својим друговима сведоцима малолетним ЈШ и ЈМ претходно предузео, узнемиравајући окривљеног док је обављао свој посао, бацањем каменица, посипањем воде, а што је потврдио и сведок ЈП, из којих разлога је тужилаштво морало да докаже да је умишљај окривљеног био усмерен на значајнијем угрожавању спокојства грађана, а не према радњама сведока оштећеног СК и његових малолетних другова испитаних сведока ЈШ и ЈМ.

Значајније угрожавање спокојства грађана треба да се односи на неодређени број лица и да се таквим радњама изазове осећај личне или имовинске несигурности, када се грађани плаше и немају мира за уредан и нормалан живот, с тим што је за предметно кривично дело неопходно да се спокојство грађана „значајније“ угрожава, што се процењује према броју лица која су тиме обухваћена и интензитету неспокојства које је изазвано, одакле се радње не односе на лице према коме се врши насиље, а тужилаштво је требало да несумњиво докаже умишљај окривљеног, што по правилној оцени првостепеног суда није доказано, из којих разлога је потврђена првостепена пресуда.

(Пресуда Вишеї суда у Београду Кж1 бр. 520/23 од 21. 9. 2023. године и пресуда Трећеї основної суда у Београду К бр. 1227/21 од 27. 3. 2023. године)

Сентенцу приредила

др Снежана Радојичић

јавни тужилац у ВЈТ у Београду

КРИВИЧНО ДЕЛО НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ (члан 194. КЗ)

Кривично дело насиље у породици јесте трајно кривично дело и уколико је радња дела извршена више пута према истом оштећеном, постојаће једно кривично дело, а не продужено кривично дело.

Из образложења:

Првостепеном пресудом окр. ВМ оглашен је кривим због извршења продуженог кривичног дела *насиље у породици* из члана 194. став 1. КЗ у вези са чланом 61. КЗ.

Разматрајући жалбене наводе браниоца окривљеног, другостепени суд је побијану пресуду преиначио у погледу правне квалификације радњи извршења кривичног дела, с обзиром на то да је првостепени суд погрешио када је прихватио правну квалификацију тужилаштва када је радње окривљеног квалификовао као продужено кривично дело насиље у породици из члана 194. став 1. КЗ у вези са чланом 61. КЗ, из којих разлога је оваквом одлуком повређен кривични закон на штету окривљеног, те је другостепени суд извршио измену правне квалификације и преиначио побијану пресуду, налазећи да се у радњама окривљеног стичу обележја кривичног дела насиље у породици из члана 194. став 1. КЗ.

Ово стога што је кривично дело насиље у породици трајно кривично дело, чија је последица угрожавање спокојства, телесног интегритета или душевног стања члана своје породице, тако да се ово дело у свом основном облику може извршити једном радњом или више радњи, чија последица траје краће или дуже време, а имајући у виду природу дела,

да је реч о континуираном стању у коме се налази један члан породице услед радњи које предузима други члан породице према њему. Стога, предузимање више радњи у једном дужем периоду не представља кривично дело у продуженом трајању, већ једно кривично дело, јер је реч о трајном кривичном делу, које се може извршити са више радњи, чија последица може трајати и дуже време.

С тим у вези, више радњи кривичног дела насиље у породици из члана 194. став 1. КЗ извршених према истом оштећеном лицу, у одређеном временском размаку, представља једно кривично дело, а не продужено кривично дело, из којих разлога је другостепени суд нашао да је првостепени суд учинио повреду кривичног закона, па је преиначио побијану пресуду у погледу правне квалификације радњи извршења кривичног дела, које се окривљеном стављају на терет и по којима је окривљени осуђен првостепеном пресудом.

(Пресуда Вишеї суда у Београду Кж1 бр. 748/23 од 28. 9. 2023. године и пресуда Првої основної суда у Београду К бр. 1162/23 од 4. 7. 2023. године)

Сентенцу приредила

др Снежана Радојичић

јавни тужилац у ВЈТ у Београду

УСЛОВНИ ОТПУСТ

– Одређивање и ток рочишта за одлучивање
о молби за пуштање на условни отпуст
(чл. 565. и 566. ЗКП)

Рочиште за одлучивање о молби осуђеног за пуштање на условни отпуст може се одржати уколико бранилац окривљеног, уколико га има, није приступио на рочиште, али мора бити уредно позван.

Из образложења:

Првостепеним решењем одбијена је молба браниоца осуђеног ММ за пуштање на условни отпуст као неоснована.

Против наведеног решења жалбу је благовремено изјавио бранилац осуђеног из свих законских разлога, са предлогом да другостепени суд усвоји жалбу, укине првостепено решење и предмет упути првостепеном суду на поновно суђење. Бранилац осуђеног је у жалби навео да је суд био дужан да обезбеди присуство јавног тужиоца како би изнео своје наводе у вези са молбом осуђеног, као и да је био дужан да њега као браниоца позове на рочиште, што није учињено, чиме му није пружена могућност да у смислу одредбе члана 566. став 1. ЗКП изнесе разлоге за условни отпуст.

Чланом 565. ЗКП у ставу 2. прописано је да на рочиште председник већа позива осуђеног ако оцени да је његово присуство потребно, браниоца, ако га има, јавног тужиоца који поступа пред судом који одлучује о молби и, ако је извештај позитиван, представника завода у којем осуђени издржава казну затвора. У ставу 3. наведеног члана прописано је да ће се

у позиву бранилац упозорити на то да ће се у случају његовог недоласка на рочиште, рочиште одржати.

У смислу цитираних законских одредаба, рочиште за одлучивање о молби осуђеног за пуштање на условни отпуст не може се одржати уколико неко од позваних лица не приступи на рочиште, осим браниоца који, уколико га осуђени има, мора бити уредно позван, али није у обавези да присуствује рочишту. Увидом у списе предмета утврђује се да браниоцу осуђеног уопште није упућен позив, иако је уз молбу за условни отпуст, коју је поднео у име осуђеног приложио уредно пуномоћје.

Стога се основано у жалби указује на то да је првостепени суд у конкретном случају одржао рочиште иако нису биле испуњене процесне претпоставке за то, односно иако браниоцу позив није упућен, због чега је првостепено решење морало бити укинато и списи предмета упућени првостепеном суду на поновно одлучивање.

(Решење Апелационој суда у Београду Кж-уо бр. 128/23 од 20. 9. 2023. године и решење Вишеј суда у Београду К бр. 529/14 Куо бр. 339/23 од 2. 11. 2023. године)

Сентенцу приредила

др Снежана Радојичић

јавни тужилац у ВЈТ у Београду

VI

ПОСЕБНО ОДЕЉЕЊЕ ЗА
СУЗБИЈАЊЕ КОРУПЦИЈЕ

Мр Ана Ђуричић

Јавни тужилац Вишег јавног тужилаштва у Београду

FATF ПРЕПОРУКЕ И ЊИХОВ УТИЦАЈ НА РАД ТУЖИЛАШТВА

Сажећак: Системска борба с циљем спречавања прања новца сваке државе подразумева синхронизовано, уређено и координисано поступање више тачно одређених субјеката чије су обавезе и одговорности ка том циљу уређене Законом о спречавању прања новца и финансирања тероризма, као основним законом. Циљ овог рада јесте да се осветли колико је та борба присутна на глобалном нивоу. Читање овог рада би оптимално имало за циљ да његов читалац буде свестан тога да су поставке те борбе на идентичан начин постављене на свим меридијанима, као и у којој мери је распрострањена обавеза различитих субјеката у јавном и приватном сектору да спровођењем својих дужности свесрдно помогну пре свега у превентивном делу, спречавању, а уједно и благовременом откривању прања новца, и потом његовом успешном процесуирању.

Кључне речи: FATF, Управа за спречавање прања новца, финансијско-обавештајна агенција, међународна сарадња, „сива листа“, „црна листа“, Група седам, Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма, УСПН, Комитет Савета Европе Манивал (MONEYVAL)

Систем за спречавање прања новца и финансирање тероризма у Републици Србији заснован је на партнерству између приватног и јавног сектора, кроз механизме сарадње и координације између надлежних државних органа и свих

учесника у систему. Ово партнерство је регулисано управо Законом о спречавању прања новца и финансирања тероризма.

Као координационо тело које повезује све субјекте кроз различите механизме сарадње у борби против спречавања прања новца налази се финансијско-обавештајна агенција. Управа за спречавање прања новца у Републици Србији има улогу финансијско-обавештајне агенције. Она је организована као орган управе у оквиру Министарства финансија. Из начина организације њеног рада може се закључити да припада административном моделу финансијско-обавештајних агенција.

Ова регулатива система за спречавање прања новца постављена је у складу с међународним стандардима, а то значи пре свега у складу са 40 препорука Радне групе за финансијску акцију (Financial Action Task Force – FATF) – међудржавног тела за контролу и спречавање прања новца које поставља стандарде у области борбе против прања новца, финансирања тероризма и ширења оружја за масовно уништење.

Степен усклађености система у Србији са тим стандардима проверава и оцењује Комитет Савета Европе Манивал (MONEYVAL). Овај комитет се бави проценом усаглашености националних система за спречавање прања новца и финансирање тероризма држава чланица Савета Европе са међународним стандардима предвиђеним у FATF препорукама.

FATF је основала Група седам на економском самиту у Паризу 1989. године. Група седам је окупљање министара финансија тада седам индустријализованих земаља, и то: Француске, Немачке, САД, Уједињеног Краљевства, Канаде, Италије и Јапана. Циљ је био започињање координисаног рада на спречавању прања новца на међународном нивоу. Данас FATF има 35 држава чланица, док је Република Србија посматрач у оквиру FATF. Свакако, постојање FATF умногоме је променило начин на који банке и привреда широм света воде своје послове.

Усклађеност целокупног уређења једне државе, у складу с поменутим препорукама, подразумева две ствари – најпре

техничку усклађеност, која се огледа кроз законе и прописе, али се поред тога тражи и ефективна примена свих ових одредаби кроз доказану делотворност система. Доказана делотворност система спречавања прања новца подразумева да се као резултат може видети да постоје процедуре, сарадња и координација свих субјеката с циљем спречавања прања и финансирања тероризма, да се спречава уплив прљавог новца у финансијски систем, такође да постоје извештаји о томе када се то покушава, као и да постоји уређена национална процена ризика од прања новца и финансирања тероризма.

Свакако, врло је битно нагласити шта се дешава са државама које свој целокупни систем не уређују у складу са препорукама Радне групе за финансијску акцију (FATF). Ово међудржавно тело нема овлашћења да кажњава или санкционише такву државу. Међутим, непоступање у складу са овим препорукама чини да се једна таква земља позиционира на „црној листи“ или на „сивој листи“ овог међудржавног тела за контролу и спречавање прања новца. Црна листа је листа држава које представљају високи ризик за међународни финансијски систем и у којима се пословање сматра високо ризичним у погледу прања новца. Сива листа је листа држава у којима су утврђене одређене мањкавости у погледу поставке и функционисања система спречавања прања новца, а које се због тога стављају под појачани надзор. То практично значи да се тиме умањује поверење инвеститора и других држава у целокупни државни поредак те земље. Тиме се поскупљује пословање с том земљом, јер губи међународни рејтинг који означава поузданост поједине државе у погледу њеног свеукупног функционисања. Од добијене оцене зависи инвестициони рејтинг поједине државе.

Република Србија је нажалост на „сиву листу“ FATF доспела у фебруару 2018. године, јер је у том моменту процењено да постоје недостаци у систему спречавања прања новца и финансирања тероризма. Поред ње, на овој листи су у том моменту биле: Северна Кореја, Сирија, Ирак, Иран, Етиопија, Шри Ланка, Тринидад и Тобаго, Тунис, Јемен и

Вануату. На овој позицији Република Србија се задржала до 21. јуна 2019. године. У међувремену је морала да докаже своју посвећеност ефикасној борби против прања новца, а у том смислу донети су бројни закони и достављени докази о ефикасној и делотворној борби против прања новца и постојању одвраћајућих санкција за учиниоце кривичних дела прања новца.

Из надлежности правосуђа своје ефикасно поступање у борби против прања новца Република Србија је морала да докаже кроз процесуирање кривичног дела прање новца и осуду њихових учинилаца на кривичне санкције које су по својој врсти и висини такве да делују превентивно, односно одвраћујуће од поновног извршења истог дела. Даље се захтева и одузимање имовине, кроз делотворно спровођење финансијских истрага. Такође се у разматрање узима и сарадња тужилаштва са нашом финансијско-обавештајном агенцијом, тј. са Управом за спречавање прања новца, те колико укрштамо у свакодневном раду информације и међусобне надлежности, а све с истим циљем – спречавањем прања новца и финансирања тероризма. Ово су процедуре кроз које ће поступање тужилаштва у појединим предметима бити од утицаја на оцену целокупног функционисања Републике Србије.

ЗАКЉУЧАК

Потпуно сагледавање система за спречавање прања новца чини да с више мотива и одговорности приступамо свакој истрази овог кривичног дела, као и да се, увек када то законске могућности дозвољавају, отварају финансијске истраге и одузима незаконита имовина. Свест да тиме чинимо и државнички посао чини позицију тужилаштва далеко битнијом него што се може прочитати у нашим основним законима по којима поступамо. Сваки тако формиран предмет тужилаштва чиниће камен темељац и потпорне зидове званичних извештаја о делотворности и ефикасности система спречавања прања новца и финансирања тероризма Републике Србије.

СУКОБ НАДЛЕЖНОСТИ У СЛУЧАЈУ
КАДА ЈЕ КРИВИЧНО ДЕЛО ИЗВРШЕНО
ИЛИ ПОКУШАНО НА ПОДРУЧЈИМА
РАЗНИХ СУДОВА
(члан 46. став 2. ЗКП)

Ако је кривично дело извршено или покушано на подручјима разних судова или на граници тих подручја или је неизвесно на ком је подручју извршено или покушано, надлежан је јавни тужилац на чијем подручју је предузета прва радња ради провере основа сумње да је неко лице учинило кривично дело (члан 5. став 2. тачка 1. ЗКП).

Из образложења:

Основно јавно тужилаштво у Шапцу доставило је на надлежност и даље поступање Вишем јавном тужилаштву у Београду кривичну пријаву МУП, ДП, ПУ Шабац, Ку. бр. ..../15 од 31. 7. 2015. године, против П. К. због кривичног дела злоупотреба положаја одговорног лица из члана 234. став 3. у вези са ставом 1. КЗ и кривичног дела фалсификовање исправе из члана 355. став 2. у вези са ставом 1. КЗ и Г. Ћ. због кривичног дела злоупотреба положаја одговорног лица из члана 234. став 3. у вези са ставом 1. КЗ и кривичног дела фалсификовање службене исправе из члана 357. став 3. у вези са ставом 2. и у вези са ставом 1. КЗ, са образложењем да су Ћ. Г. и К. П. радње предузимали у Новом Београду и Лозници и да последице кривичног дела нису остварене на подручју Основног и Вишег суда у Шапцу, пред којим поступа Основно и Више тужилаштво.

Више јавно тужилаштво у Београду поднело је Републичком јавном тужилаштву у Београду предлог за решавање

сукоба надлежности са образложењем да је Основно јавно тужилаштво у Шапцу иницирало предистражни поступак за евентуална кривична дела која су извршена на подручју различитих судова, да је на подручју Вишег суда у Шапцу предузета прва радња ради провере основа сумње да је извршено кривично дело, да су ове радње предузете у договору са тужиоцем у Шапцу и да је тужилац поверио полицијским службеницима да у својству осумњиченог саслушају К. П. на околности извршења наведених кривичних дела, након чега је поднета кривична пријава Основном јавном тужилаштву у Шапцу, те да је сходно члану 23. став 3. и члану 46. став 2. ЗКП, Више јавно тужилаштво у Шапцу стварно и месно надлежно за поступање у овој кривичноправној ствари.

Републичко јавно тужилаштво је, сагласно члану 17. Закона о јавном тужилаштву и чл. 23. и 46. ЗКП, донело решење да је Више јавно тужилаштво у Шапцу и месно и стварно надлежно за поступање по наведеној кривичној пријави с обзиром на то да су евентуална кривична дела за која је поднета кривична пријава извршена на подручју различитих судова, да *као једини моћући кријтеоријум за одређивање месне надлежности преостaje прва радња ради провере да је неко лице извршило кривично дело*. Прва радња ради провере основа сумње да је извршено кривично дело, односно да је одређено лице извршило кривично дело предузета је на судском подручју Вишег суда у Шапцу на основу захтева Основног јавног тужилаштва у Шапцу.

(Решење Републичког јавног тужилаштва КТР 1538/15 од 14. 12. 2015. године)

Сентенцу приредила

Биљана Јакшић

Саветник у ВЈТ у Београду

СУКОБ НАДЛЕЖНОСТИ У СЛУЧАЈУ КАДА
ЈЕ КРИВИЧНО ДЕЛО ИЗВРШЕНО КАКО У
МЕСТУ ГДЕ ЈЕ ИЗВРШИЛАЦ РАДИО ИЛИ
БИО ДУЖАН ДА РАДИ, ТАКО И У МЕСТУ
ГДЕ ЈЕ У ЦЕЛИНИ ИЛИ ДЕЛИМИЧНО
НАСТУПИЛА ПОСЛЕДИЦА ДЕЛА
(члан 17. став 1. КЗ)

Ако је кривично дело извршено како у месту где је извршилац радио или био дужан да ради, тако и у месту где је у целини или делимично наступила последица дела, надлежан је јавни тужилац на чијем подручју су се инкриминисане радње одиграле (највећим делом) (члан 17. став 1. КЗ).

Из образложења:

Више јавно тужилаштво у Панчеву доставило је Вишем јавном тужилаштву у Београду на даље поступање и надлежност списе предмета окр. В. Л. након спроведеног истражног поступка пред Вишим судом у Панчеву, због кривичног дела злоупотреба службеног положаја из члана 359. став 3. у вези са ставом 1. КЗ, наводећи да према резултатима истраге све околности извршења кривичног дела, па и боравиште окривљене, указују на месну надлежност Вишег суда у Београду.

Више јавно тужилаштво у Београду је пред Апелационим јавним тужилаштвом у Београду иницирало покретање поступка за решавање сукоба надлежности за поступање у кривичном предмету против В. Л., оснивача и директора предузећа „(О...) д. о. о. Панчево, због наведеног кривичног дела, оспоравајући став ВЈТ у Панчеву о постојању услова за

заснивање надлежности ВЈТ у Београду за даље поступање у наведеном предмету, с обзиром на то да је иницијалним актом ВЈТ у Панчеву започело кривични поступак према осумњиченој В. Л. због радњи које је извршила као оснивач фирме „(О...) са седиштем у Панчеву и да су у спорним пословним односима учествовали привредни субјекти са седиштем у Панчеву, те да је место извршење кривичног дела првенствено везано за Панчево, а да чињеница да су одређене радње обављене у банкама у Београду не може бити околност од значаја за заснивање месне надлежности Вишег јавног тужилаштва у Београду.

Апелационо јавно тужилаштво у Београду је на основу члана 47. став 1. ЗКП, члана 17. став 1. Закона о јавном тужилаштву и члана 57. став 3. Правилника о управи у јавним тужилаштвима, ценећи одредбе чл. 23–29. ЗКП, члана 46. ст. 1. и 2. ЗКП и члана 17. став 1. КЗ, донело решење да је за поступање у кривичном предмету против В. Л. оснивача и директора предузећа „О...“ д. о. о. Панчево, због наведеног кривичног дела, МЕСНО НАДЛЕЖНО Више јавно тужилаштво у Панчеву, јер из списка предмета произилази да су се инкриминисане радње одиграле (највећим делом) у Панчеву, односно на подручју које припада месној надлежности Вишег јавног тужилаштва у Панчеву.

*(Решење Апелационој јавној тужилаштва у Београду
КТР 843/14 од 24. 10. 2014. године)*

Сентенцу приредила

Биљана Јакшић

Саветник у ВЈТ у Београду

Бојана Савовић

Јавни тужилац у Вишем јавном тужилаштву у Београду

ГРАЂАНСКО (ЦИВИЛНО) ОДУЗИМАЊЕ ИМОВИНЕ

Неспорно је да је циљ бављења криминалом стицање велике имовинске користи. Та имовинска корист (најчешће новац) касније се прикрива и убацује у легалне токове и све теже ју је детектовати и запленили.

Традиционално је наш Кривични законик покушао да кроз институт **имовинске користи прибављене кривичним делом (из члана 91 КЗ)** реши овај проблем, предвидевши њено обавезно одузимање. Иако делује јасно и једноставно, у пракси се показало све теже доказивање да ли новац пронађен код нпр. нарко-дилера представља имовинску корист стечену извршењем кривичног дела или је то позајмица, уштеђевина његовог члана породице, укућана и др.

Након тога је у Србији али и у другим земљама доношењем Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела уведен **институт тзв. проширеног одузимања имовине**, искристалисали су се нови проблеми јер са та корист може одузети само ако је прибављена у вези са тачно одређеним кривичним делима побројаним у том закону а не у вези са другим кривичним делима, само ако вредност те имовине прелази 1.500.000,00 динара и само ако имамо правноснажну осуђујућу пресуду баш за та кривична дела.

Споро али значајно, добили смо и правноснажну пресуду **за прање новца из члана 245 КЗ**, којом је уз казну затвора и

новчану казну, а кроз меру безбедности одузимања предмета из члана 87. КЗ, одузет новац у износу од 155.900,00 евра од окривљеног јер је доказано да новац који је пронађен код окривљеног (у ситним апоенима, с траговима кокаина...) потиче од криминалне делатности. Пресуда је значајна јер је тужилаштво доказало своју тезу да се до такве осуде може доћи и без прецизирања криминалне делатности.¹ Тај став тужилаштва, који је прихваћен у овој пресуди, заснивао се на Варшавској конвенцији² и одлуци Европског суда за људска права у случају *Steve Mitchell ZSCHUSCHEN против Белгије* (представка број 23572/07). Ипак, мора се доказати да имовина (новац, непокретности, злато...) потичу од неке криминалне делатности.

У Србији је донет и Закон о утврђивању порекла имовине и посебном порезу („Службени гласник РС“, бр. 18/20 и 18/21) али смо вест о првом урученом решењу за плаћање пореза добили тек 21. 3. 2024. године.

Примера ради, у Сингапуру и Грузији, земљама које у свету служе као пример успешне борбе против корупције, свим државним службеницима и члановима њихових породица конфискована је њихова имовина ако нису могли да докажу да су је стекли на законит начин.

У упоредном законодавству, као примери успешне борбе против криминала и корупције све чешће се спроводи грађанско (цивилно) одузимање имовине, било у парничном било у управном поступку. Предности таквог одузимања, које постоји у великом броју земаља, јесте у томе што се не мора доказивати никаква криминална делатност (јер је њу најчешће немогуће открити, а камоли доказати) нити повезаност с кривичним делом. Предност таквог грађанског (у парничном поступку) одузимања имовине јесте и у томе што је степен сумње потребан за такав поступак нижи од оног који се тражи у кривичном поступку.

1 Пресуда Апелационог суда у Београду Кж1 558/23 од 28. 9. 2023. године

2 Конвенција Савета Европе о прању, тражењу, заплени и одузимању прихода стечених криминалом и о финансирању тероризма „Службени гласник РС – Међународни уговори“, број 19/09.

У парничном поступку је потребан нижи терет доказивања за пресуду и пресуђује се на основу тзв. баланса вероватноћа, тј. „највеће могуће вероватноће“, као и могућност суда да поступак настави у одсуству окривљеног³ ако он не сарађује, док се у кривичном поступку доказује „изван сваке разумне сумње“ тј. извесност о несумњивом (не)постојању чињеница, заснованом на објективним мерилима расуђивања.

Грађанскоправно одузимање имовине постоји у Италији од 1956. године, у САД од 1970. године⁴, оне су пионири у тој области, а његова популарност годинама расте и проширује се на друге земље (Велика Британија, Канада, Република Ирска, Холандија, Нови Зеланд, Аустралија, Јужноафричка Република⁵, Колумбија итд.)⁶. Грађанскоправно одузимање може бити усмерено на лице (*in personam*) и на саме ствари које су предмет одузимања (*in rem*), с тим да парнични судови задржавају неке предности кривичног поступка као што су право да замрзну имовину, како би спречили њен наставак, право на приступ банкарским подацима и немогућност

3 У Великој Британији, на пример, Високи суд је изнео став да уручивање обавештења адвокату чији је клијент у бекству представља ваљано достављање позива и да нема препрека за наставак поступка (*Republika Nigerija protiv Džošue Darijea* (2005), QBD, Visoki Sud, London).

4 САД су 1970. године усвојиле Закон о рекетирању и корумпираним организацијама (*Racketeer Influenced and Corrupt Organizations Act* тзв. „RICO“), који је садржао овлашћења за грађанскоправно одузимање имовине. У Италији су још 1956. године Законом бр. 1423/56 уведена овлашћења да се имовина лица повезаних с мафијом одузима без осуде.

5 Јужноафричка Република и њени судови су прихватили приступ заснован на грађанскоправном одузимању полазећи од чињенице да је „најчешће немогуће процесуирати вође организованог криминала, имајући у виду чињеницу да они увек настоје да буду далеко од конкретних криминалних активности“.

6 Аустралија и њене савезне државе (од којих је Њу Саут Велс била прва, 1990. године Закон о имовини стеченој криминалом); Антигва и Барбуда и друге карипске јурисдикције; Канадске провинције Онтарио (прва од провинција, с њеним Законом о правним средствима против организованог криминала и других противзаконитих активности, из 2001. године), Алберта, Манитоба, Саскачеван и Британска Колумбија; Колумбија; Фиџи; Ирска (Закон о имовини стеченој криминалом, из 1996. године); Малезија; Холандија; Нови Зеланд (Закон о повраћају имовине стечене криминалом из 2009. године).

банака да се позивају на банкарску тајну, налагање претраге и заплена, међународна правна помоћ и сл.

Примера ради, у Републици Ирској је ова врста одузимања имовине регулисана тако да је терет доказивања често нижи него у кривичним предметима. У Ирској, стандард доказа који се захтева у грађанским поступцима за одузимање јесте „равнотежа вероватноћа“, што значи да власти морају да утврде да је већа вероватноћа да је имовина повезана са криминалном делатношћу, него да није. Поступке грађанског одузимања у Ирској обично покрећу агенције за спровођење закона, као што је Биро за имовину (САВ). Ове агенције истражују осумњичене криминалне активности и ако се пронађе довољно доказа, подносе захтев Вишем суду за издавање налога за одузимање имовине. Суд може издати привремене налоге за замрзавање имовине до коначне одлуке. Власници имовине која је предмет грађанског одузимања имају право да бране своје интересе на суду. Они могу оспорити одузимање тако што ће пружити доказе да имовина није приход стечен криминалом или да имају легитимно право на имовину. Међутим, на њима је терет да докажу свој случај. Имовина која је успешно одузета у грађанском поступку може се продати или се њоме може на други начин располагати. Приход од продаје се обично користи за подршку активностима за спровођење закона или се може доделити фонду за обештећење жртава.

Грађанско одузимање имовине је посебно успешно у међународним случајевима који се тичу државних службеника, где је тешко или готово немогуће остварити кривичну осуду за корупцију, а грађански судови задржавају неке предности кривичног поступка, нпр. право да замрзну имовину да би спречили њен нестанак, немогућност позивања на банкарску тајну, издавање налога трећим лицима да чувају поверљивост истраге, чак и да налажу да се изврше претрага и заплена.

Поступак одузимања имовине може се одвијати у потпуности пред домаћим судом, али може бити и пред међународним, када је значајно подсетити на члан 53. Конвенције УН против

корупције, који предвиђа мере за непосредан (грађанскоправни) повраћај и од државе уговорнице захтева да дозволи:

- другој држави уговорници да покрене грађанскоправни поступак пред својим судом да би се установило власништво над имовином стеченом корупцијом;

- својим судовима да наложе лицима која су починила кривично дело корупције да плате надокнаду или одштету другој држави уговорници којој је нанета штета таквим делима;

- својим судовима или надлежним органима, када одлучују о конфискацији, да признају захтев друге државе као законитог власника имовине стечене извршењем кривичног дела корупције.

Предност *in rem* поступака јесте у томе што не захтевају ни грађанскоправну ни кривичну осуду појединца да би се одузела његова имовина. Уместо тога, имовини се додељује „кривица“, а тужиоци једино морају да докажу да је имовина која је у питању била предмет незаконите активности. Предмет у којем се примењује *in rem* поступак могао би да носи назив, нпр.: *Држава Њорџив 50.000 евра у камиону марке мерцедес* или *Држава Њорџив куће на адреси xx*. Власник или корисник такве имовине мора да докаже или да та имовина није била предмет противзаконите активности или мора да понуди одбрану засновану на „савесности власника“.

По Конвенцији УН против корупције, прилагођавање домаћих закона да се створи правни основ за *in rem* повраћај није обавезно за државе уговорнице, али су оне дужне да размотре питање да ли ће им користити *in rem* законодавство. Примери *in rem* законодавста могу да се нађу у веома различитим правним системима земаља, као што су Италија, Холандија, САД, Велика Британија, Филипини, Аустралија, Канада и Колумбија⁷.

У неким правним системима заснованим на континенталном праву постоји и механизам који је хибрид поступака

7 Грађанској правно одузимање, Појашњења и студија о уједињају, Савет Европе 2013.

заснованих на осуди и *in rem* поступака. Циљ тзв. *patie civile* поступка⁸ (грађанскоправног поступка оштећеног), јесте обештећење лица оштећених кривичним делом, а да би се процеси убрзали, они се одвијају пред кривичним судовима. Пошто кривични поступак стигне до главне расправе, „придодаје“ му се „грађанскоправни поступак оштећеног“. За разлику од кривичне конфискације или *in rem* поступка, таквим поступком (ако је успешан) одређује се износ новца као надокнада штете или повраћај ствари или поништај правног посла.

У Швајцарској је, на пример, по том основу **страним државама** које траже повраћај имовине стечене корупцијом често дозвољено да буду странка у кривичним истрагама или у поступку у вези с том имовином. Такве истраге или поступке може да покрене истражни судија, на основу замолнице за пружање међународне правне помоћи. Страна држава може да приступи списима предмета, да учествује у извођењу доказа, да доставља поднеске истражном судији и да тражи да јој се имовина врати. Тај поступак представља ефикасну и делотворну комбинацију грађанскоправног и кривичног поступка.

Имајући у виду све наведено, те да су се сви постојећи механизми одузимања имовине показали недовољно успешним, да ли због мањкавих законских решења или због лоше примене закона у пракси, грађанско одузимање имовине може бити делотворан начин борбе против криминала и корупције а кроз најефикасније механизме – одузимање „прљавог“ новца који се касније улаже како у нове криминалне активности, у куповину дроге, оружја али и у давање мита доносиоцима одлука у поступцима јавних набавки, финансирање политичких активности али и медија. Зато је важно пронаћи што ефикасније механизме за одузимање имовине стечене противзаконитим активностима јер је то једини начин за борбу против организованог криминала и корупције.

---

8 Грађанскоправно одузимање, Појашњења и ситуација о утицају, Савет Европе, 2013, стр. 13.

VII
ОДЕЉЕЊЕ ЗА
МАЛОЛЕТНИЧКИ
КРИМИНАЛ

Биљана Јакшић

Саветник у Вишем јавном тужилаштву у Београду

Одељење за малолетнички криминал

ТРОШКОВИ КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА У ПОСТУПКУ ПРЕМА МАЛОЛЕТНИМ ЛИЦИМА

Сажетак: У раду ће се говорити о трошковима кривичног поступка, шта обухватају трошкови кривичног поступка према малолетним учиниоцима, ко доноси одлуке о трошковима и када, законској регулативи и спорним питањима на која даје одговор Врховни суд (раније Врховни касациони суд).

Трошкови кривичног поступка су издаци учињени поводом поступка од његовог покретања до његовог завршетка.¹ У члану 2. тачка 14. Законика о кривичном поступку (у даљем тексту ЗКП) израз „поступак“ обухвата предистражни и кривични поступак, па самим тим у трошкове поступка поред трошкова кривичног поступка спадају и трошкови из предистражног поступка.

Кључне речи: малолетник, трошкови поступка, трошкови одбране малолетника.

СТАТУС МАЛОЛЕТНИХ УЧИНИЛАЦА КРИВИЧНИХ ДЕЛА У КРИВИЧНОМ ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Према малолетним учиниоцима кривичних дела примењују се одредбе Закона о малолетним учиниоцима кривичних

---

1   Законик о кривичном поступку („Службени гласник РС“, бр. 101/11, 121/12)

дела и кривичноправној заштити малолетних лица (у даљем тексту ЗМ), као *lex specialis*. Ако нису у супротности са овим законом примењују се и одредбе Кривичног законика, Законика о кривичном поступку, Закона о извршењу кривичних санкција и други општи прописи (*lex generalis*).

Посебност кривичног поступка према малолетним учиниоцима огледа се у томе што малолетник добија повољнији кривичноправни положај у поређењу са пунолетним окривљенима. Из тог разлога малолетник мора имати браниоца приликом првог саслушања и током читавог поступка, а полиција, тужиоци, судије и бранилац по службеној дужности морају поседовати сертификат за рад са малолетним лицима.

ТРОШКОВИ КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА У ПОСТУПКУ ПРЕМА МАЛОЛЕТНИЦИМА

Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица не садржи одредбе о томе шта обухватају трошкови кривичног поступка према малолетним учиниоцима, те се сходно члану 4. ЗМ за разјашњење овог питања непосредно примењује одредба члана 261 ЗКП. Према одредби члана 261 ЗКП трошкови кривичног поступка према малолетним учиниоцима обухватају:

1. трошкове за сведоке, вештаке, стручне саветнике, преводиоце, тумаче и стручна лица и трошкове увиђаја;
2. трошкове превоза малолетника,
3. издатке за довођење малолетника,
4. путне трошкове службених лица,
5. трошкове лечења малолетника за време док се налази у притвору, као и трошкове порођаја малолетнице, осим трошкова који се наплаћују из Фонда за здравствено осигурање,
6. трошкове техничког прегледа возила, анализе биолошких узорака, трошкове превоза леша до места обдукције,
7. нужне издатке постављеног браниоца малолетнику,

8. награду вештаку, награду стручном саветнику, награду преводиоцу, награду тумачу, награду и нужне издатке браниоца,

9. нужне издатке оштећеног и његовог законског заступника, као и награду и нужне издатке његовог пуномоћника и

10. паушални износ, за трошкове који нису обухваћени тач. 1–8 (члан 261. став 2. ЗКП).

У члану 49. ЗМ прописано је да малолетник мора имати браниоца приликом првог саслушања, као и током читавог поступка. Ако сам малолетник, његов законски заступник или сродници не узму браниоца, њега ће по службеној дужности поставити судија за малолетнике. Бранилац малолетника може бити само адвокат који је стекао посебна знања из области права детета и преступништва младих.

ДОНОШЕЊЕ ОДЛУКА О ТРОШКОВИМА КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА ПРЕМА МАЛОЛЕТНИМ УЧИНИОЦИМА КРИВИЧНИХ ДЕЛА

О трошковима кривичног поступка, у зависности од тога у којој се фази поступак налази, одлучује орган поступка пред којим се поступак води (суд, јавни тужилац и полиција).

Сагласно одредби члана 79. ЗМ суд **може** обавезати малолетника на плаћање трошкова кривичног поступка и на испуњење имовинскоправног захтева само под условом да је малолетнику пресудом изречена казна малолетничког затвора.

Када је малолетнику суд решењем изрекао васпитну меру или је поступак обустављен, трошкови поступка падају **на терет буџетских средстава**. Ово из разлога што се васпитне мере малолетнику изричу решењем, а не пресудом, и што се малолетник не оглашава кривим.²

Међутим, суд **може** да обавезе малолетника да плати трошкове кривичног поступка и када му изрекне васпитну

2 Мр Саво Ђурђић „Награда и нужни издаци браниоца као трошкови поступка према малолетним учиниоцима кривичних дела“.

меру, односно када веће за малолетнике нађе да малолетнику није целисходно изрећи ни казну малолетничког затвора, нити васпитну меру. Услов за такву одлуку је да малолетник има приходе и имовину. Суд своју процену да ли малолетник има имовину доноси на основу начела слободне оцене доказа. Таква одлука је условљена тиме да вредност имовине малолетника буде већа од имовине нужне за његово издржавање, или пак лица која је по закону малолетник дужан да издржава.³

Суд приликом доношења пресуде или решења које одговара пресуди **мора** одлучити о томе ко сноси трошкове поступка и колико они износе (члан 262. став 1. ЗКП). У ситуацији да подаци о висини трошкова недостају председник већа за малолетнике или судија за малолетнике донеће посебно решење о висини трошкова када те податке прибави. У члану 262. став 2. ЗКП прописано је да се подаци о висини трошкова и захтева за њихову накнаду могу поднети најкасније у року од годину дана од дана правноснажности пресуде или решења из става 1. овог члана. Међутим, одредба члана 262. став 2. ЗКП („Службени гласник РС“, бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14 и 35/19) у делу који гласи: „Подаци о висини трошкова и захтева за њихову накнаду могу се поднети најкасније у року од једне године од дана правноснажности пресуде или решења из става 1. овог члана“ **престала је да важи** на основу Одлуке Уставног суда I Уз број 134/19 од 4. фебруара 2021. године, објављене у „Службени гласнику РС“, број 27/21 од 24. марта 2021. године. Наведена одлука Уставног суда производи правна дејства убудуће од тренутка када је објављена, тако да је стечено право на накнаду трошкова правноснажним окончањем кривичног поступка, а чија реализација није захтевана све до 26. 4. 2021. године, престало за окривљеног и браниоца истеком преклузивног рока тада прописаног важећим законом (*Пресуда Врховној касационој суда Кзз 1048/2021 од 14. 10. 2021. године*).

3 Милан Шкулић, *Коментар Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичној правној заштити малолетних лица*, Службени гласник, Београд, 2020..

На посебно решење о трошковима дозвољена је жалба о којој одлучује ванпретресно веће тога суда. На другостепено решење није дозвољена жалба. Против правноснажне одлуке о трошковима поступка дозвољен је захтев за заштиту законитости, као ванредни правни лек, само ако је правноснажном одлуком јавног тужиоца или суда учињена повреда закона наведена у члану 485. став 4. ЗКП на штету окривљеног.

Јавни тужилац доноси посебно решење о висини трошкова изабраног браниоца и да исти падају на терет буџетских средстава у ситуацији када је решењем одбацио кривичну пријаву (члан 284. ЗКП; члан 62. став 5. ЗМ), или када не захтева покретање поступка према малолетном лицу (чл. 58 ЗМ).

Полиција одлучује о висини трошкова који се односе на награду и нужне издатке браниоца и исплаћује их на терет буџетских средстава у ситуацији када је малолетном учиниоцу поставила браниоца по службеној дужности (члан 261. став 6. ЗКП).

Висина награде браниоцу за предузету радњу одређује се према висини запрећене казне за кривично дело, а у ситуацији када је малолетнику стављено на терет извршење два и више кривичних дела, висина награде браниоцу се одређује према максимално запрећеној казни за најтеже кривично дело.

Трошкови поступка који се односе на накнаду трошкова за предузете радње одбране малолетника исплаћују се браниоцу по службеној дужности, законском заступнику малолетника који је ангажовао браниоца, или изабраном браниоцу, који уз захтев за исплату доставља специјално пуномоћје оверено код јавног бележника.

Трошкови браниоцу по службеној дужности у кривичном поступку се умањује за 50% АТ, сходно члану 1. Правилника о висини награде за рад адвоката за одбране по службеној дужности, док се трошкови изабраном браниоцу, без обзира на то да ли поседује сертификат или не, исплаћују сходно висини запрећене казне у складу са важећом АТ у време доношења одлуке, у пуном износу 100%.

Неједнаки положај и права на трошкове браниоца по службеној дужности и ангажованих бранилаца без обзира на то да ли поседују сертификат или не покренули су расправу о питању трошкова одбране малолетника у кривичном поступку. Трошкови ангажованих бранилаца били су предмет расправе 2021. године приликом израде Нацрата Закона о изменама и допунама ЗМ, када је предложено прецизирање члана 79. наведеног закона, а биће засигурно и приликом доношења новог ЗМ, на чијој припреми се ради.

СУДСКА И ТУЖИЛАЧКА ПРАКСА О ТРОШКОВИМА ОДБРАНЕ МАЛОЛЕТНИХ УЧИНИЛАЦА КРИВИЧНИХ ДЕЛА

Примена члана 79 ЗМ у досадашњој судској пракси показала је да је казна малолетничког затвора изрицана ретко, као и да су малолетни учиниоци кривичних дела ретко имали приходе или имовину која је утврђена од стране суда и довела до одлуке да трошкове поступка сноси малолетник, те да се готово по правилу трошкови кривичног поступка досуђују на терет буџетских средстава, а од ступања на снагу 1. октобра 2013. године ЗКП приликом доношења одлука о трошковима појавиле су се многе нејасноће које се тичу трошкова бранилаца малолетних учинилаца кривичних дела. Из тог разлога Врховни суд (раније Врховни касациони суд) у својим одлукама даје одговор на спорна питања, а нарочито на то ко доноси одлуку о трошковима у различитим фазама поступка, на чији терет ти трошкови падају, коме и за које радње се ти трошкови признају и исплаћују.

У ситуацији када је малолетнички поступак окончан изрицањем васпитне мере (ПНОС и посебне обавезе да редовно похађа школу) и одлучено да трошкови кривичног поступка падају на терет буџетских средстава суда, изабраном браниоцу малолетника признају се нужни и оправдани издаци настали приликом поверљивог разговора и присуства саслушања малолетника у полицији, јер је предистражни поступак

саставни део кривичног поступка (*Пресуда Врховної касационої суда Кзз 439/21 од 20. 4. 2022. іодине*).

Када је суд на основу члана 71. став 5. ЗМ решењем обуставио припремни поступак према малолетнику јер је малолетник у потпуности испунио преузет васпитни налог и одлучио да трошкови поступка падају на терет буџетских средстава суда сходно члану 79. став 1. ЗМ, изабраном браниоцу припада право на накнаду трошкова заступања малолетника у припремном поступку (*Пресуда Врховної касационої суда Кзз 105/2022 од 24. 2. 2022. іодине*).

Браниоцу постављеном по службеној дужности у малолетничком поступку припада право на накнаду за састав поднеска – трошковник, јер се ради о поднеску који је сачинио бранилац у сврху одбране, ради остваривања права и интереса малолетног лица у поступку, с обзиром на то да суд по службеној дужности није покренуо поступак за исплату трошкова, већ је то иницирао бранилац поменути поднеском (*Пресуда Врховної касационої суда Кзз 13/2021 од 26. 1. 2021. іодине*).

Када је кривични поступак према малолетнику обустављен на основу члана 78. став 2. ЗМ и истовремено на основу члана 79. ЗМ одређено да трошкови кривичног поступка падају на терет буџетских средстава, браниоцу припада право на накнаду трошкова на име награде браниоцу за приступ на неодржан глани претрес када је трошкове кривичног поступка проузроковао малолетник својом кривицом, јер суд није донео посебно решење о скривљеним трошковима малолетника, односно да је малолетник скривио те трошкове, у смислу члана 263. став 2. ЗКП (*Пресуда врховної касационої суда Кзз 756/2021 од 7. 7. 2021. іодине*).

У ситуацији када је кривични поступак према малолетнику на основу члана 78 став 2. ЗМ обустављен одлуком другостепеног суда (Апелационог суда), трошкови поступка падају на терет буџетских средстава суда сходно члану 265. став 1. ЗКП у вези са чланом 79. став 1. ЗМ (*Пресуда Врховної касационої суда Кзз 238/2014 од 17. 4. 2014. іодине*).

У ситуацији када је решењем суда обустављен кривични поступак према малолетнику и одлучено да трошкови кривичног поступка падају на терет буџетских средстава суда браниоцу не припада накнада трошкова за састав молбе за увид у списе предмета и за разгледање списка предмета након пријема решења о обустави поступка, јер увид у спис предмета није извршио у циљу одбране малолетника, већ у циљу састављања трошковника (*Њравноснажно Решење Вишеј суда у Београду Ким. бр. 335/22 од 5. 3. 2024. године*).

Када је решењем суда малолетнику изречена ПО из члана 14. став 2. тачка 8. ЗМ и одлучено да трошкови поступка падају на терет буџетских средстава суда, браниоцу не припада накнада трошкова на име поверљивог разговора са малолетником из разлога што је поверљив разговор саставни део предузете радње одбране малолетника у оквиру одржаног саслушања у припремном поступку, а који трошкови су досуђени браниоцу (*Њравноснажно Решење Вишеј суда у Београду, Одељење за малолетнике Км. бр. 263/23 од 20. 12. 2023. године*).

У ситуацији када је обустављен припремни поступак и одлучено да трошкови кривичног поступка падају на терет буџетских средстава, законском заступнику малолетника, на име ангажовања изабраног браниоца, припада накнада трошкова за предузете радње одбране малолетника и то за приступ изабраног браниоца на одржано саслушање малолетника пред полицијом и за приступ браниоца на одржано саслушање малолетника у припремном поступку, а који се имају исплатити у износу од... динара на рачун законског заступника малолетног Р. В., мајци А. Р. (*Њравноснажно Решење Вишеј суда у Београду, Одељење за малолетнике Ким. бр. 252/23 од 5. 3. 2024. године*).

Када јавни тужилац донесе решење да се не захтева покретање кривичног поступка према малолетнику на основу члана 58 ЗМ, изабраном браниоцу малолетног учиниоца кривичног дела признају се нужни и оправдани издаци настали приликом присуства саслушању малолетника у полицији, јер је предистражни поступак саставни део кривичног поступка, као и трошкови на име састава захтева за накнаду трошкова

кривичног поступка (*йравноснажно Решење ВЈТ у Београду Кйм. бр. 186/23 од 31. 1. 2024. йодине; йравноснажно Решење ВЈТ у Београду Кйм. бр. 358/22 од 11. 3. 2024. йодине*).

Браниоцу малолетника не припада право на накнаду трошкова на име увида у списе предмета у ситуацији када је захтевао увид у списе предмета, али ту радњу није предузео, јер је подношење захтева за разгледање списка и сама радња разгледања списка јединствена радња и право на накнаду тим поводом насталих трошкова припада браниоцу малолетника само ако је извршио увид у списе предмета (*йравноснажно Решење ВЈТ у Београду Кйм. бр. 517/22 од 12. 2. 2024. йодине*).

ЗАКЉУЧАК

Трошкови који се односе на браниоца малолетника спадају у трошкове кривичног поступка, без обзира на то да ли се ради о браниоцу постављеном по службеној дужности или изабраном браниоцу, као и без обзира на то да ли изабрани бранилац има сертификат из члана 49. став 3. ЗМ.⁴ Наиме, Уставом је гарантовано право на одбрану у кривичном поступку, те малолетник и његов родитељ сами бирају адвоката који ће га бранити, јер би се у супротном то њихово право кршило.

Увидом у судску праксу Вишег суда у Београду утврђује се да у највећем броју случајева, готово по правилу, трошкови кривичног поступка падају на терет буџетских средстава, да суд не примењује правило из члана 79. став 2. ЗМ и да не одлучује о паушалу, а да су врло ретке, готово да и не постоје, одлуке којима се малолетник коме је изречена казна малолетничког затвора обавезује да плати трошкове кривичног поступка и испуни имовинскоправни захтев, као и да јавни тужиоци и судије у погледу одлучивања о трошковима поступка, укључујући и право на награду и накнаду трошкова бранилаца, уважавају правне ставове Врховног суда Србије.

4 Милан Шкулић, *Коментар Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичној правној заштити малолетних лица*, Службени гласник, Београд, 2020.

VIII
ГОСТИ БИЛТЕНА

Срђан Шупут

Јавнотужилачки помоћник у Другом основном
јавном тужилаштву у Београду

СУМАРНИ ОГЛЕДИ У ВЕЗИ СА
КРИВИЧНИМ ДЕЛОМ НЕОВЛАШЋЕНО
ДРЖАЊЕ ОПОЈНИХ ДРОГА ИЗ ЧЛАНА 246А
КРИВИЧНОГ ЗАКОНИКА¹

с посебним освртом на судску праксу кроз
призму казнене политике, измене одређених
правних института у Кривичном закону,
као и упоредну праксу

Сажетак: У овом делу рада ће се разматрати судска пракса у погледу казнене политике код кривичног дела неовлашћено држање опојних дрога из члана 246а Кривичног законика. Фокус ће превасходно бити усмерен на анализу казнене политике, измене Кривичног законика кроз одређене правне институте, упоредно право у вези с наведеним кривичним делом, као и њихово уобличавање кроз поједине и честе правне и чињеничне ситуације.

Кључне речи: казнена политика, измене Кривичног законика, упоредно право, судска пракса

---

1 Други део текста који је објављен у трећем броју *Билтена Вишеј јавној тужилаштва у Београду*.

I. СУДСКА ПРАКСА

I.1. Казнена политика у судској пракси

Као што смо и раније поменули, утврђивање чињенице да се ради о мањој количини опојне дроге за собом повлачи чињеницу да ће окривљеном бити изречена доста блажа кривична санкција него да је према окривљеном примењен став 2. из члана 246а Кривичног законика. Када у конкретном случају противправне радње у изреци првостепене пресуде квалификује као кривично дело 246а став 1 Кривичног законика, првостепени суд углавном изриче изузетно благе кривичне санкције, а што је често на предавањима и полагањима испита говорио један наш истакнути професор кривичног права, истичући да је Кривични законик у Европи „један од најстрожих када су у питању запрећене казне, а да наше судије изричу најблаже казне“. *Nota bene*, као један од „црних“ и „тужних“ примера изразито лоше судске праксе јесте једна од „познатих“ личности, према којем је претходно два пута примењен институт одлагања кривичног гоњења из члана 283. Законика о кривичном поступку, које је, такође, претходно правноснажно осуђено пресудом, да би било **проглашено кривично одговорном за кривично дело неовлашћено држање опојних дрога из члана 246а став 1. Кривичног законика, када му је изречена казна затвора у просторијама у којима станује у трајању мањем од годину дана, а да је притом лице „држало“ нешто мање од 1 kg опојне дроге марихуана, и то теже врсте – сканк. Овакво „утабавање“ судске праксе нужно намеће одређена важна питања. Да ли је оваква судска пракса правична и праведна па и законита у односу на друга лица према којима је за много мање количине држања опојне дроге и за блажи статус казнене евиденције и евиденције опортунитета изречена много строжа казна? Да ли оваква врста судске праксе на еклатантан начин брише „границе“ ст. 1. и 2. члана 246а Кривичног законика, па чак и границе између члана 246а Кривичног законика и члана 246. Кривичног законика? Такође, неретко се дешава да и браниоци**

овакве пресуде истичу када спремају одбрану брањеника када се разматра само питање везано за врсту и висину кривичне санкције, односно казне.

1.2. Олакшавајуће и отежавајуће околности при изрицању кривичне санкције

Читајући писмене отправке пресуда, а у вези с кривичним делом из члана 246а став 1. Кривичног законика, врло често, практично свакодневно, наилазим на **врло штурa, нејасна и противречна образложења**. Неретко се дешава чак и то да су све побројане околности, образложене у пресуди, смештене односно образложене у једном краћем пасусу. Наиме, суд приликом одлучивања о врсти, висини и о модалитету кривичних санкција у образложењу пресуда углавном врло штуро, малтене декларативно констатује олакшавајуће и отежавајуће околности, па тако од олакшавајућих околности често узима у обзир признање извршења кривичног дела, коректно држање пред судом, протек времена од извршења кривичних дела, старосну доб, док од отежавајућих околности цени чињеницу да је лице претходно кривично осуђивано. Када је у питању **околност „признања кривичног дела“** окривљеног, поставља се питање да ли то уопште може да буде олакшавајућа околност ако узмемо у обзир једну чињеницу, а то је да је у највећем броју случајева окривљени ухваћен *in flagranti* и да је уредно потписао потврду о привремено одузетим предметима од њега, односно, конкретно, да ли је окривљени имао другу опцију осим признања извршења кривичног дела? Да ли се овде ради о тактичком признању, јер је окривљени свестан да је ухваћен од стране полиције приликом извршења кривичног дела и да постоји довољно доказа који доказују његову кривицу? Да ли је то резултат његовог калкулисања да би издејствовао блаже кажњавање? Свакако, признање у конкретном случају није резултат његове слободне воље, нити изражава позитиван психички однос учиниоца према учињеном кривичном делу и признање сопствене одговорности. Када говоримо о **околности „држања пред судом“**, да ли је суд, узимајући у обзир

ту околност пренебрегнуо саму сврху и значење олакшавајуће околности држања окривљеног пред судом после учињеног кривичног дела, јер се само држање пре свега односи како на ублажавање последица проузрокованих кривичним делом у виду, између осталог, стварног кајања, с једне стране, и признања кривичног дела у току самог кривичног поступка с друге стране. Како се предмети о овом кривичноправном захтеву решавају у врло кратком року, углавном на једном одржаном главном претресу, окривљени ни не предузима било које радње којима би показао стварно кајање због учињеног кривичног дела. **Околност да је окривљени релативно млад**, без икаквог даљег образложења, доводи опет на поље „неодређеног“, из разлога што је наведена синтагма неодређена и у најмању руку сувише апстрактна и неадекватно конкретизована. Сам појам „релативно“ представља врло променљиву и неодредиву категорију, док је сам појам „млад“ додатно апстрактан из разлога што се користи само у жаргонском вокабулару, те га не препознаје ниједна научна дисциплина у свом дефинисању. Даље, свакако, чинећи наведену радњу извршења представља такав однос према друштву да окривљени очигледно не прихвата друштвене, правне и моралне норме ове заједнице. Ценећи као **отежавајућу околност „претходну осуђиваност“**, суд често маргинализује чињеницу да је окривљени претходно осуђиван за исто или истоврсно кривично дело неколико пута у претходном периоду (најчешће последњих неколико година), поготово када се има у виду да је осуђиван за кривична дела против здравља људи, што се неретко дешава, и за производњу и стављање у промет опојних дрога, из чега се врло јасно може закључити да се окривљени одао девијантном начину живота, да има негативну животну оријентацију, за чије отклањање је неопходан систематски приступ кроз оштрије кажњавање и упућивање на институционално лечење. Дешава се да суд приликом одлучивања о модалитету извршења кривичних санкција, прецизније казне затвора, у образложењу пресуде неретко наводи да је „узимајући у обзир напред наведене олакшавајуће и отежавајуће околности“ применио одредбе члана 45. ст. 3. и 4. Кривичног законика (модалитет извршења

казне затвора), а да ниједног тренутка не цени које су то конкретно околности од значаја за одређивање извршења казне затвора у просторијама у којима станује. Најједноставније изражено, да ли је наведено мишљење целисходно, односно да ли изрицање казне затвора окривљеног, који би наведену казну издржавао у просторијама у којима станује, ни на који начин не би спречавало да суд приликом одлучивања о врсти, висини и модалитету кривичних санкција у образложењу пресуда углавном врло штуро поново дође у контакт са лицима од којих може да набави опојну дрогу и ни на који начин не би одвраћало окривљеног од тога да се поново доведе у искушење да опојну дрогу злоупотреби, нити постоје препреке да то обавља у сопственим просторијама без икаквог надзора окривљеног у просторијама у којима борави одлуком суда.

I.3. Начело слободне оцене доказа

Имајући у виду све напред наведено, сходно начелу слободне оцене доказа, суд оцењује све изведене доказе сходно слободном судијском уверењу, на основу сопствене процене њихове вредности, ослањајући се на интелигенцију, знање, логику, стечено животно искуство, познавање психологије, пратећи ток друштвених дешавања у заједници и слично. Стога треба нагласити да је суд дужан да „положи рачун“ у самом образложењу своје пресуде. Пресуда мора да буде разложна и разумна. Сходно члану 16. Законика о кривичном поступку, између осталог, прописано је да је суд дужан да непристрасно оцени наведене доказе и да на основу њих са једнаком пажњом утврди чињенице које терете или иду у корист окривљеном. Није ли наведено усуд судова у будућим оквирима стварања судске праксе када је у питању поступање код кривичног дела из члана 246а? У свом скромном правничком војевању у правосудју, до сада, у највећем броју случајева сусретао сам се са пресудама у којима судови, када је у питању оцена доказа при одређивању и изрицању кривичних санкција, не узимајући у обзир ситуације из члана 429. Законика о кривичном поступку када изостаје образложење, углавном изостављају

наведено „полагање рачуна“ у образложењу сопствене пресуде. Суд потпуно изоставља оцену неопходних доказа и околности из члана 54. Кривичног законика када одређује врсту и висину кривичне санкције у конкретном случају. Сматрам да је овакав приступ оцени доказа, поготово код кривичног дела из члана 246а став 1. Кривичног законика изузетно опасан и да свака странка (**овлашћени тужилац или оптужени**) има **право на образложену пресуду** независно од тога да ли је одлука „исправна“ или „погрешна“, јер недостаци у пресуди неупитно утичу на правичност целокупног поступка. Управо право на образложену пресуду кореспондира с **обавезом судије на образложену пресуду**, што се и огледа кроз члан 6. Европске конвенције о људским правима која гарантује право на правично суђење.

II. ИЗМЕНЕ У КРИВИЧНОМ ЗАКОНИКУ

II.1. Одређени правни институти

Законом о изменама и допунама Кривичног законика из 2019. године² у важећи Кривични законик су унете бројне и значајне измене у погледу пооштравања казнене политике. Неке од значајних новина унете су и у Глави четвртој – казне, у Другом одељку – одмеравање казне, у Кривичном законнику, код правних института поврата и вишеструког поврата. У члану 55. ст. 1. и 2. као новина уводи се околност да суд **више није у могућности већ у обавези да узме као отежавајућу околност** ако је учинилац кривичног дела учињеног са умишљајем раније осуђиван за умишљајно кривично дело ако од раније осуде или издржане казне није протекло пет година, као и да у том случају не може изрећи казну која је испод границе прописане законом или блажу врсту казне изузев ако закон предвиђа да се казна може ублажити или да се учинилац може ослободити од казне, а суд га не ослободи од казне.

2 Закон о изменама и допунама Кривичног законика из 2019. године, „Службени гласник РС“, број 35/19.

У наведеном члану примењује се већи степен прецизности услова када се наведена околност узима као отежавајућа.

Поврат

Члан 55 Кривичног законика³

(примењује се од 1. 12. 2019. године)

(1) Ако је учинилац кривичног дела учињеног са умишљајем раније осуђен за умишљајно кривично дело, **суд ће ту околност узети као отежавајућу**, ако од раније осуде или издржане казне није протекло пет година.

(2) У случају из става 1. овог члана, суд не може изрећи казну испод границе прописане законом или блажу врсту казне изузев ако закон предвиђа да се казна може ублажити или ако закон предвиђа да се учинилац може ослободити од казне, а суд га не ослободи од казне.

Члан 55. Кривичног законика⁴

(ранија верзија)

Кад суд одмерава казну учиниоцу за кривично дело које је учинио после издржане, опроштене или застареле казне или ослобођења од казне, по протеку рока за опозивање условне осуде или после изречене судске опомене, **може ту околност узети као отежавајућу**, ценећи притом посебно тежину раније учињеног кривичног дела, да ли је раније дело исте врсте као и ново дело, да ли су оба дела учињена из истих побуда, околности под којима су дела учињена и колико је времена протекло од раније осуде, односно од изречене, опроштене или застареле казне, ослобођења од казне, од протеча рока за опозивање раније условне осуде или од изречене судске опомене.

---

3 Кривични законик, „Службени гласник РС“, бр. 85/05, 88/05 – испр., 107/05 – испр., 71/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 и 35/19.

4 Кривични законик, „Службени гласник РС“, бр. 85/05, 88/05 – испр., 107/05 – испр., 71/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 и 35/19.

Законодавац Законом о изменама и допунама Кривичног законика из 2019. године у важећи Кривични законик уноси правни институт вишеструког поврата, па тако прописује строже услове при одмеравању казне у оквирима распона прописане казне.

Вишеструки поврат

Члан 55а Кривичног законика
(примењује се од 1. 12. 2019. године)

За кривично дело учињено са умишљајем, за које је прописана казна затвора, суд ће изрећи казну изнад половине распона прописане казне, под следећим условима:

- 1) ако је учинилац раније два пута осуђен за кривична дела учињена са умишљајем на затвор од најмање једну годину;
- 2) ако од дана отпуштања учиниоца са издржавања изречене казне до извршења новог кривичног дела није протекло пет година.

Вредан пажње јесте и члан 56. став 1. тачка 3. где је дошло до измена у смислу да ће суд учиниоцу кривичног дела изрећи казну испод границе прописане законом или блажу врсту казне када утврди да постоје нарочито олакшавајуће околности које указују на то да се са ублаженом казном може постићи сврха кажњавања, лишавајући суд и оцене (ранија верзија) да се и са ублаженом казном може постићи сврха кажњавања.

Ублажавање казне

Члан 56. Кривичног законика⁵
(примењује се од 1. 12. 2019. године)

Суд може учиниоцу кривичног дела изрећи казну испод границе прописане законом или блажу врсту казне, кад:

- 1) закон предвиђа да се казна може ублажити;

---

5 Кривични законик, „Службени гласник РС“, бр. 85/05, 88/05 – испр., 107/05 – испр., 71/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 и 35/19.

2) закон предвиђа да се учинилац може ослободити од казне, а суд га не ослободи од казне;

3) утврди да постоје нарочито олакшавајуће околности које указују на то да се са ублаженом казном може постићи сврха кажњавања.

Члан 56. Кривичног законика (ранија верзија)

Суд може учиниоцу кривичног дела изрећи казну испод границе прописане законом или блажу врсту казне, кад:

1) закон предвиђа да се казна може ублажити;

2) закон предвиђа да се учинилац може ослободити од казне, а суд га не ослободи од казне;

3) утврди да постоје нарочито олакшавајуће околности и оцени да се и са ублаженом казном може постићи сврха кажњавања.

У духу интенције законодавца с циљем пооштравања казнене политике јесте и члан 57 где у ставу 2. уводи забрану суду да ће, када постоје услови за ублажавање казне из члана 56, ублажити казну у оквиру граница, и то када је у питању кривично дело неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога из члана 246. став 1, 3. и 4. (кривично дело против здравља људи). Такође, у ставу 3. наведеног члана законодавац је променио у одређеном делу став тако да се не може ублажити казна учиниоцу кривичног дела који је раније осуђиван за исто или истоврсно кривично дело.

Границе ублажавања казне

Члан 57. Кривичног законика⁶ (примењује се од 1. 12. 2019. године)

Кад постоје услови за ублажавање казне из члана 56. овог законика, суд ће ублажити казну у овим границама:

---

6 Кривични законик, „Службени гласник РС“, бр. 85/05, 88/05 – испр., 107/05 – испр., 71/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 и 35/19.

1) ако је за кривично дело као најмања мера казне прописан затвор у трајању од 10 или више година, казна се може ублажити до седам година затвора;

2) ако је за кривично дело као најмања мера казне прописан затвор у трајању од пет година, казна се може ублажити до три године затвора;

3) ако је за кривично дело као најмања мера казне прописан затвор у трајању од три године, казна се може ублажити до једне године затвора;

4) ако је за кривично дело као најмања мера казне прописан затвор од две године, казна се може ублажити до шест месеци затвора;

5) ако је за кривично дело као најмања мера казне прописан затвор од једне године, казна се може ублажити до три месеца затвора;

6) ако је за кривично дело као најмања мера казне прописан затвор испод једне године, казна се може ублажити до 30 дана затвора;

7) ако је за кривично дело прописана казна затвора без назначења најмање мере, уместо затвора може се изрећи новчана казна или рад у јавном интересу;

8) ако је за кривично дело прописана новчана казна, казна се може ублажити до једне половине најмање мере прописане казне.

(2) Изузетно од става 1. овог члана, не може се ублажити казна за кривична дела из **чл. 114, 134. ст. 2. и 3, 178, 179, 180, 214. ст. 2. и 3, 246. ст. 1, 3. и 4, 350. ст. 3. и 4. и 388.** овог законика.

(3) Изузетно од става 1. овог члана, не може се ублажити казна учиниоцу кривичног дела који је раније осуђиван за **исто или истоврсно кривично дело.**

(4) Кад је суд овлашћен да учиниоца кривичног дела ослободи од казне може му казну ублажити, без ограничења прописаних у ст. 1–3. овог члана.

Члан 57. Кривичног законика (ранија верзија)

(2) Изузетно од става 1. овог члана, не може се ублажити казна за кривична дела из чл. 134. ст. 2. и 3, 178, 179, 180, 214. ст. 2. и 3, **246. ст. 1, 3, 350. ст. 3. и 4. и 388. овог законика.**

(3) Изузетно од става 1. овог члана не може се ублажити казна учиниоцу кривичног дела који је раније осуђиван за истоврсно кривично дело.

У погледу нових измена законодавац је и у члану 66. став 2. прописао да се за кривична дела за која се може изрећи казна затвора у трајању од осам година или тежа казна не може изрећи условна осуда, за разлику од измена пре 2019. године када је било предвиђено 10 година. У ставу 3. према новим изменама прописано је да се условна осуда не може изрећи ако није протекло више од пет година од правноснажности осуде којом је учиниоцу изречена казна затвора или условна осуда за умишљајно кривично дело, где је у односу на раније услове придодат још један алтернативан услов (условна осуда), када неће моћи да се учиниоцу изрекне условна осуда.

Члан 66. Кривичног законика⁷ (примењује се 1. 12. 2019. године)

(1) Условна осуда се може изрећи кад је учиниоцу утврђена казна затвора у трајању мањем од две године.

(2) За кривична дела за која се може изрећи казна затвора у трајању од осам година или тежа казна не може се изрећи условна осуда.

(3) Условна осуда се не може изрећи ако није протекло више од пет година од правноснажности осуде којом је учиниоцу изречена казна затвора или условна осуда за умишљајно кривично дело.

(4) При одлучивању да ли ће изрећи условну осуду суд ће, водећи рачуна о сврси условне осуде, посебно узети у обзир личност учиниоца, његов ранији живот, његово понашање после

---

7 Кривични законик, „Службени гласник РС“, бр. 85/05, 88/05 – испр., 107/05 – испр., 71/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 и 35/19).

извршеног кривичног дела, степен кривице и друге околности под којима је дело учињено.

(5) Ако је учиниоцу утврђена и казна затвора и новчана казна, условна осуда може се изрећи само за казну затвора.

Члан 66. Кривичног законика
(ранија верзија)

(1) Условна осуда се може изрећи кад је учиниоцу утврђена казна затвора у трајању мањем од две године.

(2) За кривична дела за која се може изрећи казна затвора у трајању од 10 година или тежа казна не може се изрећи условна осуда.

(3) Условна осуда се не може изрећи ако није протекло више од пет година од правноснажности осуде којом је учиниоцу изречена казна затвора за умишљајно кривично дело.

(4) При одлучивању да ли ће изрећи условну осуду суд ће, водећи рачуна о сврси условне осуде, посебно узети у обзир личност учиниоца, његов ранији живот, његово понашање после извршеног кривичног дела, степен кривице и друге околности под којима је дело учињено.

(5) Ако је учиниоцу утврђена и казна затвора и новчана казна, условна осуда може се изрећи само за казну затвора.

**III. Прописивање кривичног дела неовлашћено
држање опојних дрога у Републици Српској,
Црној Гори, Хрватској и Босни и Херцеговини**

Република Српска

Неовлашћена производња и промет опојних дрога

Члан 207. Кривичног законика⁸

(1) Ко неовлаштено производи, прерађује, продаје или нуди на продају, или ко ради продаје купује, држи или преноси,

---

8 Кривични закон РС, „Службени гласник РС“, бр. 64/17, 104/18 – одлука УС, 15/21, 89/21, 73/23 и „Службени гласник БиХ“, број 9/24 – одлука УС БиХ.

или ко посредује у продаји или куповини или на други начин неовлаштено ставља у промет супстанце или препарате који су проглашени за опојне дроге, казниће се казном затвора од једне године до 10 година.

(2) Ко понуди, прода или посредује у продаји супстанце или препарате који су проглашени за опојне дроге дјетету, душевно поремећеном лицу, или то учини у школи или другим васпитно-образовним, спортским, културним установама или мјестима која служе за образовање, васпитање, спортску или неку другу друштвену активност дјеце или у њиховој непосредној близини, у јавним локалима или на јавним приредбама, или ко за извршење дјела из става 1. овог члана искористи дијете казниће се казном затвора од пет до 15 година.

(3) Казном из става 2. овог члана казниће се службено лице, наставник, васпитач, социјални или здравствени радник или свештеник који дјело изврши користећи свој положај, као и лице које организује мрежу препродаваца или посредника за извршење дјела из став 1. или 2. овог члана или је дјело извршено од стране више лица.

(4) Ко кривичним дјелом из ст. 1, 2. или 3. овог члана проузрокује знатно оштећење здравља већег броја људи или смрт лица којем је продао супстанцу или препарат који је проглашен за опојне дроге или је посредовао у њиховој продаји, казниће се казном затвора најмање осам година.

(5) Производњом дроге у смислу овога законика сматра се и неовлашћени узгој мака или психоактивне конопље или друге биљке из којих се добија опојна дрога или које саме садрже опојну дрогу.

(6) Ко неовлаштено прави, набавља, посједује или даје на употребу опрему, материјал или супстанце за које зна да су намијењене за производњу опојних дрога, казниће се казном затвора од три године до пет година.

(7) Учиниоца који пријави од кога набавља опојне дроге или је добровољно битно допринио откривању дијела из овог члана, суд може ослободити од казне.

(8) Супстанце или препарати који су проглашени за опојне дроге, биљке из којих се добија опојна дрога, средства за њихову производњу или прераду, средства превоза преуређена за њихово скривање и средства за њихово трошење ће се одузети.

Код кривичног дела неовлаштена производња и промет опојних дрога из члана 207. Кривичног закона Републике Српске, као и код кривичног дела неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога из члана 246. Кривичног законика **радња извршења је постављена алтернативно и састоји се у предузимању више алтернативно постављених радњи**. Ко предузима једну алтернативно постављену радњу или више алтернативно постављених радњи у члану 207. став 1. Кривичног закона Републике Српске казниће се казном затвора у трајању од једне године до 10 година, што **представља блажу прописану казну како у доњој, тако и у горњој граници распона казне него у нас у члану 246. став 1. Кривичног законика**. Може се приметити да кривично дело неовлаштена производња и промет опојних дрога, односно њен **члан 207. Кривичног закона Републике Српске не прописује радњу држања опојне дроге у мањој количини ради сопствене употребе, односно радњу држања у већој количини, нити као засебно кривично дело**, као што је прописано у нас код кривичног дела неовлашћено држање опојних дрога из члана 246а већ се држање прописује само ради њене продаје.

Република Црна Гора

Неовлашћена производња, држање и стављање
у промет опојних дрога

Члан 300. Кривичног законика⁹

(1) Ко неовлашћено производи, прерађује, продаје или нуди на продају или ко ради продаје купује, држи или преноси

⁹ Кривични законик ЦГ, „Службени лист“, бр. 70/03, 13/04 – исп. и 47/06 и „Службени лист ЦГ“, бр. 40/08, 25/10, 32/11, 64/11 – др. закон, 40/13, 56/13 – испр., 14/15, 58/15 – др. закон, 44/17, 49/18 и 3/20.

или ко посредује у продаји или куповини или на други начин неовлашћено ставља у промет супстанце које су проглашене за опојне дроге или биљке које садрже такве супстанце, казниће се затвором од двије до 10 година.

(2) Ко у намјери вршења дела из става 1. овог члана унесе у Црну Гору супстанце које су проглашене за опојне дроге или биљке које садрже такве супстанце, казниће се затвором од двије до 12 година.

(3) Ако је учинилац из дјела из ст. 1. и 2. овог члана организовао мрежу препродаваца или посредника, казниће се затвором од три године до 15 година.

(4) Казном из става 3. овог члана казниће се ко продаје, нуди на продају или без накнаде ради даљег стављања у промет даје опојне дроге малољетном лицу, душевно болесном лицу, лицу које је привремено душевно поремећено, лицу које је теже душевно заостало или лицу које се лијечи од зависности од опојних дрога, или ко ставља у промет опојну дрогу помијешану са супстанцом која може довести до тешког нарушава здравља, или ко изврши дјело из става 1. овог члана у васпитној или образовној установи или у њеној непосредној близини или установи за извршење кривичних санкција или у јавном локалу или на јавној приредби, или ако дјело из ст. 1. и 2. овог члана учини службено лице, љекар, социјални радник, свештеник, наставник или васпитач, искоришћавањем свог положаја или ко за извршење тог дјела користи малољетно лице.

(5) Учиницац дјела из ст. 1–4. овог члана који открије од кога набавља дрогу може се ослободити од казне.

(6) Ко неовлашћено прави, набавља, посједује, превози или даје на употребу опрему, материјал или супстанце за које зна да су намијењене за производњу опојних дрога, казниће се затвором од шест мјесеци до пет година.

(7) Опојне дроге и средства за њихово прављење одузеће се и уништити.

Код кривичног дела неовлашћена производња, држање и стављање у промет опојних дрога из члана 300. Кривичног

законика Црне Горе, као и код кривичног дјела неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога из члана 246. Кривичног законика **радња извршења је постављена алтернативно и састоји се у предузимању више алтернативно постављених радњи**. Ко предузима једну или више алтернативно постављених радњи у члану 300. став 1. Кривичног законика Црне Горе казниће се казном затвора у трајању од двије године до 10 година, **што представља нешто блажу прописану казну како у доњој, тако и у горњој граници распона казне него у нас у члану 246. став 1. Кривичног законика**. Такође, кривично дјело неовлашћена производња, држање и стављање у промет опојних дрога тј. њен члан 300. Кривичног законика Црне Горе, такође, **не прописује радњу држања опојне дроге у мањој количини ради сопствене употребе, односно радњу држања у већој количини, нити као засебно кривично дјело**, као што је прописано у нас код кривичног дјела неовлашћено држање опојних дрога из члана 246, а већ се држање прописује само ради њене продаје.

Република Хрватска

Неовлаштена производња и промет дрогама

Чланак 190. Казненог закона¹⁰

(1) Тко неовлаштено произведе или преради твари које су прописом проглашене дрогом, казнит ће се казном затвора од шест мјесеци до пет година.

(2) Тко произведе, преради, пренесе, извезе или увезе, набави или посједује твари из ставка 1. овога чланка које су намијењене неовлаштеној продаји или стављању на други начин у промет или их неовлаштено понуди на продају, прода или посредује у продаји или купњи или на други начин неовлаштено стави у промет, казнит ће се казном затвора од једне године до дванаест година.

10 Казнени закон РХ, „Народне новине“, бр. 125/11, 144/212, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/23, 36/24.

(3) Тко понуди на продају, прода или посредује у продаји твари из ставка 1. овога чланка особи с тежим душевним сметњама, или дјетету, или то учини у школи или на другом мјесту које служи образовању, одгоју, спортској или друштвеној активности дјете или у његовој непосредној близини или у казненој установи, или тко за почињење дјела из ставка 2. овога чланка искористи дијете, или ако то учини службена особа при обављању службе или одговорна особа у обављању јавне овласти, казнит ће се казном затвора од три године до 15 година.

(4) Тко организира мрежу препродаваатеља или посредника ради почињења казног дјела из ст. 2. и 3. овога чланка, казнит ће се казном затвора од најмање три године.

(5) Тко казним дјелом из ставка 2, 3. и 4. овога чланка проузрочи знатно оштећење здравља већег броја људи или смрт особе којој је продао твар из ставка 1. овога чланка или је посредовао у њезиној продаји, казнит ће се казном затвора од најмање пет година.

(6) Тко направи, набави, пренесе, извезе или увезе или посједује опрему, материјал или твари које се могу употребити за израду твари из ставка 1. овога чланка, за које зна да су намијењени њиховој неовлаштеној производњи, казнит ће се казном затвора од шест мјесеци до пет година.

(7) Производњом дроге у смислу овога закона сматра се и неовлаштени узгој биљке или гљиве из које се може добити дрога.

(8) Твари из ставка 1. овога чланка, твари које се могу употребити за њихову израду, биљке, гљиве или дијелови биљака или гљива из којих се могу добити твари из ставка 1. овога чланка, средства за њихову производњу или прераду, средства пријезова преуређена за скривање тих твари и средства за њихово трошење ће се одузети.

(9) Починитеља казног дјела из ст. 1–4. и 6. овога чланка који је добровољно битно придонио откривању дјела из овога чланка суд може ослободити казне.

Код кривичног дела неовлаштена производња и промет дрогама из члана 190. Казненог закона, као и код кривичног дела неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога из члана 246. Кривичног законика **радња извршења је постављена алтернативно и састоји се у предузимању више алтернативно постављених радњи**. Ко предузима једну или више алтернативно постављених радњи у члану 190. став 2. Казненог закона казниће се казном затвора у трајању од једне године до 12 година, што **представља исто запрећену казну у погледу горње границе распона казне, док је доња граница доста блаже прописана него у нас у члану 246. став 1. Кривичног законика**. Кривично дело неовлаштена производња и промет дрогама из члана 190. Казненог закона, као и у претходно анализираним члановима исто **не прописује радњу држања опојне дроге у мањој количини ради сопствене употребе, односно радњу држања у већој количини, нити као засебно кривично дело**, као што је прописано у нас код кривичног дела неовлашћено држање опојних дрога из члана 246а, већ се држање прописује само ради њене продаје.

ЗАКЉУЧАК

Упоређујући кривично дело неовлашћено држање опојних дрога из члана 246а Кривичног законика са кривичним делом неовлаштена производња и промет дрогама из чланка 190. Казненог закона Републике Хрватске, затим са кривичним делом неовлашћена производња, држање и стављање у промет опојних дрога из члана 300. Кривичног законика Црне Горе и кривичним делом неовлашћена производња и промет опојних дрога из члана 207. Кривичног законика Републике Српске, може се уочити да наведена упоредна кривична дела у свом бићу односно алтернативно постављеним радњама извршења не садрже појмове односно радњу држања, затим количину опојне дроге, као ни њену личну употребу, што имплицира да је радња држања опојне дроге ради личне употребе сведена на блажу категорију кажњивих деликата, односно прекршаја, што представља свакако забрињавајући

податак и намеће нужно питање да ли прекршајне норме могу сузбити овакве радње којима се повређују и угрожавају највише вредности, *sinttit bonit*, у нашем случају ЗДРА-ВЉЕ и то превасходно здравље младих људи?

Анализирајући претходне измене одређених правних института Кривичног законика (II одељак), читаоцу смо предочили интенцију законодавца ка пооштравању услова казнене политике према лицима која су кривичноправно одговорна за кривична дела. Међутим, да ли судови прате ту интенцију, односно да ли у одређеним случајевима као што су то претходно анализирани ситуације и празнине у вези с кривичним делом 246а ст. 1. и 2. Кривичног законика, судије злоупотребљавају када на јасно изражен екстензиван начин тумаче многе чиниоце пре него што одређено чињенично стање подведу под правну норму, у нашем конкретном случају став 1. или 2. члана 246а Кривичног законика?

Осврћући се на судијски приступ правилима о одмеравању казне, мишљења сам да судови приликом одмеравања казне пропуштају да у образложењу пресуде, сваку од претходно декларативно наведених олакшавајућих и отежавајућих околности, образложе и наведу разлоге због чега су их ценили и на који начин. Такође, а у том светлу, судови уопште, у образложење пресуда, недовољно не уважавају, не прихватају и не уносе и те како битне чињенице попут тога да ли се окривљени издржава сам или је издржавано лице, колика има месечна примања, да ли поседује одређену покретну и непокретну имовину и слично, који подаци се свакако узимају од окривљеног на записнику о саслушању окривљеног још у предистражној фази кривичног поступка, а који подаци су значајни приликом одмеравања казне у погледу кривичног дела из члана 246а став 1. и став 1. Кривичног законика.

Сматрам да би се правилнијим и законитијим приступом приликом одмеравања казне окривљенима у пунијем обиму обезбеђивала уставност, законитост и правичност судијских одлука. Наведено не треба да се схвати као обична флоскула него циљ и максима којима сваки судија треба одговорно и

савесно да приступи и тежи. Зашто? Потпуна и пука примена норми од стране судија без примене начела правичности била би у колизији са идејом начела правде и правичности, док би превелика доза правичности и правде водила арбитрарности, због чега је неопходна потреба њиховог узајамног прожимања и проналажење правичне средине тако да суд треба да иде један корак даље од закона, али не без закона, што би рекао Владимир Тамаш, некадашњи судија Врховног суда Србије. Док се не дође до неког правно ваљаног одговора, не би било наодмет поменути неретко цитирану изјаву професора Слободана Перовића, који је често наглашавао да би свака пресуда требало да буде уточиште правде.

Да ли су већ ослабљене моралне и друштвене норме у нашој заједници допринеле томе да се пресудама изричу преблаге казне, односно да се судови воде сувише благом казненом политиком приликом одлучивања о кривичним санкцијама, поготово кад се ради о здрављу као заштитном објекту кривичног дела из члана 246а Кривичног законика? Да ли благо изречене казне утичу на морал у друштвеној заједници, да ли тиме долази до слабљења правне свести у друштву и на крају неповерења грађана у правни систем? Да ли изрицање казни које су ближе граници доњег минимума у распону казни представља „подобно тле“ за даљу девастацију моралних и других високовредносних норми у нашем друштву? Да ли благо изречене казне и кроз специјалну превенцију могу да утичу на појединца који је у високом ризику да изврши кривично дело, као и оног који је већ извршио кривично дело?

И на крају, осврћући се на све претходно, као да се стиче утисак да се кренуло добро „утабаним“ путем да се највећим правом достигне највећа неправда.

П. С.

Речи лете, а записано заувек остаје.

Александар Ђуринац

Јавнотужилачки помоћник у Трећем основном
јавном тужилаштву у Београду

ПРИНЦИП *IN DUBIO PRO REO* КАО НЕОПХОДАН УСЛОВ ПРАВИЧНОГ ПОСТУПКА

Сажетак: Аутор будуће нарасе кратке анализе предметног начела, као есенцијалног принципа доказивања у кривичном поступку, најпре указује на његову правну природу и историјско-етичко порекло, а затим анализира фрагменте његове законске одредбе и неке од аномалија у практичној примени.

Кључне речи: *in dubio pro reo*, сумња, судска пракса, ван разумне сумње, јавни тужилац

1. УВОД

Процесно начело *in dubio pro reo* у ЗКП прецизирано је одредбом члана 16. став 5. ЗКП, којом је прописано да ће сумњу у погледу чињеница од којих зависи вођење кривичног поступка, постојање обележја кривичног дела или примене неке друге одредбе кривичног закона, суд у пресуди или решењу које одговара пресуди решити у корист окривљеног, те да поменута законска одредба недвосмислено обавезује суд да уколико није са степеном извесности утврдио постојање неке процесноправне или материјалноправне релевантне чињенице која је битна за одлучивање, формира фикцију њеног постојања или непостојања у корист окривљеног.

Поменуто начело, а имајући у виду његову најпре етичку природу и процесни карактер, уведено је у наше позитивно законодавство и подигнуто у ранг процесног начела као додатна гаранција побољшања позиције окривљеног у поступку (*benefit of the doubt*), те се принцип да „у сумњи треба одлучити у корист окривљеног“ новелама ЗКП из 2009. године појављује као потпуно самосталан.

2. ПРАВНА ПРИРОДА И ИСТОРИЈСКО ПОРЕКЛО

„Две ствари ме највише задивљују: звездано небо изнад мене и морални закон у мени“ (Имануел Кант).

Појмови правде и поштења, добра и зла, савести и слободе, морала и врлине, као иницијални праузроци људске перцепције стварности коју зовемо истина, од првобитне примитивне људске заједнице па све до постанка модерне правне државе, градећи појам етике, обликовали су се и развијали у разним правцима, што је кроз људску еволуцију детерминисало и појам друштвено прихватљивог људског понашања, те у крајњој инстанци одредило и сам појам окривљеног лица, као титулара друштвено опасног понашања, које је најпре етички неприхватљиво, а затим и однос друштвене заједнице са позиције силе, према судбини једног таквог појединца.

Кроз историју развоја етичких норми у еволуцији људске свести, чији су централни императиви исправно и праведно делање, расуђивање и одлучивање, мењали су се и начини опхођења ауторитета друштвене заједнице према поменутом појединцу, који својим понашањем угрожава или повређује основна добра и права другог појединца, као и остале вредности на којима почивају темељи било које правне државе. Чини се да је на такав начин еволутивна људска свест формирала појам општег и групног заштитног објекта у савременом кривичноправном смислу, те да се праузрок једне такве нужности огледа најпре у заштити етичких принципа као темеља исправног функционисања друштвене заједнице. Као резултат поменутог процеса формирају се и начини

реаговања ауторитета државе на дестабилизујуће факторе опште сигурности и благостања, те се као коначна реакција уређеног друштва стварају процесне и материјалне норме кривичног законодавства као одговора критичке свести друштва на етички неподобно понашање појединца као рушилачке силе позитивних моралних стандарда датог поретка, штитећи мање или више личност и права самог окривљеног лица кроз различите природе судских поступака.

„Ако желиш мир, ради за правду“ (H. L. Mencken).

Будући да се процењивање етичких вредности и етички суд о човеку доносе на основу пажљиве опсервације поступака и карактера неког појединца, можемо слободно закључити да је кривични поступак заправо само материјализација и манифестација унутрашњег мисаоно-етичког процеса расуђивања и утврђивања да ли је одређено понашање и у ком интензитету добро или зло, те материјализација активног позитивног етичког става друштва обученог у ауторитет институција државе, које у свом раду подразумевају како могућу примену силе током једног таквог поступка, тако и могућу коначну етичку осуду манифестовану кроз судску осуђујућу пресуду, као круну друштвене критике. Међутим, у међувремену се поставља питање: помоћу којих мисаоних параметара и принципа ће примерак људске врсте у професионалном статусу јавног тужиоца или судије, током једне такве надасве сложене мисаоне операције уверавања у постојање одређене чињенице, на исправан, праведан и пажљив начин, не само детерминисати свој однос као ауторитета према етички неподобном појединцу у својству окривљеног, већ и на правилан и пажљив начин кроз процес доказивања у коначности одлучити да ли је у конкретном случају реч о друштвено опасном понашању дефинисаном кроз законски опис одређеног кривичног дела. Те се питање, којом ће се техником расуђивања и на који начин, уз примену принципа претпоставке невиности, у доказном поступку са потребним степеном уверења пронаћи спона између чињеничних навода оптужног акта и правне квалификације кривичног дела које се окривљеном ставља на терет, чини као кључно.

У најдубљем смислу поимања поменутог мисаоно-логичког процеса долазимо до стања људског духа које је у постојање одређене чињенице коначно уверено или није, те принцип *in dubio pro reo* у најједноставнијем смислу тумачења значи да окривљено лице, у уму оног који расуђује, ужива погодности у случају постојања сумње у постојање битних чињеница за одлучивање (*benefit of no doubt*).

„*Auduatatur et altera pars*“ (Нека се чује и друга страна).

Још од античких филозофа, римског права, преко моралне теологије средњег века, наглашава се начин на који би ауторитет суда требало да се понаша у случају да се у поступку доказивања кривице нађе у сумњи у погледу чињеница које се доказују, те се временом долази до јасног концепта предметног принципа који даље учествује у формирању појма предности одбране окривљеног (*favor defensionis*), где се, можда, у крајњој инстанци, најбитнија предност управо и огледа у принципу *in dubio pro reo*, према ком ће се свака сумња узети у корист окривљеног и тако поправити његову позицију у поступку. Још је Аристотелово тумачење закона које је касније обликовало и римски закон гласило: „Статус оптуженог а не тужиоца је да буде фаворизован“ (*Favorabiliores rei potius quam actores habentur*) (Digest Justinijana I, D.50.17.125), која фраза заправо није никада написана од речи до речи, све док је милански правник Еђидио Боси (1487–1546) није навео у својим расправама, што би званично била прва забележена употреба појма *in dubio pro reo*. У немачкој правној традицији овај принцип је године 1631. документовао Фридрих Шпе фон Лангенфелд, између осталог, изведен и из члана 6. ЕКЛП и који је добио статус уставне норме. Наиме, појам правичног поступка (*fair trial*) први пут се помиње у одлуци Централног кривичног суда Енглеске и Велса у 17. веку, јер су наводно обе стране имале процесну шансу да образложе своје наводе, као што наводи Ленгфорд у свом Дневнику о људским правима, док Европски суд за људска права претпоставку невиности дефинише кроз поступање без предрасуда и убеђења о кривици у поступку у коме терет доказивања не сме бити на окривљеном, те на

крају и кроз примену начела *in dubio pro reo*. У нашој правној доктрини најпре се појавило у судској пракси, а затим је и коначно уведено као део посебног члана Законика о кривичном поступку.

3. АНАЛИЗА ЗАКОНСКЕ ОДРЕДБЕ

Како бисмо што боље разумели сврху и суштину законске одредбе предметног принципа, најпре ћемо морати да ближе објаснимо најбитнији фрагмент постојања самог принципа, а то је појам *сумње*.

„Имајући у виду напред наведене доказе, изведене током овог кривичног поступка, Апелациони суд у Београду налази да се истима оставља довољно простора за примену правила *in dubio pro reo*, с обзиром на то да исказ оштећене ББ, из претходног поступка, који потом мења, као и остали изведени докази као посредни, не задовољавају стандард доказивања ван разумне сумње“ (*Пресуда Кж1 677/2023 од 5. 5. 2023. године*).

Сумња је неопходан услов за примену принципа *in dubio pro reo*. Реч је о статистичкој категорији процената вероватноће да је одређена чињеница доказана или није. Она би у нашем случају представљала специфично стање свести органа поступка, који остаје у стању коначне неуверености око постојања неке процесноправне или материјалноправне релевантне чињенице, на шта се и надовезује други део законске одредбе да ће могућу сумњу у погледу постојања поменутих чињеница суд решити тако што ће донети одлуку у корист окривљеног. С друге стране, да је постојање одређене чињенице „изван разумне сумње“ суд може закључити само онда када га је јавни тужилац уверио да је његова хипотеза наведена у диспозитиву оптужног акта једина могућност која је рационално објашњива. Али то не значи да не постоји ниједна друга могућност, већ да је свака друга могућност остала у пољу ирационалног, те је из тог разлога реч о сумњи која није остала у домену разумног закључивања, као могућности и способности критичког расуђивања.

„Током поступка нису изведени докази који би ван сваке разумне сумње упућивали на закључак да је управо окривљени предметног дана са умишљајем покушао да лиши живота оштећеног ББ, те је овај суд у складу са начелом *in dubio pro reo* донео одлуку као у изреци пресуде“ (*Пресуда Кж1 267/2021 од 2. 2. 2022. године*).

Тачније, одлуку која је у корист окривљеног орган поступка ће донети сваки пут када није уверен у извесност постојања релевантних чињеница, а тек након што логичко-мисаоном операцијом евентуално постојање сумње елиминише на поздан начин. Апелациони суд констатује:

„Сходно свему наведеном, првостепени суд је прихватајући у потпуности одбрану окривљеног, те имајући у виду да се пресуда може заснивати само на чињеницама у чију извесност је суд потпуно уверен, на основу начела *in dubio pro reo* одлучио у корист окривљеног и применом одредбе члана 423. тачка 2. ЗКП окривљеног АА ослободио од оптужбе да је извршио кривично дело из члана 178. став 3. у вези са ст. 1. и 2. КЗ у стицају са кривичним делом из члана 185. став 2. КЗ“ (*Пресуда Кж1 900/2021 од 1. 1. 2022. године*).

Наиме, одредбом члана 2. став 1. тачка 20. ЗКП прописано је да се појам извесности дефинише као закључак о несумњивом постојању или непостојању чињеница који је заснован на објективним мерилима расуђивања, а у силогистичкој спрези са одредбом члана 16. став 4. ЗКП, која нам саопштава да пресуду или решење које одговара пресуди суд може засновати само на чињеницама у чију је извесност уверен, долазимо до недвосмислене конклузије да је за неопходност примене предметног начела потребан онај квалитет степена сумње који обара степен извесности у конкретном случају, односно увереност органа поступка у несумњиво постојање релевантних чињеница.

„Стога је правилно првостепени суд, руководећи се правним принципом *in dubio pro reo*, налазећи да се у кривично-правним радњама окривљеног АА не стичу обележја бића кривичног дела покушај убиства, нити покушај тешког убиства, јер у радњама окривљеног нема елемената подмуклости као

квалификаторне околности у смислу члана 114. став 1. тачка 1. у вези са чланом 30. КЗ, о чему је дао јасно и логично објашњење на стани 26. образложења побијаног решења, те је правилно, окривљеног АА, огласио кривим за кривично дело тешка телесна повреда из члана 121. став 2. у вези става 1. КЗ“ (*Пресуда Кж1 179/2022 од 4. 4. 2022. године*).

Са друге стране, као у огледалу, то би значило да ће се предметно начело применити увек када докази који иду у прилог постојању неке процесноправне или материјално-правне чињенице нису достигле ниво извесности, када са пуним правом можемо рећи да одређена релевантна чињеница у поступку доказивања, у случају да иста иде на штету окривљеног, заправо није доказана, те да постоји разумна сумња која пркоси уверености органа поступка у извесност постојања неке одлучне чињенице („изван разумне сумње“).

„Осим тога, наводи се да се пресуда заснива на претпоставци оштећеног ВВ, контрадикторним исказима оштећених ВВ и ГГ, без икаквог конкретног доказа да је окривљени ББ имао било какав предмет у рукама, а да чињеницу да нема ДНК трагова на било ком предмету првостепени суд тумачи да одсуство ДНК отисака може указивати на то да окривљени ББ није оставио на њој довољно биолошког материјала да би се издвојио његов ДНК профил, при чему је утврђено да на летви постоје мешани биолошки материјали више особа, чиме је суд повредио начело *in dubio pro reo*“ (*Пресуда Кж1 1121/2023 од 11. 11. 2023. године*).

Дакле, поставља се питање на који начин ће орган поступка елиминисати постојање разумне сумње у погледу постојања претходно наведених чињеница. Претходно питање је да ли се сумња односи на релевантне чињенице које иду у корист или на штету окривљеног, те у случају да се ради о чињеницама које иду на штету окривљеног суд ће исте покушати да утврди до степена извесности, како би их сматрао доказаним, док је чињенице које иду у корист окривљеном довољно да утврди до степена вероватноће, како би отклонио сумњу у њихово постојање.

„По оцени Апелационог суда у Београду, како током поступка нису изведени докази који би ван сваке разумне сумње упућивали на закључак да је управо окривљени АА, на начин ближе описан у диспозитиву оптужног акта, предметног дана са умишљајем спречио службено лице ВВ у вршењу послова јавне безбедности, то је овај суд, у складу са начелом *in dubio pro reo* донео одлуку као у изреци пресуде“ (*Пресуда Кж1-По1 497/2023 од 19. 6. 2023. године*).

У случају да разумну сумњу није отклонио, чињенице које иду на штету окривљеном суд ће сматрати недоказаним. Док ће чињенице које иду у корист окривљеном, механизмом правне фикције сматрати утврђеним ако је са степеном вероватноће утврдио њихову коначну егзистенцију, без обзира на то што је остао у сумњи у погледу извесности њиховог постојања.

„С тим у вези, побијајући првостепену пресуду због повреде материјалног права, у жалби се истиче да је суд требало да примени институт *in dubio pro reo*, јер не постоји ниједан доказ у корист оптужног акта, па да је услед немогућности да отклони сумњу у погледу постојања битних чињеница, суд морао да узме да оне нису доказане“ (*Пресуда Кж1 1189/2023 од 20. 8. 2023. године*).

Сматрамо да се управо у горе наведеној перцепцији суда, односно у конструисању претходно поменутих правних фикција, поред начела претпоставке невиности и права на правично суђење, остварује добар део предности одбране, као правно-етичког стандарда савременог кривичног поступка.

„Такође, како је место извршења предметног кривичног дела било у породичној кући у којој се извесно налазе предмети вреднији од козметичких препарата које је извршилац предметног кривичног дела покушао да одузме, а како нису утврђене врста и вредност козметичких препарата који су били спаковани у торби, нити су доказане околности које би указивале на то да је окривљени ишао за тим да прибави немалу имовинску корист, то је правилно првостепени суд применом начела *in dubio pro reo* заузео став да по питању

конкретне радње која терети окривљеног није доказано ни да су остварени сви елементи кривичног дела за које се терети“ (*Пресуда Кж1 325/2022 од 6. 6. 2022. године*).

И наравно, фокус је не на било каквим чињеницама, већ на одлучним чињеницама од којих зависи вођење кривичног поступка (процесноправним), као и примена материјалног права у одлучивању (материјалноправним), односно на оним чињеницама које представљају субјективна и објективна обележја бића конкретног кривичног дела, као и оним на које се надовезује примена кривичне санкције и других манифестованих последица ближе описаних у образложењу судске одлуке.

„Према мишљењу браниоца, изнети наводи упућују на закључак да суд није са извесношћу утврдио одлучне чињенице у погледу постојања субјективних и објективних обележја кривичног дела и да је због тога у складу са начелом *in dubio pro reo* морао пресудити у корист окривљеног“ (*Пресуда Кз3 167/2022 од 3. 3. 2022. године*).

Дакле, након што орган поступка утврди постојање сумње у погледу процесноправних или материјалноправних чињеница, долазимо до другог надасве оперативнијег фрагмента предметног начела. А то је процесни моменат када суд у пресуди или решењу сличном пресуди одлучи у корист окривљеног, узевши као правну фикцију да су недоказане чињенице које иду на штету окривљеног, а које нису остале ван разумне сумње и доказане оне чињенице које иду у корист окривљеног, а остале су у сумњи, односно нису утврђене са потребним степеном извесности. Логичка спрега између поменутих правних фикција и начела претпоставке невиности, чини нам се овде, најјаче је изражена.

„Бранилац окривљених у захтеву за заштиту законитости истиче да у конкретном случају тужилац није доказао оптужбу, као и да првостепени суд није извршио савесну оцену изведених доказа, при чему бранилац наглашава да окривљени нису у обавези да доказују своју невиност у односу на извршење кривичног дела за које се терете, те је суд у том смислу требало да буде непристрасан и да пресуди у корист

окривљених, односно нижестепени судови су били у обавези да примене начело *in dubio pro reo*“ (Решење Кзз 298/2016 од 7. 4. 2016. године).

4. СУД И ПРИМЕНА ПРИНЦИПА

Морамо признати да је законодавац, без обзира на јасну законску диспозицију предметног начела, остао недоречен у погледу његове практичне примене, те у таквом пропусту можда и можемо да потражимо један од разлога из ког је начело запостављено у поступању. Наиме, законодавац није прецизирао у којој фази кривичног поступка се наведени принцип може применити, не постављајући такав прерогатив из ког разлога би, стиче се утисак, екстензивно тумачење било најадекватније, посебно имајући у виду да се решење које одговара пресуди може донети и пре главног претреса, те уско тумачење законске одредбе предметног принципа да се ће се исти применити тек по окончању главног претреса, просто није адекватно. Једно такво решење јесте решење о обустави кривичног поступка у поступку контроле оптужнице, а такав акт је и решење о окончању истраге у преткривичном поступку, те сматрам да би коначно схватање да је принцип могуће применити само након окончања главног претреса, а непосредно пре доношења пресуде, било очигледно запостављање логике којом се кривични поступак природно одвија, што нас доводи до различитих процесних аномалија. Рецимо, веће се приликом испитивања оптужнице, управо из горе поменуте недоречености законодавца, не упушта у разматрање веродостојности доказа наведених у оптужном акту, а процесни стандард наших судова да је довољна оправдана сумња како би се окривљени извео пред суд управо се темељи на заобилажењу контролне оцене веродостојности доказа и њиховог квалитета од стране већа приликом контроле оптужнице, када веће скоро па одокативно оцењује истинитост предложених доказа, посебно занемарујући питање да ли су докази прибављени у складу с одредбама ЗКП и криминалистичке тактике и технике, стварајући тако идеалан терен да се тек

у току главног претреса или након њега примени принцип *in dubio pro reo*, пролонгирајући његову примену за неку будућу фазу кривичног поступка. Поменути механизам је непрактичан из аспекта процесне економије, а у колизији је и са начелом претпоставке невиности, као и уставним начелом права на правично суђење (члан 32. УРС).

Следеће питање на које нам законодавац није дао одговор јесте када тачно постоји сумња у погледу релевантних чињеница битних за одлучивање, ближе описаних у одредби члана 16. став 4. ЗКП, те у ком процесноматеријалном моменту ће орган поступка оценити да је дошао недвосмислени ред за примену поменутог принципа. Наиме, неспорно је да је законик о кривичном поступку, можемо рећи, јасно детерминисао начин на који се докази могу прибавити да би постојала њихова законитост, као и нужност степена њиховог квалитета како би се на њима засновала судска одлука. Узевши у обзир одредбу члана 237. став 1. ЗКП, којом је предвидео процесну могућност за издвајање из списка записника о радњама које се односе на доказе који се не могу користити у кривичном поступку, законодавац је одредио да се на доказима који су ЗКП изричито прописани као недозвољени, не може заснивати судска одлука (члан 95. став 4. ЗКП и члан 163. ЗКП), те да је управо реч о процесноматеријалном предуслову за примену начела *in dubio pro reo*. Међутим, очигледно је да је законодавац пропустио да нормира појаву компромитованих доказа током поступка доказивања, односно чињеницу да је нека од одлучних чињеница утврђена током истраге или истражних радњи прибављена на компромитован начин, без обзира на то што суд у пракси такве чињенице третира као услов за примену предметног начела.

„... на одбрани окривљених АА и ВВ коју су изнели у претходном поступку, будући да су њихови искази у овој фази поступка изнуђени употребом недозвољених средстава од стране овлашћених службених лица полиције који су окривљене психички и физички малтретирали; на ДНК налазу и мишљењу Центра за генетику од 17. 3. 2015. године, уз истицање

да је цео процес вештачења компромитован од стране полицијских службеника, пошто су на вештачење достављене исечене пе-ве-це кесице чији је материјал испражњен, чиме су компромитовани узорци који су били предмет вештачења; на наредби о претресању и записнику о претресању стана и других просторија на адреси у ..., улица ..., с обзиром на то да је у истима као држалац стана наведен АА, иако је стварни држалац стана била ВВ, која у том тренутку није имала својство осумњичене при чему је у наредби наведено да се она доноси ради проналажења осумњиченог, трагова кривичног дела односно предмета важних за кривични поступак који потичу из кривичног дела из члана 348. став 1. КЗ, иако је окривљени АА ухапшен због кривичног дела разбојништва из члана 206. КЗ, а постојала су оперативна сазнања у вези с кривичним делом из члана 246. КЗ (надлежност вишег суда), као и на записнику о претресању стана и других просторија у ... улици, имајући у виду да је ова радња спроведена незаконито од стране овлашћених службених лица полиције која су један временски период у предметном стану провели сами без присуства сведока, чиме је лице места компромитовано“ (*Пресуда, Кзз 573/2019, од дана 4. 7. 2019. године*).

То би значило да радња прибављања одређене чињенице није обављена у складу са одредбама ЗКП и правилима криминалистичке тактике и технике, да самим тим не може да достигне статус доказа, те да предметна чињеница није остала ван разумне сумње. Те тако Врховни касациони суд закључује:

„Приликом доношења одлуке, овај суд је имао у виду и да је од окривљеног АА одузета једна метална палица на расклапање црне боје са натписом 'POLICE USING', дужине око 50 цм, према потврди о привремено одузетим предметима ПС Врачар број 226/11 од 28. 10. 2011. године, која је потписана од стране овлашћеног службеног лица и окривљеног АА, да окривљени АА у својој одбрани није спорио да исту поседује и да ју је предао полицијским службеницима, већ је само спорио законитост самог одузимања, као и да из исказа оштећеног ББ и поред тога што није био доследан у свом казивању,

евентуално произлази да је окривљени извршио противправне радње из којих би произлазила законска обележја неког другог кривичног дела за које није оптужен, али је закључио да су у конкретном случају испуњени услови за примену члана 16. став 5. ЗКП (начело *in dubio pro reo*).“

Наиме, законодавац није посебном одредбом ЗКП предвидео процесни механизам којим би се записници о претходно поменутих компромитованим доказима издвојили из списка, јер се на њима не може заснивати судска одлука, те да у процесноматеријалном смислу немају мањи квалитативни значај од доказа који су прибављени на начин описан у члану 95. став 4. ЗКП, те би аналогно члану 237. став 1. ЗКП управо појава компромитованих доказа такође представљала недвосмислен основ за њихово издвајање из списка, имајући у виду да такве чињенице нису достигле степен доказа и да се на њима, а управо применом принципа *in dubio pro reo*, не може засновати судска одлука. Појава компромитованих доказа којима се прекида ток доказивања чињеница битних за одлучивање о главној ствари не може учествовати у формирању слободног судијског уверења, које се може заснивати једино на опсервацији чињеница у чију је извесност суд уверен.

„Не може се користити као доказ оно што су овлашћени полицијски службеници чули док су држали телефон окривљеном када је разговарао са другим окривљеним, с обзиром на то да није постојала наредба о тајном надзору комуникације“ (*Пресуда Ајелационој суда у Београду Кж-1 902/15 од дана 29. 10. 2015. године*).

Контаминација материјалних трагова и предмета у вези са кривичним делом којим се даље фактички онемогућава вештачење, предузимање доказне радње препознавање лица, обављене супротно одредби члана 90. став 1. ЗКП, вештачење особе која није компетентна за такву врсту вештачења, само су неки од примера компромитације доказних радњи којима је иницијални циљ био доказивање чињеница битних за одлучивање, те сумњу у погледу њиховог кредибилитета суд може одстранити једино применом принципа *in dubio pro reo*, јер ће

у највише случајева остати у коначној неуверености у погледу егзистирања чињеница чији је начин доказивања претрпео непоправљива оштећења, која се у будућем току поступка највероватније не могу отклонити.

5. ЈАВНИ ТУЖИЛАЦ И ПРИМЕНА ПРИНЦИПА

„Мера човека је како користи моћ“ (Платон)

У сумњи се може наћи суд, али и јавни тужилац. Без обзира на то што у члану 16. став 4. ЗКП није изричито прописано да је јавни тужилац овлашћен да примењује предметно начело, могућност његове примене од стране јавног тужиоца требало би потражити у другим нормама ЗКП. Будући да је терет доказивања на јавном тужиоцу, као и да ЗКП прописује да је тужилац дужан да предузме кривично гоњење када постоје основи сумње да је учињено кривично дело или да је одређено лице учинило кривично дело, те се тако и јавни тужилац може наћи у неотклоњивој сумњи управо приликом њеног непристрасног разјашњавања у вези с постојањем кривичног дела за које спроводи службене радње, односно приликом испитивања чињеница које терете окривљеног и чињеница које му иду у корист (члан 6. ЗКП). Те тако јавни тужилац може због недостатка доказа, а претходном применом начела, одбацити кривичну пријаву, јер је остао у неотклоњивој сумњи у вези с постојањем чињеница које чине законски опис кривичног дела које се осумњиченом ставља на терет, односно да не покрене кривични поступак против осумњиченог јер не постоје основи сумње да је извршено кривично дело за које се гоњење предузима по службеној дужности (члан 284. став 1. тачка 3. ЗКП), а у случају да је кривични поступак ипак покренут, може одустати од даљег кривичног гоњења окривљеног на главном претресу, када је дужан да у службеној белешци, поред осталог, назначи и разлоге због којих сматра да тражени степен сумње, поткрепљен доказима, неће прерасти у извесност неопходну за осуђујућу пресуду (члан 98. Правилника о управи у јавним тужилаштвима). Један од таквих могућих примера јесте када је

на главном претресу дошло до промене исказа неких сведока у односу на исказ који је прибављен у претходном поступку, а који се користио као доказ приликом оптужења или када се оптужба заснивала на исказу привилегованог сведока који је на главном претресу одбио да сведочи. Несумњиво је да ће јавни тужилац већ приликом оцене доказа у преткривичном поступку применити предметни принцип у случају да постоји основана сумња у истинитост признања окривљеног или је признање непотпуно, противречно или нејасно и ако је у супротности са другим доказима (члан 88. ЗКП).

„Ово правило о терету доказивања је у знатној мери повезано и са претпоставком невиности и начелом *in dubio pro reo*, јер тужилац као странка која има терет доказивања, својом доказном иницијативом обара претпоставку невиности“ (Пресуда Кж1-По1 2/2017 од 6. 9. 2017. године).

Будући да је сама сврха постојања тужилачке истраге иницијална усмереност самог тужиоца на прикупљање доказа, чији кредибилитет не би требало довести у питање приликом оцене доказа на главном претресу. С тим у вези, неопходне су повећана фокусираност и пажња јавног тужиоца приликом предузимања доказних радњи, обраћање пажње пре свега на њихову законитост, а водећи се одредбом члана 1. ЗКП која прописује да „нико невин не буде осуђен“, те да се учиниоцу кривичног дела изрекне кривична санкција под условима које прописује кривични закон, на основу законито и правично спроведеног поступка (члан 1. ЗКП), као етичким прерогативом расуђивања и поступања. Јавни тужилац није само орган кривичног поступка који гони учиниоце кривичних дела већ је и кључна фигура која би требало да брине о људским правима и слободама осумњиченог лица уз поштовање начела претпоставке невиности, да би допринео фер положају осумњиченог током било које фазе несудског тужилачког поступка. Поред поступања по одредбама ЗКП које се односе на права окривљеног (члан 68. ЗКП) и ухапшеног лица (члан 69. ЗКП), тужилац доказе мора прибављати на неселективан начин, те предност не треба давати оним

чињеницама које иду на штету окривљеног, не би ли се у будућности на тај начин потврдила унапред створена хипотеза евентуалног оптужног акта, већ подједнако и чињеницама које окривљеном иду у корист (члан 6. став 4. ЗКП). Управо у једном таквом процесу, под претпоставком да су прикупљени сви доступни докази, оптужни акт може се подићи једино ако су чињенице које непосредно доказују да је одређено лице учинилац кривичног дела директно подржане другим скупом чињеница, што би чинило појам оправдане сумње, дефинисан одредбом члана 2. став 1. тачка 19. ЗКП. Међутим, управо из разлога правичности и ефикасности поступка, поставља питање да ли је квалитет доказа потребних за оптужење који се огледа у степену оправдане сумње, етички довољан, да би се окривљени извео пред суд. Наиме, јавни тужилац би сваког тренутка требало да има на уму да је извођење осумњиченог пред суд један напасе стресан и штетан догађај и по личност окривљеног, посебно ако је поступак окончан правноснажном ослобађајућом пресудом. Свака произвољност оцене доказа приликом разјашњавања сумње од стране јавног тужиоца, која одступа од процесног стандарда уверености у постојање одлучних чињеница изван разумне сумње често је неефикасна и у супротности са самим духом закона, те би у том случају било потребно да јавни тужилац процесни стандард оцене доказа ипак подигне на ниво извесности, а посебно са освртом на доказе прибављене противно одредбама ЗКП и криминалистичке тактике и технике и тако оконча кривично гоњење доношењем мериторног решења о одбачају кривичне пријаве применом принципа *in dubio pro reo*, без обзира на чињеницу што ЗКП на примену предметног принципа није директно обавезан. У таквом расуђивању и делању јавног тужиоца суд би био само коначна контрола кредибилитета пажљиво оцењених и свестрано прикупљених доказа већ фактички доказане хипотезе оптужбе из угла посматрања јавног тужиоца, који приликом оцене кредибилитета на горе наведен начин прибављених доказа није пролонгирао примену предметног начела и препустио је суду, већ је принцип применио увек и без оклевања још приликом оцене доказа,

посебно имајући у виду могуће повећање трошкова поступка, као и личност окривљеног, која ће изласком на суд највероватније бити мање или више повређена, у случају да се поменуто начело пролонгира за фазу оцене доказа након заказивања главног претреса.

6. ЗАКЉУЧАК

„Ова правила би требало примењивати тако да се сваким поступком управља правично, да се отклоне неоправдани трошкови и одуговлачење, као и да се допринесе развоју доказног права, да би се на крају сазнала истина и правично одлучило“ (одредба 1.02 Савезних правила о доказивању у САД).

Сходно одредби члана 32. став 1. Устава Републике Србије, свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и оптужбама против њега. Анализирани принцип је неопходан услов за постојање правичног кривичнопроцесног права РС, међутим, можемо закључити да његова примена у пракси мора бити учесталија, посебно имајући у виду да се у пракси у највише случајева примењује од стране суда тек непосредно пре доношења мериторне одлуке или тек након заказивања главног претреса, те да суд нема могућност да оцени оправданост кривичног гоњења. Такође, ваљало би пронаћи механизам утврђивања процента вероватноће доказаности релевантних чињеница, имајући у виду да би суд окривљеног требало огласити кривим само када је стопостотно уверен у постојање кључних чињеница које иду на штету окривљеном, а који механизам би се примењивао још у фази оцене прикупљених доказа од стране јавног тужиоца у преткривичном поступку. Сходно свему наведеном, чини се да је начело неопходно нормирати детаљније, прецизно дефинисати фазе поступка и материјалнопроцесне предуслове под којима се може или мора применити, као подстрек и обавезу његове примене у адекватном процесном моменту, те тако из доказног корпуса

још у фази преткривичног поступка обратити повећану пажњу на чињенице које нису достигле степен доказа и применом начела их решити у корист окривљеног, те примену начела не пролонгирати на судску фазу поступка. Сама сврха постојања правичног кривичног поступка несумњиво има своју дубљу етичку димензију, која је у интересу не само окривљеног лица већ и целе друштвене заједнице, те орган поступка све време мора имати на уму праузрок настанка кривичног законодавства, као и самог принципа *in dubio pro reo*, а то је материјализација етичких принципа који се огледају како у заштити друштвене заједнице од друштвено опасних понашања, тако и у самој заштити личности окривљеног од евентуалног произвољног, штетног и неадекватног поступања органа преткривичног или кривичног поступка. Право би требало да остварује правду. Све је у закону.

СР - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

343.163 (497.11)

БИЛТЕН Вишег јавног тужилаштва у Београду
/ главни и одговорни уредник Никола Пантелић.
- 2022, бр. 1- . - Београд : Више јавно тужилаштво
у Београду, 2022- (Београд : Службени гласник).
- 20 cm

Полугодишње.

ISSN 2956-0489 = Билтен Вишег јавног тужилаштва
у Београду
COBISS.SR-ID 81743881